

**UFRS'NİN FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
BOSNA-HERSEK BANKACILIK SEKTÖRÜ ANALİZİ**

**Pamukkale Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Yüksek Lisans Tezi
İşletme Ana Bilim Dalı
Muhasebe ve Finansman Programı**

Betim LLAPASHTİCA

Danışman: Doç. Dr. Mehmet UTKU

**Aralık 2023
DENİZLİ**

Sorumluluđum altında, “*UFRS’nin Finansal Tablolar Üzerindeki Etkisi: Bosna-Hersek Bankacılık Sektörü Analizi*” başlıklı bu tez tarafımdan yazıldığını beyan etmekteyim. Bu çalışma başka bir kuruma değerlendirilmek üzere sunulmamış, tamamı veya bir kısmı yayımlanmamış, daha önce ne tarafımdan ne de başkası tarafından yayımlanmıştır. Bu materyal, referanslarda belirtilen kaynaklara ve belirtilen literatüre dayanılarak oluşturulmuştur.

Betim Llapashtica

ÖN SÖZ

Öncelikle bana olan tüm manevi destekleri ve inançları için aileme teşekkür etmekteyim. Diploma tezimin hazırlanması sürecinde yardımlarını esirgemeyen Mehmet Utku hocama teşekkürlerimi sunmaktayım.

Yanımda olmaktan hiçbir zaman çekinmeyen ve yoluma devam etmem için beni motive eden sevgili arkadaşım François Ndayishimiye'ye teşekkür etmeden geçememekteyim.

ÖZET

UFRS'NİN FİNANSAL TABLOLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BOSNA-HERSEK BANKACILIK SEKTÖRÜ ANALİZİ

Llapashtica, Betim

Yüksek Lisans Tezi

İşletme ABD

Muhasebe ve Finansman Programı

Tez Yöneticisi: Doç. Dr. Mehmet Utku

Aralık 2023, VIII+86 sayfa

Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının (UFRS) kabulü, küresel muhasebe dünyasında dönüştürücü bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Bu standartlar finansal raporlama uygulamalarını şekillendirerek ekonomiler arasında uyumu teşvik etmektedir. Bu araştırma, UFRS uygulamasının Bosna-Hersek'te faaliyet gösteren bankaların mali tablolarını nasıl etkilediğini incelemeyi amaçlamaktadır.

Araştırmada, öncelikle Bosna-Hersek'te UFRS'nin uygulanmasına yönelik mevcut çalışmalar incelenerek, sektörün durumu ve Bosna-Hersek'teki muhasebe çerçevesi ortaya konmuştur. Bu arka plan, Bosna-Hersek'in uluslararası raporlama standartlarına olan taahhüdüne dair önemli öngörüler sağlamaktadır ve UFRS'nin Bosna-Hersek'te uygulanması üzerine yapılan araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

Bosna-Hersek'teki bankaların mali tablolarını analiz etmek için yöntem olarak, Altman Z-Skor, Fulmer H-Skor ve Springate S-Skor modelleri kullanılmıştır ve UFRS'ye geçişten önce ve sonraki finansal performans göstergeleri belirlenmiştir.

Ancak, üç modelden elde edilen sonuçlar topluca, incelenen bankaların finansal göstergelerinde dikkate değer bir artış olmadığını göstermektedir. Bu durum, Bosna bankalarının finansal durumunda önemli bir iyileşme sağlamadığını öne sürmektedir. Zira Altman Z-Skoru, Fulmer H-Skoru ve Springate S-Skoru ölçütlerinde olumlu değişikliklerin olmaması bunu göstermektedir. Bosna bankalarının yıllık raporlarından elde edilen finansal oranlardaki sabitlik, Bosna'nın ulusal standartlarının IFRS ile uyumlu hale getirilmesinden veya benzer uygulamaların benimsenmesinden kaynaklanabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: UFRS, Finanslar Tablolar, Bosna-Hersek Bankacılık Sektörü, Altman Z-Skor Modeli, Fulmer H-Skor Modeli, Springate S-Skor Modeli

ABSTRACT

THE IMPACT OF IFRS ON FINANCIAL STATEMENTS: ANALYSIS OF THE BANKING SECTOR IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Llapashtica, Betim

Master Thesis

Business Administration Department

Accounting and Finance Program

Adviser of Thesis: Assoc. Dr. Mehmet Utku

December 2023, VIII+86 pages

The adoption of International Financial Reporting Standards (IFRS) has emerged as a transformative phenomenon in the global accounting world. These standards shape financial reporting practices and promote harmonization among economies. This research aims to examine how the implementation of IFRS has affected the financial statements of banks operating in Bosnia and Herzegovina.

The research begins by reviewing existing studies on the implementation of IFRS in Bosnia and Herzegovina, outlining the sector's status, and presenting the accounting framework in the country. This background provides significant insights into Bosnia and Herzegovina's commitment to international reporting standards, forming the basis of the research on the application of IFRS in the country.

To analyze the financial statements of banks in Bosnia and Herzegovina, the research utilizes the Altman Z-Score, the Fulmer H-Score and the Springate S-Score models determining financial performance indicators before and after the transition to IFRS.

Nevertheless, the results from the three models collectively indicate that there hasn't been a noteworthy upturn in the financial indicators of the analyzed banks. This suggests that the adoption of IFRS did not yield a substantial enhancement in the financial standing of Bosnian banks, as evidenced by the absence of favorable shifts in the Altman Z-Score, Fulmer H-Score, and Springate S-Score metrics. The constancy observed in the financial ratios derived from the annual reports of Bosnian banks may stem from the harmonization of Bosnia's domestic standards with IFRS or the adoption of similar practices.

Keywords: IFRS, Financial Statements, Bosnia and Herzegovina Banking Sector, Altman Z-Score Model, Fulmer H-Score Model, Springate S-Score Model

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	v
TABLolar DİZİNİ.....	vi
SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ.....	vii
GİRİŞ.....	1

BÖLÜM 1

UFRS'NİN BENİMSENMESİNİN VE YAKINSAMANIN MALİ TABLOLARIN KARŞILAŞTIRILABİLİRLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

1.1. UFRS'ye Genel Bir Bakış.....	5
1.2. UFRS'nin Avrupa ve Dünyada Uygulanması	6
1.2.1. UFRS ve UMS Seti.....	8
1.2.2. UFRS ve GKMİ Karşılaştırması.....	10
1.3. UFRS Vakfı ve Yönetim Kurulu	14
1.3.1. UMS Kurulu	14
1.3.2. UFRS Yorumlama Komitesi	15
1.4. Benimseme ve Yakınsama Kavramları.....	15
1.5. Karşılaştırılabilirlik Kavramı	17
1.6. Benimsenme ve Yakınsamanın Karşılaştırılabilirlik Üzerindeki Etkileri	18

BÖLÜM 2

BOSNA-HERSEK MUHASEBE ÇEVRESİ VE MALİ RAPORLAMA

2.1. Bosna-Hersek'in Kısa Tanıtımı.....	21
2.2. Bosna-Hersek Ekonomisi	22
2.3. UFRS'nin Benimsenmesi Konusunda Bosna-Hersek'teki Yasal Durum	23
2.4. Bosna-Hersek'teki İlgili Kuruluşlar	27
2.4.1. Bosna-Hersek Muhasebe ve Denetim Komisyonu (AACBiH)	27
2.4.2. Sırp Cumhuriyeti Muhasebeciler ve Denetçiler Derneği (AAARS)	29
2.5. Bosna-Hersek Federasyonu Muhasebeci, Denetçi ve Mali Çalışanlar Birliği (UAAFwFBH)	30
2.5.1. Denetçiler Odası FBiH.....	31

BÖLÜM 3

BOSNA-HERSEK'TE BANKACILIK SİSTEMİ VE UFRS'NİN BOSNALI BANKALARIN RAPORLAMA KALİTESİNE ETKİSİ

3.1. Bosna-Hersek'te Bankaların Gelişimi	34
3.2. Bosna-Hersek'teki Bankaların İstikrarı	37
3.2.1. Bosna-Hersek'teki Bankaların Finansal Krizler Sırasındaki Durumu	39
3.3. Bosna-Hersek Bankalarının Güncel Durumu	47
3.4. Mali Tabloların Rolü ve Önemi	48
3.5. UFRS'yi Benimsemeyenin Mali Tablolara Etkileri	49
3.5.1. UFRS'nin Sermaye Maliyeti Üzerindeki Etkileri	51
3.6. UFRS'nin Merkez Bankalarının Mali Tablolarına Etkileri	53
3.6.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB)	54
3.6.2. Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın Rolü	55
3.6.3. Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın Organizasyonu	56
3.6.4. Bosna Merkez Bankası ve Avrupa İlişkileri	57

BÖLÜM 4

UFRS UYGULAMASININ BOSNA-HERSEK BANKALARININ FİNANSAL ORANLARINA ETKİLERİ

4.1. Araştırmanın Amacı	59
4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Tasarımı	59
4.2.1. Altman Z-Skor Modeli	59
4.2.2. Fulmer H-Skor Modeli	61
4.2.3. Springate S-Skor Modeli	61
4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Veri Seti	62
4.4. Araştırmanın Bulguları	63
4.4.1. Altman Z-Skoru Bulguları	63
4.4.2. Fulmer H-Skoru Bulguları	70
4.4.3. Springate S-Skoru Bulguları	73
SONUÇ	75
KAYNAKLAR	77
ÖZ GEÇMİŞ	86

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa

Şekil 1. Seçilmiş Merkez Bankaları Tarafından Benimsenen Muhasebe Çerçevesi 55

TABLOLAR DİZİNİ

	Sayfa
Tablo 1. UFRS'nin Zorunlu Olduğu Ülkeler	8
Tablo 2. Bosna-Hersek'te UFRS Uygulaması.....	25
Tablo 3. BH Bankaların Toplam Mevduatları (GSYİH'nin %'si)	41
Tablo 4. BH Bankaların Toplam Kredileri (GSYİH'nin %'si).....	46
Tablo 5. Bosna-Hersek'teki Bankaların Listesi	48
Tablo 6. Bosna-Hersek Bankaları İçin Altman Z-Skorları (2002-2012).....	64
Tablo 7. İşletme Sermayesi / Toplam Varlıklar (A değerleri).....	66
Tablo 8. Dağıtılmamış Kazançlar / Toplam Varlıklar (B Değerleri)	67
Tablo 9. Faiz Vergi Öncesi Kazanç / Toplam Varlıklar (C Değerleri).....	68
Tablo 10. Öz Sermayenin Defter Değeri / Toplam Yükümlülükler (D Değerleri).....	69
Tablo 11. Bosna-Hersek Bankaları İçin Fulmer H-Skorları (2002-2012).....	70
Tablo 12. Bosna-Hersek Bankaları İçin Borç-Özsermaye Oranları (2002-2012).....	72
Tablo 13. Bosna-Hersek Bankaları İçin İşletme Sermayesi-Borç Oranları	73
Tablo 14. Bosna-Hersek Bankaları İçin Springate S-Skorları (2002-2012)	74

SİMGE VE KISALTMALAR DİZİNİ

AAARS	Sırp Cumhuriyeti Muhasebeciler ve Denetçiler Derneği
AACBiH	Bosna-Hersek Muhasebe ve Denetim Komisyonu
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AE	Muhasebe Avrupa
AK	Avrupa Komisyonu
AMB	Avrupa Merkez Bankası
BH	Bosna-Hersek
BHMB	Bosna-Hersek Merkez Bankası
BLSE	Banja Luka Borsası
CBBH	Bosna-Hersek Merkez Bankası
BMKP	Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
EFAA	Avrupa Muhasebeciler Federasyonu
EMU	Avrupa Birliği Ekonomik ve Parasal Birliği
ESCB	Avrupa Merkez Bankaları Sistemi
FBiH	Bosna-Hersek Federasyonu
FINRA	Mali Sektör Reform Faaliyeti
FMSK	Finansal Muhasebe Standartları Kurulu
FVÖK	Faiz ve Vergi Öncesi Kazanç
GKMİ	Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
GMM	Genelleştirilmiş Anlar Yöntemi
GSYİH	Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
IAES	Uluslararası Muhasebe Eğitim Standartları
IASB	Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu
IASC	Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi
IFAC	Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu
IFRIC	Uluslararası Finansal Raporlama Yorumlama Komitesi
IMF	Uluslararası Para Fonu
IPSAS	Uluslararası Kamu Sektörü Muhasebe Standartları
ISA	Uluslararası Denetim Standartları
IVSC	Uluslararası Değerleme Standartları Konseyi

KM	Bosna-Hersek Markı
KOBİ	Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
ODA	Orta ve Doğu Avrupa
ROE	Özsermaye Getirisi
RS	Sırp Cumhuriyeti
SASE	Saraybosna Borsası
SECO	İsviçre Ekonomi İşleri Genel Sekreterliği
SRFY	Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti
SRRiF- FBiH	Bosna-Hersek Federasyonu Muhasebeciler, Denetçiler ve Finans Çalışanları Derneği
TMS	Türkiye Muhasebe Standartları
UAAFVBH	Bosna-Hersek Federasyonu Muhasebeciler, Denetçiler ve Mali Çalışanlar Birliği
UFRS	Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
UFRYK	Uluslararası Finansal Raporlama Yorumlama Komitesi
UMS	Uluslararası Muhasebe Standartları
USAID	Amerika Birleşik Devletleri Uluslararası Kalkınma Ajansı

GİRİŞ

Küreselleşme ve finansal piyasaların artan entegrasyonu ile birlikte, Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarının (UFRS) benimsenmesi, çeşitli ekonomilerde finansal raporlama uygulamalarında şeffaflığı, karşılaştırılabilirliği ve uyumu teşvik etmek için temel bir strateji olarak ortaya çıkmıştır. UFRS'nin yaygın kabulü ve uygulanması, muhasebe dünyasını devrim geçirerek geleneksel yerel standartları küresel ölçekte finansal raporlama için birleşik bir çerçeveye dönüştürmüştür.

Bu çalışma, UFRS'nin benimsenmesinin Bosna-Hersek'teki bankaların finansal tabloları üzerinde etkisini anlamak için uygulanan ampirik bir araştırmadır. Yerel muhasebe ilkelerinden uluslararası olarak tanınan UFRS'ye geçiş, finansal raporlama, kurumsal yönetim ve paydaş çıkarları üzerindeki etkilerinin dikkatli bir analizini gerektiren çok yönlü bir süreçtir. Güneydoğu Avrupa'da bulunan Bosna-Hersek için bu geçiş, finansal raporlama uygulamalarını küresel pazarla uyumlu hale getirme yolunda önemli bir adımı temsil etmektedir. UFRS'yi benimseme kararı, ülkenin uluslararası finansal raporlama normlarıyla uyum sağlama hedefinin yanı sıra uluslararası sermaye piyasalarına daha iyi erişim ve artan yatırımcı güveni gibi potansiyel faydalarından etkilenmektedir. Bu çalışmada UFRS'ye geçişin etkilerini analiz etmek için Altman Z-Skor, Fulmer H-Skor ve Springate S-Skor modelleri kullanılmıştır.

Altman modeli, finansal sıkıntının tahmininde çeşitli mevcut yaklaşımlar arasında öne çıkan bir yöntemdir. Zaman içinde bu model, geniş bir endüstri yelpazesini kapsayacak esnek versiyonlar sunarak güncellenmiştir. Bankaların hizmet kurumu olarak önemli ekonomik rolü göz önünde bulundurulduğunda, banka başarısızlığının öngörülmesi ekonomik istikrar için oldukça önemlidir. Edward I. Altman, New York Üniversitesi'nde Finans yardımcı profesörü olarak görev yaptığı 1968'de iflas tahmini için Z-skoru formülünü tanıtmıştır. Bu formül, bir firmanın iki yıl içinde iflas etme olasılığını tahmin etmek amacıyla kullanılmaktadır. Z-skorları, şirketlerin finansal sıkıntı durumunu ölçmek için akademik araştırmalarda basit bir ölçü olarak kullanılmaktadır ve şirketlerin iflasını öngörmek için bir araç olarak hizmet vermektedir. Altman Z-skoru, bir şirketin yıllık finansal tablolarından elde edilen beş finansal orana dayanmaktadır: karlılık, kaldıraç, likidite, özkaynak ve faaliyet oranı. Bu oranlar kullanılarak, bir şirketin iflas riskini taşıyıp taşımadığı değerlendirilmektedir. Bu model, bir şirketin finansal sağlığını değerlendirmek için çeşitli kurumsal gelir ve

bilanço değerlerini birleştirmektedir. Temelde dört veya beş ortak iş oranının belirli katsayılarla ağırlıklı lineer bir kombinasyonudur (Agarwal, 2018).

Fulmer modeli, bu bağlamda farklı bir yaklaşım olarak, 60 şirketten oluşan bir veri seti içinde 40 finansal oranı değerlendirmek için adım adım çoklu ayırıcı analiz tekniğini kullanmaktadır. Fulmer'ın bulgularına göre, bu şirketler arasında 30'u başarısızlıkla karşılaşırken, kalan 30'u başarı elde etmiştir. Bu model, bir şirketin başarısızlığını gerçekleşmesinden bir yıl önce %98 doğruluk oranı iddia ederken, iflası bir yıldan daha önce tahmin etme oranı %81 olarak raporlanmıştır. Fulmer modeli, 9 farklı oran etrafında yapılandırılmıştır (Shalih ve Kusumawati, 2019).

Springate S-Skor, John Springate tarafından geliştirilen, bir şirketin önümüzdeki iki yıl içinde mali sıkıntı veya potansiyel iflasla karşılaşma olasılığını ölçen bir mali sıkıntı tahmin modeli olarak hizmet etmektedir. Temeli, bir şirketin mali tablolarından elde edilen finansal oranlara dayanmaktadır. Karlılık, kaldıraç, likidite ve özkaynak gibi çeşitli finansal oranları dikkate alarak, Springate S-Skoru bir şirketin mali refahını değerlendirmektedir. Düşük bir değer genellikle mali sıkıntı riskinin arttığını gösteren bir sayısal puan atmaktadır. Bu model, S-Skoru'nu hesaplamak için ağırlıklı finansal oranların bir kombinasyonunu kullanmaktadır. Kullanılan belirli oranlar, modelin belirli bir versiyonuna veya adaptasyonuna bağlı olarak değişebilmektedir. Finansal riski değerlendirmek için değerli olmasına rağmen, tek bir modelin bir şirketin gelecekteki mali durumunu mükemmel bir şekilde tahmin edemeyeceğini kabul etmek önemlidir. Bütünsel finansal analiz genellikle bir şirketin mali durumunu kapsamlı bir şekilde anlamak için birden fazla model ve faktörün kullanılmasını gerektirmektedir (Muzzani ve Yuliana, 2021).

Altman Z-Skor, Fulmer H-Skor ve Springate S-Skor modelleri, şirketlerin finansal sağlık, istikrar ve iflas riskini değerlendirmek için finasta önemli araçlardır ve sektörler arasında geniş bir kullanım alanına sahiptir:

- Kurumsal Finans: Şirketlerin özsermaye durumunu değerlendirme ve iflas tahmini yapma;
- Yatırım Analizi: Potansiyel yatırımların finansal uygunluk ve risklerini değerlendirme;

- Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar: Finansal oranları kullanarak bankaların istikrarını ve risk maruziyetini ölçme;
- Kredi Risk Değerlendirmesi: Kredi verenler için borçlunun kredi değerliliğini ve varsayılan risklerini değerlendirme;
- Akademik Araştırma: Finans, sıkıntı ve iflas modellerini incelemek için akademide kullanılmaktadır;
- Yeniden Yapılandırma ve Dönüşüm: Sıkıntıda olan şirketlere yardım etme ve iyileşme stratejileri planlama.

Bu modeller, finansal analiz, risk değerlendirmesi ve tahminlerin karar verme süreçlerini yönlendirdiği endüstrilere uyarlanabilmektedir.

Altman Z-Skor, Fulmer H-Skor ve Springate S-Skor modelleri, şirketlerde finansal sağlık, istikrar ve iflas veya konkordato riskini değerlendirmek için başlıca finansal değerlendirme araçları olarak kullanılmaktadır. UFRS'nin uygulanmasından önce ve sonra finansal raporlardaki değişiklikleri değerlendirirken, bu araçlar finansal metriklerin, oranların ve göstergelerin nasıl etkilendiğine dair öngörü sağlayabilmektedir.

Genel olarak, Altman Z-Skor, Fulmer H-Skor ve Springate S-Skoru'nun UFRS'nin uygulanmasından önce ve sonra finansal raporlardaki değişiklikleri değerlendirmede kullanılması, yeni raporlama standartlarına geçişin finansal analiz, risk değerlendirmesi ve bu modellerin finansal sıkıntı veya iflas olasılığını belirlemedeki tahmin doğruluğu üzerindeki etkisini anlamada yardımcı olmaktadır.

Bu çalışma toplam dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde, UFRS uygulamasının dünya genelindeki temelleri ele alınmaktadır. Mevcut standart seti incelenmektedir ve bu standartların önemli karar ve kurallarını oluşturan kuruluşlar tartışılmaktadır. Ayrıca, UFRS'nin kabulü, uyumlaştırma ve karşılaştırılabilirlik kavramları ele alınmaktadır. İkinci bölümde, Bosna-Hersek Federasyonu ve ekonomisi tanıtılmıştır. Ayrıca bu bölümde, Bosna-Hersek'te UFRS kabulü için muhasebe çerçevesi de yer almaktadır. Bosna-Hersek'teki raporlama kuruluşları ve sorumlulukları hakkında bilgi verilmektedir. Üçüncü bölüm, Bosna bankacılık sisteminin tarihçesini ve günümüzdeki durumunu açıklamaktadır. Özellikle finansal krize ve Bosna bankacılık sisteminin bu krizle nasıl başa çıktığına ve aldığı önlemlere değinilmiştir. Özellikle

Bosna-Hersek Merkez Bankası üzerinde durulmuştur ve UFRS kabulünün merkez bankalarının finansal tabloları üzerinde olası etkileri açıklanmaktadır.

Çalışmanın son bölümünde ampirik analize yer verilmiştir. Bu çalışmanın temel amacı, Bosna-Hersek finans sektöründe faaliyet gösteren bankaların UFRS'yi benimsenmesinin etkilerini kapsamlı bir şekilde analiz etmektir. Çalışma, UFRS benimsenmesinden kaynaklanan muhasebe politikalarındaki değişiklikleri, finansal performans göstergelerini ve açıklama uygulamalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır. 2002-2012 arası dönemi kapsayan bir süre boyunca Bosna-Hersek bankalarının mali tabloları titizlikle incelenmiştir. Son bölümünde, Bosna-Hersek'daki bankaların finansal tablo oranları Altman Z-Skor, Fulmer H-Skor ve Springate S-Skor modellerini kullanarak tablolar halinde sunulmaktadır ve sonuçlar yorumlanmaktadır.

BÖLÜM 1

UFRS'NİN BENİMSENMESİNİN VE YAKINSAMANIN MALİ TABLOLARIN KARŞILAŞTIRILABİLİRLİĞİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

1.1. UFRS'ye Genel Bir Bakış

UFRS, yani Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) tarafından oluşturulan küresel finansal raporlama uygulamalarını uyumlaştırmayı amaçlayan kapsamlı bir muhasebe prensipleri setini oluşturmaktadır (Mulyadi ve diğerleri, 2012). Bu standartlar, işletmelere ve kuruluşlara finansal kayıtlarını açıklama, netlik, karşılaştırılabilirlik ve güvenilirlik sağlayarak çeşitli ülkeler ve sektörler arasında birlik sağlayan bir çerçeve oluşturmaktadır. Yönergeler, düzenlemeler ve protokollerin geniş bir yelpazesini kapsayan UFRS, finansal işlemlerin ve olayların finansal tablolarda nasıl belgelendirileceğini, gösterileceğini ve açıklanacağını belirlemektedir. Bu standartlar, şirket ortamındaki değişimlere uyum sağlamak ve dünya çapında finansal raporlamanın kalitesini ve tutarlılığını güçlendirmek amacıyla sürekli olarak geliştirilmektedir (IASB).

Hines (2007), UFRS'nin, giderek daha önemli hale gelen ve küresel ekonomide birbirine uyumlu bir finansal muhasebe standartları seti olduğunu ortaya koymaktadır. Mulyadi ve diğerleri (2012), UFRS'nin dünya genelinde kullanıldığını ve finansal raporların küresel olarak karşılaştırılabilirliğine olanak tanıdığını belirtmektedir.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın (UFRS) uluslararası karşılaştırılabilirlik, anlaşılabilirlik, tutarlılık ve şeffaflığı sağlama ihtiyacı, sınır ötesi bilgi sağlamak amacıyla pratik bir şekil kazanmasını gerektirmiştir.

Uluslararası Finansal Raporlama Standartları, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) adlı özel bir kuruluş tarafından belirlenmektedir. Bu kurul, 12 tam zamanlı ve 2 yarı zamanlı üyeden oluşmaktadır. Üyeler, atamaları Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi Vakfı'nın (IASCF) Mütevelli Heyeti tarafından gerçekleştirilmektedir (Whittington, 2005).

Kurulun başlıca sorumlulukları şunlardır:

- Kamu yararını gözeterek, ekonomik karar alma süreçlerine destek olmak amacıyla dünya sermaye piyasalarındaki katılımcılar ve diğer kullanıcılar için mali tablo ve benzeri finansal raporlarda yüksek kalitede, şeffaf, karşılaştırılabilir, anlaşılabilir ve uygulanabilir küresel finansal muhasebe standartlarını geliştirmek;
- Bu standartların kullanımını teşvik etmek;
- Ulusal muhasebe standartlarıyla uluslararası standartların daha kaliteli çözümlere ulaşmasını sağlamak (Hussey ve Ong, 2005).

IASB'nin oluşturulmasından önce, uluslararası muhasebe standartları IASC tarafından belirlenmiştir. 1973-2001 arasında faaliyet gösteren bu kuruluşun üyeleri dünya çapındaki önemli muhasebe kuruluşları olmuştur. IASC, varlığını sürdürdüğü süre boyunca 41 standart yayımlamış ve bunlara Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS) adı verilmiştir. IASB tarafından kabul edilen Uluslararası GKMİ kuralları, IASC tarafından yayınlanan UMS'leri içermektedir. Bu kurallar, daha sonraki IASB Standartları tarafından değiştirilene kadar geçerliliğini sürdürmüştür.

IASC, 1999 yılında kendini feshetmiş ve yeniden yapılandırılarak IASB adını almıştır. Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi'ni IASB ile değiştirme kararının arkasında bir dizi neden bulunmaktadır. IASC'nin belirlenen eksiklikleri aşağıda belirtilmiştir.

- Tam zamanlı iş yükü ancak yarı zamanlı bir yönetim kurulu;
- Karar alma süreçlerine daha geniş ülke, grup ve organizasyon katılımı gerekliliği;
- Özellikle bütçe açısından kaynak eksikliği;
- Ulusal standart belirleyicilerle olan zayıf ilişkiler (Nobes ve Parker, 2004).

1.2. UFRS'nin Avrupa ve Dünyada Uygulanması

Uluslararası Muhasebe Standartlarının (UMS) halefleri olan UFRS, aslen 1970'lerin ve 1980'lerin ortalarında, Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (UMSK) kurulduktan sonra geliştirilmiştir (Soderstrom ve Sun, 2007). UFRS'in geniş çaplı ve zorunlu uygulaması 2005 yılına kadar gerçekleşmemiş olsa da, birkaç Avrupa

ülkesi firmalara 1990'ların başından itibaren isteğe bağlı olarak UMS altında raporlama yapma olanağı tanımıştır.

2002 yılında, Avrupa Birliği (AB) Parlamentosu, AB'de listelenmiş olan tüm şirketlerin birleşik ve basit hesaplarını, 1 Ocak 2005'ten sonraki mali yıllar için Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nı (UFRS) kullanmak zorunda olduğunu belirten bir düzenlemeyi kabul etmiştir. Bu muhasebe sistemlerindeki değişiklik, AB şirketleri için bilgi ortamını büyük ölçüde etkileyecektir. UMS düzenlemesi, düzenlenmiş bir piyasada listelenen tüm şirketleri, bankaları ve sigorta şirketlerini içerecek şekilde tasarlanmıştır. AB içinde veya dışında düzenlenmiş bir piyasada işlem gören ve zaten farklı bir uluslararası kabul görmüş standart setini uygulayan şirketler (örneğin, ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri - GKMİ), ve borç enstrümanları çıkarmış ancak öz sermaye enstrümanları ihraç etmemiş olan şirketler, üye devletler tarafından geçici olarak muaf tutulabilmişler ve kendilerine UFRS'ye uymak için 1 Ocak 2007'ye kadar zaman tanınabilmiştir (EC, 2002).

AB'de halka açık şirketler, yalnızca Avrupa Komisyonu (AK) tarafından onaylanmış olan UFRS'ye uymak zorundadır. UFRS, yalnızca şu koşullar altında onaylanabilmektedir:

1. AB Muhasebe Direktiflerine ve gerçek ve dürüst görünüm ilkesine aykırı değil ise;
2. Kamu yararına uygun ise;
3. Anlaşılabilirlik, ilgili olma, güvenilirlik ve karşılaştırılabilirlik kriterlerini karşılıyor ise (EC, 2002, Madde 3(2)).

Haziran 2003'te, IASB, "İlk Defa Uygulanan Uluslararası Finansal Raporlama Standartları" (IASB, 2003) adı altında UFRS 1'i yayınlayarak şirketlere yeni muhasebe çerçevesine geçiş konusunda rehberlik etmiştir. UFRS 1'e göre, ilk kez UFRS'i uygulamaya koyan bir işletme, ilk uygulama tarihinde geçerli olan tüm UFRS'lere ve ilgili yorumlara uymakla yükümlüdür.

Temmuz 2009'da, Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB), Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler için Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nı (KOBİ UFRS) yayınlamıştır. Aralık 2013'te IASB, finansal raporlamada UFRS'yi

küresel bir dil olarak kabul ettiğine dair bir açıklama yayımlamıştır (UFRS Foundation, 2013a), bu da finansal bilgilerin daha karşılaştırılabilir hale gelmesini sağlamaktadır.

2004 yılında, şirketlerinin mali tablolarını hazırlamak için Uluslararası Finansal Raporlama Standartlarına (UFRS) izin veren ülke sayısı 92 iken, 2012'de 120 ülkeye yükselmiştir (Dvorak ve Vasek, 2015). Günümüzde ise UFRS yaklaşık 168 ülkede zorunlu hale getirilmiştir.

Tablo 1. UFRS'nin Zorunlu Olduğu Ülkeler

	Ülke Sayısı	Toplam Yüzde
Avrupa	44	26%
Afrika	39	23%
Orta Doğu	13	8%
Asya ve Okyanusya	35	21%
Amerika	37	22%
Toplam	168	100%

Kaynak: UFRS Vakfı, <https://www.ifrs.org/>, Aralık 2023

147 ülke, yerelde kamuya hesap veren işletmelerin çoğunluğuna veya tamamına UFRS Muhasebe Standartlarını zorunlu kılmaktadır. Bu ülkeler arasında, finansal kuruluşlar için UFRS'yi talep eden ancak borsası olmayan 19 ülke de bulunmaktadır (Afganistan, Angola, Belize, Brunei, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Komorlar, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Ekvator Ginesi, Etiyopya, Gabon, Gambiya, Gine, Kosova, Lesotho, Liberya, Kongo Cumhuriyeti, Yemen). Borsaları bulunan ülkelerin altısında (Arjantin, El Salvador, İsrail, Meksika, Peru, Uruguay), listelenmiş finansal kuruluşlar için UFRS Muhasebe Standartlarını zorunlu kılınmamaktadır. Bununla birlikte, diğer listelenmiş şirketler için UFRS talep edilmektedir. Geri kalan tüm ülkeler ise tüm listelenmiş şirketler için UFRS'yi gerekli kılmıştır.

1.2.1. UFRS ve UMS Seti

Toplamda 17 UFRS ve 25 UMS (42 Standart) bulunmaktadır ve bunlar aşağıda verilmiştir (Deloitte Touche Tohmatsu Limited, 2023).

UFRS 1 - Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulaması

UFRS 2 - Hisse Bazlı Ödemeler

UFRS 3 - İşletme Birleşmeleri

UFRS 4 - Sigorta Sözleşmeleri

UFRS 5 - Satış Amaçlı Elde Tutulan Duran Varlıklar ve Durdurulan Faaliyetler

UFRS 6 - Maden Kaynaklarının Araştırılması ve Değerlendirilmesi

UFRS 7 - Finansal Araçlar: Açıklamalar

UFRS 8 - Faaliyet Bölümleri

UFRS 9 - Finansal Araçlar

UFRS 10 - Konsolide Finansal Tablolar

UFRS 11 - Müşterek Anlaşmalar

UFRS 12 - Diğer İşletmelerdeki Paylara İlişkin Açıklamalar

UFRS 13 - Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü

UFRS 14 - Düzenlemeye Dayalı Erteleme Hesapları

UFRS 15 - Müşteri Sözleşmelerinden Hasılat

UFRS 16 - Kiralamalar

UFRS 17 - Sigorta Sözleşmeleri

UMS 1 - Finansal Tabloların Sunuluşu

UMS 2 - Stoklar

UMS 7 - Nakit Akış Tablosu

UMS 8 - Muhasebe Politikaları, Muhasebe Tahminlerinde Değişiklikler ve Hatalar

UMS 10 - Raporlama Döneminden Sonraki Olaylar

UMS 12 - Gelir Vergileri

UMS 16 - Maddi Duran Varlıklar

UMS 19 – Çalışanlara Sağlayan Faydalar

UMS 20 - Devlet Teşviklerinin Muhasebeleştirilmesi ve Devlet Yardımlarının Açıklaması

UMS 21 - Kur Değişiminin Etkileri

UMS 23 - Borçlanma Maliyetleri

UMS 24 - İlişkili Taraf Açıklamaları

UMS 26 - Emeklilik Fayda Planlarında Muhasebeleştirme ve Raporlama

UMS 27 - Bireysel Finansal Tablolar

UMS 28 - İştiraklerdeki Ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar

UMS 29 - Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama

UMS 32 - Finansal Araçlar: Sunum

UMS 33 - Hisse Başına Kazanç

UMS 34 - Ara Dönem Finansal Raporlama

UMS 36 - Varlıklarda Değer Düşüklüğü

UMS 37 - Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar

UMS 38 - Maddi Olmayan Duran Varlıklar

UMS 39 - Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme

UMS 40 - Yatırım Amaçlı Gayrimenkuller

UMS 41 – Tarımsal Faaliyetler

1.2.2. UFRS ve GKMİ Karşılaştırması

Birçok destekçi, UFRS raporlamasının önceki yerel GKMİ'ye kıyasla daha üst düzeyde olduğuna ve benimsenmesinin finansal şeffaflığı artırdığına, sermaye piyasalarındaki bilgi eşitsizliğini azalttığına, sınır ötesi karşılaştırılabilirliği teşvik

ettiğine, yabancı sermaye girişlerini artırdığına ve bu nedenle benimseyen ülkelerdeki şirketlerin sermaye maliyetini azalttığına inanmaktadırlar (IASB, 2002).

Hung ve Subramanyam (2007), 1998 ile 2002 arasında UMS'yi gönüllü olarak benimseyen 80 Alman sanayi firmasının örnekleme üzerinde yaptıkları çalışmada, Alman firmalarının yerel GKMİ ile UMS altında raporlama yapmasıyla raporlanan finansal tablo verileri arasındaki etkileri incelemişlerdir. Bu muhasebe standartları arasındaki farklılıkları analiz ederek, UMS altında toplam varlıkların ve öz sermaye değerinin önemli ölçüde daha yüksek olduğunu, ayrıca öz sermaye ve net gelirin Alman GKMİ'ye göre UMS altında daha fazla çeşitlilik gösterdiğini bulmuşlardır. Ancak, UMS'nın benimsenmesinin mali tablo bilgilerinin değer ilgisini veya zamanında sunulmasını iyileştirmediği sonucuna varmışlardır.

Buna karşın, Bartov ve diğerleri (2005) yaptıkları bir çalışmada, UMS veya ABD GKMİ altında raporlama yapan Alman firmalarının yerel GKMİ'ye kıyasla daha yüksek değer ilgisine sahip olduğunu bulmuşlardır.

Kaya ve Koch (2015) ise kendi yerel genel kabul görmüş muhasebe prensiplerini geliştiremeyen ülkelerin, KOBİ'ler için UFRS benimsemeye daha yatkın olduğunu keşfetmişlerdir. Bu bulgu, düşük yönetim kalitesinin KOBİ'lerin UFRS benimsemesine olumlu bir şekilde bağlı olduğunu göstermektedir.

Diğer araştırmalar da, UMS'ye geçişin az sayıda ülkede avantajlarını göstermektedir. Van Tendeloo ve Vanstraelen (2005), gönüllü olarak UMS kullanan Alman firmalarının, yerel Alman GKMİ'ye başvuran firmalarla karşılaştırıldığında, kazanç yönetimi özelliklerinde farklılık olmadığını bulmuşlardır. Daske (2006) ise, UMS veya ABD GKMİ kullanan Alman firmaları arasında öz sermaye maliyetinin önemli ölçüde farklı olmadığını tespit etmiştir.

Ashbaugh ve Pincus (2001), 1990-1993 yılları arasında gönüllü olarak UMS'yi benimseyen 80 ABD dışı firmayı incelemişlerdir. UMS benimsemenin, yöneticilerin benimseyebileceği muhasebe ölçüm yöntemlerini sınırlayarak kazançların tahmin edilebilirliğini artırdığını savunmuşlardır.

Chua ve diğerleri (2012), UFRS'yi benimsemenin Avustralya'da muhasebe kalitesi üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Zorunlu olarak UFRS'yi benimsemenin, Avustralya GKMİ'ye göre muhasebe kalitesini artırdığı sonucuna ulaşmışlardır.

Çelik, Aygören ve Uyar (2007), UFRS ve yerel GKMİ'nin finansal tablo yapısına etkisini test etmişlerdir. 2004 yılına ait 43 firmanın finansal tablolarını kullanmışlardır. Çalışmaya göre; uzun vadeli borç oranı, borç-öz sermaye oranı ve sabit varlıklar öz sermaye oranı anlamlı şekilde farklılık göstermiştir.

Büyüksalvarcı ve Uyar (2012), farklı muhasebe düzenlemelerine (yerel GKMİ ve UFRS) göre hazırlanan finansal tablolardan elde edilen finansal oranlar ile firma piyasa değerleri, hisse senedi getirileri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmanın üç amacı vardır. İlk amacı; yerel GKMİ tablolarına dayalı hesaplanan finansal oranlar ile UFRS tablolarına dayalı hesaplanan finansal oranlar arasında fark olup olmadığını belirlemektir. Çalışmanın sonuçları, 2004 yılında iki farklı muhasebe düzenlemesine göre elde edilen finansal oranlar arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Örneğin, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda listelenen 91 firmayı içermektedir. Listelenen firmaların finansal tablolarından hesaplanan 17 finansal oran kullanılmaktadır. Çalışmanın analiz sonuçlarına göre, stok bağımlılık oranı, alacak devir hızı, varlık devir hızı, sabit varlık devir hızı, kısa vadeli borç/toplam varlık oranı ve kısa vadeli yükümlülükler/yükümlülükler oranlarında istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar olduğu görülmektedir. Çalışmanın diğer amacı; farklı muhasebe düzenlemelerine göre hazırlanan finansal tablolardan hesaplanan finansal oranlar ile piyasa değerleri, hisse senedi getirileri arasındaki ilişkiyi belirlemektir. Bu analizde elde edilen sonuçlar, yerel GKMİ tablolarına dayalı finansal oranların UFRS tablolarına dayalı olanlara göre daha baskın olduğunu göstermektedir.

Alkan ve Doğan (2012), İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören firmaların mali oranlarına Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın (UFRS) başlangıç ve uzun vadeli etkisini araştırmışlardır. Bu makalenin amacı, 2000-2009 dönemi boyunca İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören listeli firmaların hazırladığı mali raporların iki farklı analizi arasındaki farklılıkları araştırmaktır. Mali oranlar, 2004-2005 yılları arasındaki uluslararası finansal standartlara geçiş tarihinden elde edilmiştir. Bu şekilde, Türk firmaları için UFRS'nin mali tablolara olan kısa ve uzun vadeli etkilerini göstermeyi hedeflemişlerdir. UFRS'nin mali tablolara uzun vadeli etkilerini belirlemek için, veriler 2000-2009 yılları arasında 148 listeli firmanın mali tablolarından elde edilmiştir. Analiz için on iki oran kullanılmıştır. Sonuç olarak, UFRS'nin likidite oranları ve operasyonel oranlar üzerinde bir etkisinin olmadığı belirlenmiştir. Cari oran ve asit-test oranlarının ortalaması uzun vadede önemli farklarla artmıştır. Uzun vadeli stok devir hızı ve alacak devir hızı oranlarında önemli farklılıklar

tespit edilmiştir. Uzun vadeli borç oranında bir artış gözlemlenmiştir. Ayrıca, karlılık oranlarında bazı küçük farklılıklar bulunmuştur. Bu nedenle, uzun vadeli ve kısa vadeli dönemler arasında önemli farklılıklar bulunmuştur.

Ataman ve Özden (2009) Türk firmalarının, yerel Muhasebe Standartları (TMS) ile Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (UFRS) arasında bir karşılaştırma yapmışlardır. Bu çalışmanın amacı; yerel TMS'ye dayalı mali tablolar ile UFRS'ye dayalı mali tablolar arasındaki uyumun finansal tablolardaki etkilerini, örnek bir vakada oran analizleri kullanarak incelemektir. Bu amaç doğrultusunda, her iki farklı standarda göre hazırlanan mali tablolara dayalı finansal oranları karşılaştırmışlardır. Bulgular kısaca şu şekilde özetlenebilmektedir:

- Yerel TMS'ye dayalı mali tabloların likidite oranları, UFRS'ye dayalı mali tablolara göre daha düşük çıkmıştır;
- Borç oranları, UFRS'ye dayalı mali tablolarda daha yüksek olarak gözlemlenmiştir;
- Etkinlik oranlarında UFRS'ye dayalı mali tablolara dayalı hesaplanan oranlar, yerel TMS'ye dayalı hesaplanan oranlardan genellikle daha yüksek bulunmuştur;
- Karlılık oranları, UFRS'ye dayalı mali tablolardaki vergi sonrası oranlar, yerel TMS'ye göre hazırlanan mali tablolar için hesaplanan oranlardan daha düşük çıkmıştır.

Tsalavoutas ve Evans (2010), Yunanistan'da UFRS'ye geçişin firmaların mali tablolarındaki etkilerini araştırmışlardır. Araştırmanın asıl amacı; UFRS'nin benimsenmesinin firmaların mali durumu, performansı ve temel oranlar üzerindeki etkisini belirlemek ve değerlendirmektir. Özellikle net kar, hissedarların özsermayesi, kaldıraç oranı ve likidite üzerine odaklanmışlardır. Yerel muhasebe standartlarının ve UFRS'nin farklı olduğunu vurgulamışlardır; çünkü yerel standartlar, hissedar odaklı, vergi odaklı ve muhafazakar bir yaklaşıma dayanmaktadır ve UFRS ile kıyaslandığında farklılık göstermektedir. Araştırmada, son dönem literatürü ve Gray'in karşılaştırılabilirlik endeksi kullanılmıştır. 2005 yılında borsada işlem gören 238 listelenmiş firma (193 firma konsolide hesaplarını yayınlayan ve 45 firma bireysel hesaplarını yayınlayan şekilde) kullanılmıştır. Bulgular, Yunanistan'da listelenen firmaların finansal durumu ve raporlanan performansı üzerinde UFRS'nin önemli bir etkisi olduğunu, aynı zamanda Yunan firmalarının kaldıraç oranı ve likidite oranları

üzerinde de etkili olduğunu göstermiştir. Çalışmanın sonuçları, özsermaye ve net gelir üzerindeki etkinin olumlu, kaldıraç ve likidite üzerindeki etkinin ise negatif olduğunu göstermiştir.

UFRS literatürünün gelişimini özetlemek gerekirse, erken dönem çalışmaların çoğunluğu, UFRS'nin benimsendiği firmalar ve ülkeler açısından (i) artan şeffaflık, (ii) düşük sermaye maliyetleri, (iii) uluslararası yatırımların artışı, (iv) finansal raporların daha iyi karşılaştırılabilirliği ve (v) yabancı analistler tarafından daha yakından takip edilmesi gibi faydalar sunduğunu göstermektedir.

1.3. UFRS Vakfı ve Yönetim Kurulu

Bu kurumlar, şeffaf ve karşılaştırılabilir uluslararası finansal raporlama için yüksek kaliteli muhasebe standartlarının (UFRS) geliştirilmesine, sürdürülmesine ve tutarlı olarak uygulanmasına ortak bir şekilde katkıda bulunmaktadır.

UFRS Vakfı, kamu yararı için UFRS Standartlarını oluşturan bir organizasyondur. Yaklaşık 150 çalışanı bulunmakta olup, merkezi Londra'da yer alırken, daha küçük bir Asya-Okyanusya ofisi de Tokyo'dadır. Vakıf bünyesinde, UFRS Standartlarının teknik içeriğinden sorumlu bağımsız bir muhasebe profesyonelleri kurulu olan yönetim kurulu bulunmaktadır. Vakıf, kurulun faaliyetlerine destek vermektedir. Sorunları analiz eden ve kurulun (ve onun yorum organı olan UFRS Yorumlama Komitesi'nin) teknik kararlar almasına yardımcı olan teknik uzmanlara sahiptir. Diğer personel ise yargı yetkilerinin, yayınların, eğitimin, iletişimin, yatırımcı ilişkilerinin, bağış toplama ve yönetimin benimsenmesine destek sağlamaktadır.

1.3.1. UMS Kurulu

Kurul, standartları teknik olarak belirleyen bir kuruluştur. En fazla 14 üyesi olan Kurul (şu anda 13 üye bulunmaktadır), her konuda kamu yararı gözeterek hareket etme taahhüdünde bulunmakla sorumludur. Üyeler, Yönetim Kurulu'nun, yüksek kalitede küresel finansal raporlama standartlarını geliştirmek için teknik uzmanlık ve uluslararası iş ve piyasa deneyimi çeşitliliğini en iyi şekilde sağlamasını temin etmek amacıyla seçilmektedir. Denetçiler, hazırlayıcılar, kullanıcılar, akademisyenler ve piyasa/finansal düzenleyiciler gibi geniş bir deneyime sahip kişiler kurul üyeleri arasında yer almaktadır.

Kurul, IASC'nin yerini almak üzere 2001 yılında kurulmuştur. IASC, Uluslararası Muhasebe Standartları (UMS Standartları) ve SIC Yorumları adı verilen standartlar üretmiştir. Kurulun ilk eylemlerinden biri, IASC'nin tüm UMS Standartlarını ve SIC Yorumlarını kabul etmek olmuştur. Aynı zamanda, kurul yeni standartlar ve yorumlar oluşturmaya başlamıştır ve her yeni standartı bir UFRS Standardı ve her yorumu bir IFRIC yorumu olarak adlandırmaktadır. Kurul, yeni gereklilikler zorunlu hale gelmeden önce bir geçiş dönemi sağlamaktadır. Ancak genellikle işletmelerin zorunlu tarihten önce yeni gereklilikleri uygulamalarına izin vermektedir.

1.3.2. UFRS Yorumlama Komitesi

UFRS Yorumlama Komitesi, UFRS Standartlarının yorumlanmasından sorumlu bir birimdir. Komite, UFRS Standartları alanında deneyime sahip en fazla 14 üyeden oluşmaktadır. Üyelerine maaş ödenmez, ancak UFRS Vakfı üyelerine yapacakları masrafları karşılamak üzere geri ödeme yapmaktadır. Komite, UFRS Standartlarının yorumlanmasına ilişkin gelen talepleri değerlendirmek üzere kamuya açık toplantılar düzenler ve genellikle iki ayda bir kez bir araya gelmektedir.

1.4. Benimsenme ve Yakınsama Kavramları

Benimsenme ve yakınsama, tek bir yüksek kaliteli küresel muhasebe standartları seti oluşturma hedefini paylaşmaktadır. Her iki yaklaşımın amaçlarından biri, farklı ülkelerdeki şirketler tarafından hazırlanan mali tabloların karşılaştırılabilirliğini artırmaktır.

Benimsenme ve yakınsama aynı amacı taşırken, bazı farklılıklar da içermektedir. UFRS'nin benimsenmesi, neredeyse tüm muhasebe farklarını ortadan kaldırırken, yakınsama yalnızca belirli büyük farklara odaklanmaktadır. Bazı önemli muhasebe farklılıkları yakınsama projeleri tarafından ele alınmamıştır ve bu farklılıklar devam etmektedir (örneğin, LIFO yöntemi ile envanter değerlemesi). Bu nedenle, yakınsamanın muhasebe farkları üzerinde benimsenmeye göre daha az belirgin bir etkisi olabilmektedir. Ayrıca, yakınsama hem muhasebe standartlarının birini hem de diğerini değiştirebilirken, benimsenme GKMİ'yi UFRS ile değiştirmektedir.

2005 yılında Avrupa'daki halka açık şirketler tarafından Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın (UFRS) zorunlu olarak benimsenmesi, dünya genelinde benzer düzenleyici adımlarla birlikte, tarihteki en etkili muhasebe kuralı

değişikliklerinden birini temsil etmektedir. Farklı yerel GKMİ'lerin çeşitliliğinden tek bir ortak muhasebe standartları setine geçiş, büyüklük, sahiplik yapısı, sermaye yapısı, kültür, yasal çevre gibi bir dizi farklı özellikteki binlerce şirketi etkilemektedir (Schipper 2005).

'Yakınsama', literatürde 1990'ların sonlarında yaygınlaşan bir terimdir. Daha önceki terim 'uyumlaştırma' dır ve bu terim Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (IASB) tarafından 1973 yılında başlayan ilk çeyrek yüzyılda kullanılmıştır. Bugün IASB, FASB ve diğer ulusal standart belirleyiciler, kendi standartlarının yüksek kalitede artan uyumluluğu anlamına gelen 'yakınsama' terimini düzenli olarak kullanmaktadırlar.

Önceki araştırmalar, muhasebe standartlarında yakınsamanın, uluslararası finansal tabloların karşılaştırılabilirliği ve yorumlanabilirliği için uluslararası düzeyde muhasebe uygulamalarındaki farklılıkları azaltma süreci olduğunu göstermektedir. Ebimobowei (2012), muhasebe standartlarının yakınlaştırılmasının, günümüzdeki küreselleşmiş iş dünyasının doğası ve ulusların standartların yakınsamasından elde edebileceği faydalar nedeniyle önemli olduğunu savunmaktadır. Rezaee ve diğerleri (2010), etkili bir şekilde küresel olarak kabul edilen muhasebe standartlarına yakınsamanın, hazırlayanlar, kullanıcılar, denetçiler, analistler ve standart belirleyiciler için faydalı olacağını öne sürmektedirler. Genel olarak, makaleler, muhasebe standartlarında yakınsamanın muhasebe uygulamalarını küresel olarak uyumlu hale getirme ve mali tablo hazırlayıcıları ile yatırımcılar arasındaki iletişimi iyileştirme açısından önemli olduğunu öne sürmektedir. Ebimobowei'ye göre (2012), muhasebe standartlarının yakınsamasının faydaları, finansal rapor hazırlayıcıları için daha düşük işlem maliyetleri olacaktır. Çünkü bu durumda birden fazla standart yerine tek bir muhasebe standardına uymaları gerekecektir.

Birçok araştırmacı (Barth ve diğerleri, 2005; Ball, 2006; Nobes, 2006), UFRS'ye yakınsamanın mümkünüğünü araştırmakta ve bu durumun potansiyel avantajları arasında daha kesin, zamanında ve eksiksiz finansal bilgi üretme, uluslararası muhasebe standartları arasındaki farkları ortadan kaldırma ve küresel sermaye piyasalarındaki engelleri kaldırma gibi unsurları sıralamaktadır.

De Lima ve diğerleri (2010), yakınsama gereksinimlerini en iyi karşılayan şirketlerin daha düşük işlem maliyetleri ve daha büyük likiditeye sahip olduğunu bulmuştur.

Daha önce yapılan araştırmalar, yerel muhasebe standartlarından UFRS'ye geçişin, ABD dışındaki firmalar ile ABD firmaları arasındaki ve ABD dışındaki farklı firmalar arasındaki karşılaştırılabilirliği artırdığını göstermiştir. Örneğin, Yip ve Young (2012), AB'de UFRS'nin zorunlu olarak benimsenmesinin, muhasebe işlevlerinin benzerliği, bilgi transferinin derecesi ve muhasebe rakamlarının içeriğinin benzerliği ile ölçülen ülkeler arası karşılaştırılabilirliği artırdığını bulmuşlardır. Barth ve diğerleri (2012) ise, ABD dışındaki firmaların UFRS'yi benimsemesinin ardından ABD dışındaki ve ABD'li firmalar arasındaki karşılaştırılabilirliğin arttığını belirlemiştir.

1.5. Karşılaştırılabilirlik Kavramı

Kavramsal Çerçeve, finansal raporlama bilgilerinin niteliksel bir özelliği olan karşılaştırılabilirliği açıklamaktadır. Bu, kullanıcıların farklı kalemler arasındaki benzerlikleri ve farkları tanımaya ve anlamaya olanak sağlamaktadır. Yani, karşılaştırılabilirlik, benzer öğelerin birbirine benzeyip farklı öğelerin ise farklı görünmesi durumunu ifade etmektedir. Kavramsal Çerçeve, finansal raporlama bilgisinin kullanılabilirliğini karşılaştırılabilirlik sayesinde açıklar çünkü bilgi, benzer bilgilerle diğer varlıklarla veya aynı varlık hakkında benzer bilgilerle farklı bir zaman diliminde karşılaştırılabilmektedir. Karşılaştırılabilirlik, tek bir kaleme yönelik değil, en az iki karşılaştırılan kalemi gerektirmektedir.

Küresel finansal raporlama standartlarının kullanımı olmadan karşılaştırılabilirliğin sağlanması zor görünmektedir. Ancak, küresel standartların kullanımı sadece karşılaştırılabilirliği sağlamak için yeterli olmayıp, standartların sıkı bir şekilde uygulanması ve takip edilmesi gerekmektedir.

FASB, daha fazla karşılaştırılabilir standartların finansal tablo kullanıcıları ve hazırlayıcıları için maliyetleri azaltma potansiyeline ve küresel sermaye piyasalarını daha etkin hale getirme olasılığına sahip olduğuna inanmaktadır.

De Franco ve diğerleri (2011), yaptıkları çalışma ile finansal tablo karşılaştırılabilirliğinin bilgi edinme maliyetlerini azalttığını ve analistlerin firmanın hakkında sahip oldukları bilginin miktarını ve kalitesini artırdığını öne sürmektedirler.

Benzer şekilde, Cascino ve Gassen (2010), finansal muhasebe bilgilerinin karşılaştırılabilirliğinin doğası gereği ne iyi ne de kötü olduğunu belirtmektedirler.

Şirketler arasında karşılaştırılabilir finansal tablolar elde etmek için birlik ve esneklik arasında bir tartışma vardır (Cole ve diğerleri, 2009). Birlik, farklı şirketler tarafından aynı muhasebe yöntemlerinin uygulanması gerektiği anlamına gelirken, esneklik destekleyicileri ise farklı koşulların farklı muhasebe yaklaşımlarını gerektirdiğini savunmaktadırlar.

1.6. Benimsenme ve Yakınsamanın Karşılaştırılabilirlik Üzerindeki Etkileri

UFRS'nin benimsenmesi ve istikrarlı bir biçimde uygulanması, karşılaştırılabilirliğin önemli ve temel bir adımıdır.

Mita ve diğerleri (2018), UFRS'nin benimsenme seviyesinin finansal tabloların karşılaştırılabilirliği üzerinde olumlu bir etkisi olduğunu göstermişlerdir. UFRS'nin benimsenme düzeyi, finansal tabloların karşılaştırılabilirliğini artırarak dolaylı olarak yabancı yatırımcıların ilgisini çekmektedir. Bu sonuçlar, standart belirleyici kuruluşlarının (IASB) UFRS'yi teşvik etme stratejisinin ve karşılaştırılabilirliği artırmaya yönelik standartları geliştirme hedeflerinin başarılı olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, her ülkenin standart belirleyici kuruluşlarının daha iyi finansal bilgi kalitesine katkıda bulunabileceği anlamına gelmektedir.

Lin ve diğerleri (2019), yeni uygulama düzenlemesinden sonra hem benimsenme hem de yakınsamanın karşılaştırılabilirliği artırdığını, ancak benimsenmenin her zaman yakınsamadan daha fazla karşılaştırılabilirlik sağlamadığını öne sürmektedirler. Öte yandan, Cai ve diğerleri (2012), UFRS'ye uygun olmayan muhasebe standartlarına sahip olan ülkelerin, UFRS benimsenmesinin etkisini inceleyerek, önceki muhasebe standartları ile UFRS arasındaki farklılıkları hesaba katarak UFRS benimsenmesinin etkisini değerlendirmektedirler. Çalışmada, UFRS'ye uygun olmayan muhasebe standartlarına sahip olan ülkelerin, UFRS benimsenmesinden sonra daha büyük etkiler yaşama olasılığının yüksek olduğu vurgulanmaktadır.

Bazı çalışmalar, UFRS benimsenmesini takiben uluslararası karşılaştırılabilirlik ölçümlerindeki değişiklikleri doğrudan değerlendirmeye çalışmaktadır. Liao ve diğerleri (2012), muhasebe rakamlarının karşılaştırılabilirliğini ölçmek için kazanç ve özsermaye değerini değerlendirerek, Fransız ve Alman UFRS kazanç ve özsermaye değerlerinin

UFRS benimsenmesinden sonraki yıl benzer şekilde fiyatlandığını ancak sonraki yıllarda daha az karşılaştırılabilir hale geldiğini göstermektedirler.

Ayrıca, UFRS'nin aşırı öznel hale getirerek ve karşılaştırılabilirliği tehlikeye atarak eleştirildiği durumlar da mevcuttur. Stojilkovic (2011), Jarolim ve Öppinger (2012) bu eleştirileri tartışmaktadırlar. Ayrıca, Jamal ve diğerleri (2010), denetlenebilirlik vurgusunun azalmasının muhasebe ölçümlerindeki öznelliği artırabileceğini ve bu nedenle denetim riskini artırabileceğini iddia etmektedirler. Bununla birlikte, prensiplere dayalı UFRS standartlarının denetçiler için yargılama riskini artırabileceğini belirten çalışmalar da mevcuttur. Çünkü artık belirli yönergelerin uygunluğuna veya belirlenmiş kurallara dayanmamaktadır (Diehl 2010).

Cascino ve Gassen (2015), UFRS'nin zorunlu olarak benimsenmesinin karşılaştırılabilirlik üzerindeki etkisinin genellikle halka açık şirketler için gözlendiğini bildirmektedirler. Ayrıca, UFRS'nin benimsenmesinin, yerel GKMİ altında rapor vermeye devam eden özel şirketlerle karşılaştırılabilirliği azalttığını bulmuşlardır. Genel olarak, sonuçlar göstermektedir ki, uluslararası düzeyde karşılaştırılabilirlik iyileştirmeleri standartlara uyumu gerektirse de, ülke içi raporlama karşılaştırılabilirliği, yalnızca bazı şirketler için (örneğin halka açık şirketler) UFRS benimsenmesini zorunlu hale getirerek etkilenmektedir. Finansal raporlama kalitesinin, ABD GKMİ'den UFRS'ye geçiş sonucunda düşebileceği bir olasılık da bulunmaktadır (Lin ve diğerleri 2012; Ahmed ve diğerleri 2013).

Bradshaw ve diğerleri (2010), yakın gelecekte ABD şirketlerinin UFRS'yi benimsemesi yerine yakınsamanın tercih edilmesi gerektiğini, bu durumun raporlama sisteminde tamamen bir değişiklik yapmanın beklenen maliyetleri nedeniyle olduğunu önermektedirler. Buna karşılık, Jamal ve diğerleri (2010), yakınsama aracılığıyla küresel düzeyde karşılaştırılabilirliği ve tutarlılığı elde etmenin olasılığının düşük olduğunu ve bunun yerine ABD şirketlerine ABD GKMİ ve UFRS arasında seçim yapma olanağı tanınması gerektiğini savunmaktadırlar.

Lang ve diğerleri (2010), UFRS benimseyen ve benimsemeyen bir örnekleme dayalı fark analizi sunmaktadırlar ve benimsenmenin, De Franco ve diğerleri (2011) tarafından ölçüldüğü gibi, kazançların karşılaştırılabilirliğini azalttığını ortaya koymaktadırlar. Dechow ve diğerleri (2010), tüm belirlenmiş kullanıcılar için yüksek kaliteli tek bir standart seti hazırlama amacının her zaman gerçekleştirilebilir olmayabileceğini tespit etmişlerdir. Dahası, birlik, finansal bilgilerin yanıtıcı bir şekilde sunulmasına ve değersiz açıklamalara neden olabilmektedir. Çünkü farklı konuları

benzer şekillerde ele almaktadır. Ayrıca, firma üretkenliği ve yatırımcı varyasyonu büyük olduğunda birleşmiş muhasebe standartları tercih edilmektedir. Ancak yatırım maliyeti ve firmalar arasındaki varyasyon büyük olduğunda durum daha kötüdür. Tek başına birleşmiş muhasebe standartları, ülkeler arasındaki kurumsal ve ekonomik farklılıklardan dolayı karşılaştırılabilir muhasebe sonuçlarına neden olmayabilmektedir (Ball 2006; Holthausen 2009; Cascino ve Gassen 2015).

Ray (2011), farklı muhasebe yöntemlerinin uygulanmasının tahmin hatalarını artırdığını bulmuştur. Bu durumda muhasebe tekniklerindeki varyasyon dışsal kullanıcılara işlem maliyeti yüklemesine neden olacaktır.

Özetle, karşılaştırılabilirlik ve yakınsama alanlarında, 'gerçek' karşılaştırılabilirlik olarak adlandırılacak engeller ve yüksek kaliteli bir yakınsama için engeller olduğu görülmektedir.

BÖLÜM 2

BOSNA-HERSEK MUHASEBE ÇEVRESİ VE MALİ RAPORLAMA

2.1. Bosna-Hersek'in Kısa Tanıtımı

Bosna-Hersek, Avrupa'nın Batı Balkan Yarımadası'nda yer alan bir ülkedir. Bosna, ülkenin kuzey ve orta kesimlerini kapsarken, Hersek ise güney ve güneybatı bölgelerini içine almaktadır. Ülkenin başkenti Saraybosna'dır. Mostar ve Banja Luka gibi önemli şehirler de bölgede bulunmaktadır (Encyclopædia Britannica, 2023).

Bosna-Hersek, bölgesel güçlerin rekabetiyle sıkça etkilenmiş ve bu durum, ülkenin zengin etnik ve dini çeşitliliğinin oluşmasına katkıda bulunmuştur. Bu çok kültürlü nüfus ve ülkenin Sırbistan ile Hırvatistan arasındaki stratejik konumu, Bosna-Hersek'i uzun bir süre boyunca milliyetçi amaçlara karşı savunmasız hale getirmiştir (Encyclopædia Britannica, 2023).

Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında olan bölge, XV. yüzyıldan itibaren etkisi altına girmiş ve 1878'de Avusturya-Macaristan'ın kontrolüne geçmiştir. Bu durum, I. Dünya Savaşı'nın patlak vermesinde önemli bir rol oynamıştır. 1918'de, Sırp, Hırvatlar ve Slovenler Krallığı'na dahil edilmiştir ancak bölgenin kendi resmi statüsü bulunmamaktadır. Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kurucu cumhuriyetlerinden biri olan Bosna-Hersek, II. Dünya Savaşı sonrasında bu federasyonun parçası olmuştur. Ancak 1991'de federasyonun dağılmasının ardından, Bosna-Hersek'in çoğunluğu yapılan bir referandumda bağımsızlık için oy kullanmıştır. Ancak Sırp nüfus, referandumu boykot etmiş ve bağımsızlığa karşı çıkmıştır (Encyclopædia Britannica, 2023).

Bosna-Hersek'teki etnik gruplar, Sırbistan ve Hırvatistan'ın desteğiyle kendilerine ait bölgelerin kontrolünü ele geçirmeye çalışmıştır. Ancak bu çatışmalar kısa sürede bölgeyi büyük ölçüde tahrip etmiştir. 1992 ile 1995 yılları arasındaki etnik temizlik kampanyaları binlerce kişinin ölümüne ve milyonlarca insanın evlerinden edilmesine sebep olmuştur. Uluslararası müdahale sonucunda, Bosna-Hersek'te barışı sağlamak amacıyla Dayton Anlaşmaları imzalanmıştır. Bu anlaşmalar, savaşı sona erdirmiş, ancak ülkeyi uluslararası bir sivil temsilcinin barışı koruma ve yerel yetkilileri

görevden alma yetkisine sahip kırılğan, merkezîyetçi olmayan ve etnik açıdan bölünmüş bir devlete dönüştürmüştür (Encyclopædia Britannica, 2023).

Ülkedeki durum kırılğan olmaya devam etmektedir. Hem ekonomi hem de siyasi sistem tamamen dış desteğe bağımlı haldedir. Gelecek yıllarda, yabancı desteği ve katılımı, daha fazla ilerleme için ön koşul olmaya devam edecektir (Encyclopædia Britannica, 2023).

BH'nin normale dönmesi için daha kat etmesi gereken çok yol vardır. Halkın büyük bir kısmı barınma, yasal statü, sosyal ilişkiler ve ekonomik faaliyet fırsatları açısından hala standartların altında koşullarla karşı karşıyadır. Balkanlar'ın tamamında değişen siyasi iklimin orta ve uzun vadede Bosna-Hersek'i önemli ölçüde etkileyeceği kuşkusuzdur (Encyclopædia Britannica, 2023).

Doksanlı yılların başında, yani savaştan önce, bölge 4,4 milyon nüfusa sahiptir. Savaşın sonunda, Aralık 1995'te 1,2 milyon kişi ülkeyi terk etmiş, ancak göç burada durmamıştır (UNDP İnsani Gelişme Raporu 2000'de yayınlanan anket sonuçlarına göre, fırsat verilse BH'deki gençlerin neredeyse üçte ikisi ülkeyi terk edecektir.) (Encyclopædia Britannica, 2023).

1995 yılında savaşın sona ermesiyle birlikte, yeniden yapılanma ve kalkınma, yeniden bütünleşme ve uzlaşma açısından büyük ilerleme kaydedilmiştir. Savaş sonrasında, başlangıçta devlet tarafından yönlendirilen yapılandırma çabalarına rağmen, özel sektör yatırımları büyümenin çoğuna katkıda bulunmuş ve bu ülke güçlü bir ekonomik büyüme kaydetmiştir (Encyclopædia Britannica, 2023).

2.2. Bosna-Hersek Ekonomisi

Bosna-Hersek, Yugoslav federasyonunun bir parçası olarak, kendine özgü bir ekonomik sisteme sahip olan sosyalist öz-yönetim modelini benimsemiştir. Bu sistemde, işletmeler, bankalar, yönetim, sosyal hizmetler, hastaneler ve diğer çalışma birimleri, seçilmiş işçi konseyleri tarafından yönetilmeyi amaçlamaktadır. Bu konseyler de bu birimlerin yönetim kurullarını seçme yetkisine sahiptir. Ancak işçilerin işletmelerdeki kararlara katılımı işletmeden işletmeye büyük ölçüde farklılık göstermektedir. Bu durum, işçilerin genellikle işe alım, işten çıkarma, ve fayda konularında katılım motivasyonundan yoksun olmaları ve her durumda kararlar için gerekli zaman ve bilgi eksikliği nedeniyle meydana gelmektedir (Encyclopædia Britannica, 2023).

1980'lerde Yugoslavya'nın büyük dış borcu ve yükselen enflasyon, Bosna-Hersek'teki yaşam standartlarını düşürmüştür. Hırvatistan Savaşı'nın ardından 1991'de, Bosna-Hersek resmi ekonomisi çökmüştür. Yüksek petrol fiyatları, düşen ithalat ve ihracat, hiperenflasyon, gıda ve ilaç sıkıntıları, iflas etmiş bankalar ve ödenmemiş emekli maaşları, gayriresmi bir ekonominin oluşmasına neden olmuştur. Ayrıca, 1992-1995 savaşı geniş çaplı tahribata yol açmıştır (Encyclopædia Britannica, 2023).

Savaş sonrası dönemde uluslararası finansal kuruluşlar, ekonominin yeniden yapılanmasında büyük rol oynamıştır. Sonuç olarak, enflasyon düşerken, ihracat artmış ve çeşitlenmiştir. 2008 küresel finansal krizine kadar Bosna'da Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) büyümüştür. Ancak özelleştirme süreci tartışmalıdır ve tamamlanamamıştır. Ayrıca, kayıtdışı sektörde çalışanların sayısı ve işsizlik oranı hala yüksek seviyelerde devam etmiştir. Yurtdışında çalışan Bosnalılardan gelen para transferleri hala önemli bir gelir kaynağı olmaya devam etmektedir (Encyclopædia Britannica, 2023).

2.3. UFRS'nin Benimsenmesi Konusunda Bosna-Hersek'teki Yasal Durum

Kavramsal çerçeve, finansal raporlamanın temel kavramlarını belirler ve Komite UFRS taslağını hazırlarken bu kavramları rehber almaktadır. Bu durum standartların kavramsal tutarlılığını sağlar ve benzer işlemlerin yatırımcılara, kreditorlere ve diğer alacaklılara faydalı bilgi sağlamak amacıyla aynı şekilde muhasebeleştirilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, Kavramsal Çerçeve, şirketlerin hiçbir UFRS tarafından kapsanmayan işlemler için muhasebe politikaları geliştirmelerine ve daha geniş anlamda paydaşların standartları anlamalarına ve yorumlamalarına yardımcı olmaktadır.

Bosna-Hersek Federasyonu, tüm şirketler için UFRS Standartlarını ve UFRS KOBİ Standartlarını benimsemiştir:

- UFRS Standartları, listelenen şirketler, finansal kurumlar ve büyük ile orta büyüklükteki özel şirketler için gereklidir;
- Yabancı şirketler tarafından listelenen şirketlerde UFRS Muhasebe Standartları gereklidir veya izin verilmektedir;

- UFRS KOBİ Muhasebe Standartları gereklidir veya izin verilmektedir . Ayrı şirket finansal tablolarında izin verilmektedir. KOBİ'lerin konsolide finansal tablolar hazırlama zorunluluğu yoktur.

UFRS Standartlarının uygulanması başlangıçta 2004 yılında Bosna-Hersek tarafından kabul edilen ve 1 Ocak 2006 tarihinde yürürlüğe giren Muhasebe ve Denetim Çerçeve Yasası altında zorunlu hale getirilmiştir. Bu yasa, IASB Kurulu tarafından yayınlanan UFRS Standartlarını ve UMS Standartlarını, uygulama rehberliği ve yorumları içermektedir.

1 Ocak 2010 tarihinde yürürlüğe giren yeni Muhasebe ve Denetim Yasası altında, tam set UFRS Standartlarının ve UFRS KOBİ Standartlarının kullanımı tablo 2'de gösterildiği şekildedir.

Tablo 2. Bosna-Hersek'te UFRS Uygulaması

Kuruluş Türü	Konsolide Finansal Tablolar	Ayrı Şirket Finansal Tabloları
Listelenmiş Şirketler	UFRS Standartları	UFRS Standartları
Bankalar	UFRS Standartları	UFRS Standartları
Sigorta Şirketleri	UFRS Standartları	UFRS Standartları
Özel Emeklilik Fonları	UFRS Standartları	UFRS Standartları
Diğer Kamu İlgisi Olan Kuruluşlar	UFRS Standartları	UFRS Standartları
Büyük Listelenmemiş Varlıklar - en az üçünden ikisi aşağıdakileri aşan: 250 çalışan, KM4 milyon (yaklaşık 2.8 milyon ABD Doları) toplam varlık ve KM8 milyon (yaklaşık 5.6 milyon ABD Doları) toplam gelir.	UFRS Standartları	UFRS Standartları veya UFRS KOBİ Standartları
Orta Büyüklükte Listelenmemiş Varlıklar - en az üçünden ikisi aşağıdakileri karşılayan: 50 ile 250 arasında çalışan, KM1 ile KM4 milyon (yaklaşık 0.7 ile 2.8 milyon ABD Doları) arasında toplam varlık ve KM2 ile KM8 milyon (yaklaşık 1.4 ile 5.6 milyon ABD Doları) arasında toplam gelir.	UFRS Standartları	UFRS Standartları veya UFRS KOBİ Standartları
Küçük Varlıklar – yukarıdaki boyutların altındaki şirketler	Konsolide finansal tablolar gerekli değildir	UFRS Standartları veya UFRS KOBİ Standartları, öz sermaye değişiklikleri tablosu ve nakit akış tablosu gereklilikleri hariç

Kaynak: UFRS Vakfı, <https://www.ifrs.org/>, Aralık 2023

Bosna'nın yerli şirketleri, menkul kıymetleri halka açık piyasalarda işlem gören tüm şirketler, konsolide finansal tablolarında UFRS Muhasebe Standartları'nı kullanmak zorundadır ve bunlar IASB Kurulu tarafından yayınlanmaktadır. Aynı durum, menkul kıymetleri halka açık piyasalarda işlem gören tüm yabancı Bosna şirketleri için de geçerlidir.

Bosna UFRS Muhasebe Standartlarında değişiklikler yapmıştır. Küçük varlıklı şirketlerin ayrı şirket finansal tablolarında öz sermaye değişiklikleri tablosu ve nakit akış tablosunu hariç tutmalarına izin verilmektedir. Bunlar tam set UFRS Standartları veya UFRS KOBİ Standartları'na uygun olarak hazırlanan ayrı şirket finansal tabloları için geçerlidir. Ve küçük varlık sahibi şirketler, konsolide finansal tablolar da dahil olmak üzere ayrı şirket finansal tablolarını sunabilmektedir. Büyük ve orta büyüklükteki KOBİ'lerin konsolide finansal tablolarında tam set UFRS Standartları kullanılacaktır. Küçük KOBİ'lerin konsolide finansal tablo hazırlama zorunluluğu yoktur. Tüm KOBİ'ler (büyük, orta ve küçük büyüklükte), ayrı finansal tablolarında tam set UFRS Standartları veya UFRS KOBİ Standartları'nı seçebilmektedir.

Bosna-Hersek Federasyonu Muhasebeciler, Denetçiler ve Mali Çalışanlar Birliği (Birlik), IASB Kurulu tarafından onaylanan UFRS Standartlarını Bosna-Hersek Federasyonu'ndaki uygulama için tercüme etmektedir ve yayınlamaktadır. Çevirinin yayınlanması, Bosna-Hersek Federasyonu Resmi Gazetesi'nde duyurulmaktadır.

Muhasebe standartları, finansal raporların hazırlanması ve sunulmasına ilişkin ilke ve kuralları içerir ve bu yasanın 3. ve 4. maddelerine göre tüm tüzel kişilerden istenen finansal raporları kapsamaktadır:

1. UMS ve UFRS;
2. Kamu Sektörü için Uluslararası Muhasebe Standartları (bundan sonra: IPSAS);
3. Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu tarafından yayınlanan talimatlar, açıklamalar ve yönergeler;
4. IASB tarafından yayınlanan küçük ve orta ölçekli işletmeler için Uluslararası Muhasebe Standartları.

Yıllık finansal raporlar şunları içermelidir:

- Bilanço – Dönem sonundaki mali durumu gösteren rapor;
- Gelir Tablosu – O dönem için toplam faaliyet sonucunu gösteren rapor;
- Nakit Akış Tablosu – Nakit akışlarını gösteren rapor;
- Öz Sermaye Değişiklikleri Tablosu;
- Finansal Tablo Dipnotları.

BH muhasebe reform projesinin bir kısmı, metinlerin ve diğer materyallerin İngilizce'den hedef dile çevrilmesini içermektedir. BH'nin her etnik grup için bir tane olmak üzere üç resmi dili olduğundan ve herkes ders kitaplarının yüzde 100'ünün kendi dillerine çevrilmesini istediğinden sorunlar ortaya çıkmaktadır.

USAID (ABD Uluslararası Kalkınma Ajansı) ile çeşitli taraflar arasındaki birçok tartışmadan sonra Bosna, ders kitaplarının üçte birinin üç dilden her birine çevrilmesini kabul etmektedir. Hırvatistan'da zaten metinleri Hırvatçaya çeviren bir yayınevi olduğundan, USAID projesi yalnızca geri kalan metinleri Sırpça veya Boşnakçaya çevirmeye odaklanabilmektedir.

Sabuncu ve Popić (2022) Bosna-Hersek'in Avrupa Birliği'ne geçiş sürecinde, muhasebe alanında son yıllarda ilerleme kaydettiğini tespit etmektedirler. Eski muhasebe uygulamalarında düzenlemelere gidilmiş, yeni bir hesap planı hazırlanmış ve geçiş süreci tamamlanmıştır. Bu süreçte, yıllar önce, Ergun ve Öztürk (2013) Bosna-Hersek'teki şirketlerin Uluslararası Finansal Raporlama Standartları hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını bildirmişlerdir.

Bosna-Hersek, AB üyelik sürecinde AB müktesebatının yasal ve kurumsal çerçevesinde uyum sürecinden geçmektedir. 2010 yılında, Avrupa Komisyonu'nun ilerleme raporları, kuruluşların UFRS'yi kabul ettiğini kabul etmektedir (Worldbank Raporu, 2010).

2.4. Bosna-Hersek'teki İlgili Kuruluşlar

2.4.1. Bosna-Hersek Muhasebe ve Denetim Komisyonu (AACBiH)

Bosna-Hersek Muhasebe ve Denetim Komisyonu, yetkileri 2004 tarihli Bosna-Hersek Muhasebe ve Denetim Kanunu ile varlık muhasebe ve denetim kanunlarına dayanan bir devlet organıdır.

Komisyon, bir hukuki kuruluş olarak, her bir varlığın meslek kuruluşları ve Bosna-Hersek Bakanlar Konseyi tarafından atanan özel bir uluslararası danışmanın atanmasıyla kurulmuştur.

Komisyon, muhasebe mesleğinden yedi (7) üyeden oluşturulmaktadır:

- Üçü Bosna-Hersek Federasyonu'ndan;

- Üçü Sırp Cumhuriyeti'nden;
- Bir tanesi Bosna-Hersek Brčko Bölgesi'nden.
- Komisyon üyeleri, ilke olarak;
- Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) üyesi olmalıdır;
- IFAC Üyelerinin Yükümlülükleri Beyannamesini tam olarak uygulamalıdır;
- IFAC'ın Mesleki Muhasebeciler İçin Etik Kurallarını uygulamalı ve bağlı kalmalıdır.

Komisyonun rolü, 2004 tarihli Bosna-Hersek Muhasebe ve Denetim Kanunu'nda aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

- 2. madde kapsamında standartları, eşlik eden talimatları, açıklamaları ve rehberleri ve profesyonel etik ilkelerini tercüme etmektedir ve yayınlamaktadır;
- Muhasebe mesleği için tek bir nitelik, eğitim, test, sertifikasyon ve lisanslama programı kriterlerini belirlemektedir ve IFAC standartları ve kurallarına tam uyumlu olan bu programı Bosna-Hersek toprakları boyunca uygulamaktadır ve varlıklarda ve Brčko Bölgesi'ndeki uygulamasını denetlemektedir;
- Muhasebe mesleğinde nitelik kazanma eğitimi için benzersiz bir eğitim programının uygulanmasını denetlemektedir ve profesyonel kuruluşlar ve eğitim hizmeti sağlayıcıları ile işbirliği yaparak, Bosna-Hersek toprakları boyunca bu programın uygun ve birleşik uygulanması için gerekli olan zorunlu talimatları yayınlamaktadır;
- Muhasebe mesleği adayları için benzersiz bir test programı belirlemektedir ve bu programı Bosna-Hersek toprakları boyunca uygulamaktadır;
- Profesyonel kuruluşların sertifikasyonunu, uygun eğitim, geçmiş sınavları, eğitim ve pratik deneyim gereksinimlerini karşılama açısından denetlemektedir. Bu koşullar Bosna-Hersek toprakları genelinde aynıdır;
- Her bir varlıkta ve Brčko Bölgesi'nde muhasebe mesleği üyelerinin lisanslama ve sertifikasyon prosedürlerini denetlemektedir;

- Bu Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihten itibaren mevcut profesyonel kuruluşlar tarafından altı (6) ay içinde gönüllü olarak oluşturulursa, Bosna-Hersek düzeyinde ortak bir profesyonel kuruluşun kurulması için faaliyetleri başlatmaktadır ve koordine etmektedir;
- Uygulamada birleşik nitelik kazanma programı ve diğer ilgili konular için standartların uygulanmasını denetlemek amacıyla düzenli toplantılar yapmaktadır;
- Faaliyetleri hakkında bilgi hazırlamaktadır; bu bilgi, komisyonun gelir ve giderleri de dahil olmak üzere verileri içermelidir ve her yıl Şubat sonuna kadar kamuya açık bir belge olarak temin edilecektir.

Komisyon bu faaliyetleri kendisi gerçekleştirebilmektedir veya bireysel üyeleri veya varlık derneklerini bunları gerçekleştirmek üzere yetkilendirebilmektedir. Komisyon, üyeleri arasından bir başkan seçmektedir. Başkanın görev süresi bir yıldır. Her yıl yeni bir başkan ve genel sekreter seçilmektedir ve komisyonun merkezi, başkanın geldiği kuruluştadır.

2.4.2. Sırp Cumhuriyeti Muhasebeciler ve Denetçiler Derneği (AAARS)

Sırp Cumhuriyeti Muhasebeci ve Denetçiler Derneği (AAARS), 28 Ekim 1996 tarihinde kurulmuş olup profesyonel muhasebecilerin bir derneğidir. Bu profesyonel, kar amacı gütmeyen ve sivil toplum örgütü olan kuruluş, Banja Luka'da merkezi bulunmaktadır ve Sırp Cumhuriyeti'nde muhasebeciler ve denetçiler için temel örgütlenme biçimi olan, coğrafi ilkeye uygun olarak 11 gönüllü bağlı muhasebe derneğinden oluşmaktadır (Sırp Cumhuriyeti Muhasebeciler ve Denetçiler Derneği, 2023).

Derneğin vizyonu:

- Muhasebecilerin, denetçilerin ve diğer finans uzmanlarının dünyanın en gelişmiş mesleklerinden biri olarak kabul edileceği bir meslek grubu yaratmaktır. Misyonları, mesleğin dünyanın en iyi uygulamalarına uygun olarak geliştirilmesi ve iyileştirilmesi, aynı zamanda muhasebeci ve denetçilerin seçkin bir meslek topluluğu olarak kabul edilmesidir (Sırp Cumhuriyeti Muhasebeciler ve Denetçiler Derneği, 2023).

İlan edilen hedefler ve Uluslararası Muhasebe Eğitim Standartları (IAES) doğrultusunda, Sırp Cumhuriyeti Muhasebeci ve Denetçiler Derneği üyelerine sürekli eğitim sağlamakla yükümlüdür. Bu bağlamda Dernek, UMS ve ISA'yı çevirmekte, yayınlamakta ve uygulamaktadır (Sırp Cumhuriyeti Muhasebeciler ve Denetçiler Derneği, 2023).

AAARS, Güneydoğu Avrupa Muhasebe Geliştirme Ortaklığı adlı bölgesel bir örgütün kurucu üyesidir. 11 Kasım 2004 tarihinde, AAARS IFAC (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu) tarafından bir bağlantılı üye olarak kabul edilmiştir. Bu Dernek için en büyük uluslararası tanınma olup aynı zamanda Sırp Cumhuriyeti ve Bosna-Hersek için büyük bir başarıdır. Sırp Cumhuriyeti Muhasebeci ve Denetçiler Derneği, Bosna-Hersek'ten IFAC üyesi olan ilk ve şimdiye kadar tek muhasebe derneğidir (Sırp Cumhuriyeti Muhasebeciler ve Denetçiler Derneği, 2023).

AAARS üyelikleri, 167 sertifikalı denetçi, 2252 sertifikalı muhasebeci ve 2201 sertifikalı muhasebe teknisyeninden (en az lise ekonomi okulu mezunu artı eğitim kursları) oluşmaktadır (Sırp Cumhuriyeti Muhasebeciler ve Denetçiler Derneği, 2023).

2.5. Bosna-Hersek Federasyonu Muhasebeci, Denetçi ve Mali Çalışanlar Birliği (UAAF-WFBH)

SRRiF-FBiH (Bosna-Hersek Federasyonu Muhasebeciler, Denetçiler ve Finans Çalışanları Derneği) , Bosna-Hersek Federasyonu'ndaki sertifikalı muhasebeciler, sertifikalı denetçiler, sertifikalı muhasebe teknisyenleri, sertifikalı değerlendirme uzmanları ve aynı zamanda diğer defter tutma, muhasebe, denetim, finans çalışanları ve ilgili diğer mesleklerin profesyonel derneği olarak faaliyet gösteren bir sivil toplum kuruluşu, kar amacı gütmeyen profesyonel bir birliktir (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, 2023).

SRRiF-FBiH aşağıdaki işlevlerde faaliyet göstermektedir:

- Muhasebe, denetim, finans meslekleri ve diğer ilgili mesleklerin geliştirilmesi;
- En yüksek profesyonel yetenek standartlarını teşvik etme ve sürdürme;
- Üyelerinin gerekli nitelikler, profesyonel eğitim, sertifikasyon ve lisanslama konusundaki profesyonel eğitim ve gelişim hizmetlerini sağlama yanı sıra

profesyonel muhasebe biriminin kapsamı dahilindeki diğer görevleri ve faaliyetleri gerçekleştirme (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, 2023).

SRRiF-FBiH'nin temel görevleri:

- Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) ve Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ile diğer yetkili kuruluşların tüm eşlik eden talimatlarını, açıklamalarını ve yönergelerini çevirme, yayınlama ve uygulamanın önemine dair farkındalığı artırma;
- Üyelerinin profesyonel eğitimini, testini ve sertifikasyonunu sağlama, ayrıca bu alandaki yetkili uluslararası organizasyonların ve kuruluşların standartlarına ve yönergelerine uygun olarak lisanslama yapma;
- Profesyonel muhasebecilerin sürekli profesyonel gelişimini sağlama;
- Profesyonel muhasebe biriminin diğer faaliyetlerini ve yeteneklerini uygulama (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, 2023).

2021 yılında Dernek, Uluslararası Değerleme Standartları Konseyi'nin (IVSC) kurumsal bir üyesi olmuştur. IVSC, 170'den fazla üyeye sahip küresel bir kuruluştur. Dahası, 2016 yılında SRRiF-FBiH, IFAC'ın tam üyesi olmuştur. IFAC üyeliği aracılığıyla SRRiF-FBiH, IFAC'ın misyonunu desteklemekte, yani küresel muhasebe mesleğini güçlendirerek ve yüksek kaliteli profesyonel standartlara uyumu teşvik ederek ve bu tür standartların uluslararası uyumunu destekleyerek güçlü uluslararası ekonomilerin gelişimine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, 2015 yılında Avrupa Muhasebeciler Federasyonu / Muhasebe Avrupa (EFAA / AE) tam üyesi olmuştur. EFAA, Avrupa ülkelerindeki profesyonel muhasebe birimlerinden oluşan profesyonel bir birliktir. Amacı, profesyonel muhasebecilerin çalışmalarıyla Avrupa ekonomisinin verimliliğine katkıda bulunmalarını sağlamaktır (Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu, 2023).

2.5.1. Denetçiler Odası FBiH

Bosna-Hersek Federasyonu Denetçiler Odası, denetim şirketleri ve yetkilendirilmiş denetçilerin profesyonel bir örgütüdür. Bosna-Hersek Federasyonu topraklarında faaliyet göstermektedir ve Bosna-Hersek Federasyonu Muhasebe ve

Denetim Kanunu tarafından Odanın görevlendirildiği sorumlulukları yerine getirmektedir (Denetçiler Odası, 2023).

Oda, kendi kendine yeterli ve bağımsız bir şekilde çalışmaktadır ve Kanun'a uygun olarak Kamu Gözetim Kurulu tarafından halk denetimi altında bulunmaktadır. Odanın üyeleri, Federal Maliye Bakanlığı tarafından lisanslanmış denetim şirketleri ve yetkilendirilmiş denetçilerdir. Oda, denetim hizmetleri ve denetime ilişkin diğer profesyonel alanlarda görevleri yerine getirmek üzere yetkilidir. Oda:

- Üyelik ücretlerini ve diğer gelirleri belirlemektedir;
- Denetim mesleğinin itibarını korumaktadır;
- Denetim şirketleri ve yetkilendirilmiş denetçiler tarafından gerçekleştirilen işlerin kalite denetiminin asgari metodolojisini belirlemektedir;
- Denetim şirketleri ve yetkilendirilmiş denetçiler tarafından gerçekleştirilen işlerin kalitesini denetlemektedir; gerekirse işlem yapmaktadır ve gözlemlenen düzensizlikleri gidermek ve cezalandırmak için gerekli önlemleri almaktadır ve bu durumları Bakanlığa altı aylık dönemler halinde bildirmektedir (Denetçiler Odası, 2023).

Önceki paragrafta belirtilen yetki ve görevlerin yanı sıra, Oda:

- Denetim hizmetlerine ilişkin bir tarife belirlemektedir ve Bakanlık onayıyla kabul etmektedir;
- Denetim işi belgelerinin minimum biçim ve içeriğini belirlemektedir;
- Denetçilerin Mesleki Etik Kuralları'nı kabul etmektedir;
- Denetim şirketlerinin zarar sorumluluğu sigortası için gereken koşulları belirlemektedir;
- Yönetmeliklerin uygulanmasını denetlemektedir, yönetmeliklerde değişiklik önermektedir ve yönetmelikleri kabul etme veya değiştirme sürecine katılmaktadır; düzenlemenin, konunun, işin ve denetim mesleğinin geliştirilmesinin ilgi çeken ilişkilerini ve olaylarını izlemektedir ve incelemektedir; denetim mesleğinin maddi, mesleki ve diğer çıkarlarını geliştirmektedir;

- Yıllık çalışma raporunu, oda meclisi tarafından kabul edildiği tarihten itibaren Kamu Gözetim Kurulu'na 15 gün içinde sunmaktadır;
- Denetim ve Muhasebe Komitesi ile işbirliği yapmaktadır ve denetçiler için eğitim programlarında profesyonel derneklerle işbirliği yapmaktadır;
- Yetkilendirilmiş denetçilerin profesyonel eğitimlerini düzenlemektedir ve sürdürülebilir profesyonel gelişimi sağlamaktadır;
- Yerli, yabancı ve uluslararası muhasebeci ve denetçi kuruluşlarıyla ve diğer ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmakta ve ilişkiler kurmaktadır;
- Kanun, tüzük veya odanın diğer genel düzenlemeleri tarafından belirlenen diğer görevleri yerine getirmektedir (Denetçiler Odası, 2023).

BÖLÜM 3

BOSNA-HERSEK'TE BANKACILIK SİSTEMİ VE UFRS'NİN BOSNALI BANKALARIN RAPORLAMA KALİTESİNE ETKİSİ

Bosna-Hersek'in bankacılık sektörü, bir dizi faktöre dayalı olarak çoğu geçiş dönemi ülkesine kıyasla özgün bir yapıya sahiptir. Ülke, başlangıçtaki reformların savaş nedeniyle kesintiye uğradığı geçiş dönemi ülkeleri kategorisindedir. Savaşın ardından ve IMF (Uluslararası Para Fonu) ve EBRD (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası) gibi uluslararası kuruluşların belirlediği politikaların etkisi altında, bankacılık sektöründeki reformlar, pazar koşullarına uygun daha rekabetçi bir ortam yaratmak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu reformlar olumlu sonuçlar vermiştir. Büyük ölçüde özelleştirilmiş ve önemli bir yabancı sermaye varlığına sahip olan ticari bankalar, ekonominin diğer sektörlerinin başarılı bir şekilde gelişmesi için anahtar bir itici güç olarak kabul edilmiştir.

3.1. Bosna-Hersek'te Bankaların Gelişimi

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti (SFRY), ekonomik ve politik anlamda oldukça etkili ve üye cumhuriyetler üzerinde büyük etki yaratan bir ülke olmuştur. Bankacılık sistemi, diğer planlı ekonomilerin sisteminden farklıdır. Bankalar, ticari ve finansal faaliyetler dahil olmak üzere tüm faaliyetlere katılmaktadır ve hepsi devlet mülkiyetindedir (Radzic ve Yuce, 2008).

1960 ile 1980 dönemi arasındaki Yugoslavya bankacılık sistemi, o dönemde Orta ve Doğu Avrupa'daki en gelişmiş bankacılık sistemlerinden birisidir. Sistem, Sovyet tarzı tek bankacılık sisteminden ayrılarak 60'lı yıllarda iki kademe bankacılık sistemini benimsemiştir ve 80'lerde Yugoslavya, bölgedeki en gelişmiş ve en büyük ülke haline gelmiştir. Güçlü Yugoslavya, sağlam ve sağlıklı bir bankacılık sisteminin gelişimi için büyük bir temsilci olmuştur. Yugoslavya Merkez Bankası, kısa vadeli kredileri kontrol etmiştir, para basmıştır, hükümet için genel bankacılık ve ajans hizmetleri sunmuştur. Banka, şubeleri aracılığıyla tüm ülke genelinde ticari bankacılık operasyonlarında tekeldir (Radzic ve Yuce, 2008).

1985 yılında Yugoslavya'da 170 banka bulunmaktadır ve 70'lerden 80'lere geçişte hiçbir bankada tasfiye veya iflas yaşanmamıştır. 1980'lerde Yugoslavya, yüksek

döviz kuru, yüksek mali açık ve büyük bir ekonomik durgunluk ve uluslararası krizin sonuçları olan düşük ticaret performansı nedeniyle krizler yaşamıştır. Bu dönemde Yugoslavya'nın ulusal parası olan Dinar, büyük ölçüde değer kaybetmiş ve bu, önceki yüzyılda alınan yabancı borçların geri ödenmesinde zorluklara yol açmıştır. Bu değer kaybı bankaların portföylerini olumsuz etkilemiş ve ülkenin borcunu artırmıştır. Paris ve Londra Kulüpleri ile anlaşma, borcu ertelemiş ancak krizi çözmek için yapılan başarısız reformlar 1989'da yeni bir bankacılık kanununun getirilmesine neden olmuştur. Hükümet, ekonomik istikrarı hızlandırmak için Markovic'in enflasyonla mücadele programını uygulamış ve özel ve karma şirketlerin kurulmasına izin vermiştir. Ancak, bu reformlar SFRY'nin zayıflığı ve çöküşüyle birlikte kesintiye uğramıştır (Radzic ve Yuce, 2008).

1990'ların başlarında, Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin (SFRY) çöküşünün ardından ve cumhuriyetlerinin ayrılmasının sonucunda bankacılık sistemi reformları başlamıştır. Ayrılma süreci 1991'de önce Slovenya'da küçük bir askeri çatışma ile başlamış, ardından Hırvatistan'da 1991-1992 ve Bosna-Hersek'te 1992-1995 yıllarında çatışmalar yaşanmıştır. Bu askeri çatışmalar, hiperenflasyon, yüksek işsizlik oranları ve çeşitli diğer faktörlerle birleşerek hem siyasi hem de ekonomik reformları büyük ölçüde etkilemiştir. Ne yazık ki, bu gelişmeler eski cumhuriyetler üzerinde olumsuz bir etki yaratmış ve SFRY'nin bir parçası olarak sahip oldukları avantajları ortadan kaldırmıştır (Radzic ve Yuce, 2008).

1995 yılında savaş sona erdiğinde ülkedeki bankacılık sistemi kırılgan bir durumdadır. Banka varlıklarının çoğunluğu devlete aittir ve kredilerin yüzde 90'ından fazlası ödenmemiştir. Mevduat sahipleri bankalara güvenmemektedir. Yugoslavya Ulusal Bankası müşterilerin döviz mevduatlarını dondurarak el koymuştur. Ayrıca savaş, küresel finansal piyasalarla bağlantıları kesmiş, önemli ölçüde enflasyona neden olmuş ve ülkenin altyapısına büyük zarar vermiştir (Uluslararası Para Fonu, 2005).

Bosna-Hersek'in bankacılık sisteminin yeniden inşası, Dayton Anlaşması'nın ardından başlamıştır. Bu anlaşma ile ülke iki bölgeye, Bosna-Hersek Federasyonu (FBiH) ve Sırp Cumhuriyeti (RS) olarak ayrılmıştır. Bu bölgelere banka özelleştirme ve denetimi yetkisi verilmiştir. Reformlar, 1997'de FBiH'de ve 1998'de RS'de başlamıştı, FBiH daha hızlı bir reform süreci yaşamıştır. Bu sürecin kilit adımlarından biri, 1996 yılının sonlarında Federal Bankacılık Ajansı ve RS Bankacılık Ajansı da dahil

olmak üzere bankacılık ajanslarının kurulması olmuştur. Bu ajanslar, banka lisanslarını verme ve geri alma yetkisi ile bankaların denetiminden sorumlu kuruluşlardır (Radzic ve Yuce, 2008).

Anlaşmalar gereği, Bosna-Hersek Merkez Bankası (CBBH), FBiH Bankacılık Ajansı ve RS Bankacılık Ajansı'nın bankacılık ve mali temsilcisi olarak görev yapmaya devam etmiştir. Bu ajanslar, uluslararası performans ve denetim standartlarına uygun güçlü ve istikrarlı bir bankacılık sistemi oluşturmayı amaçlamıştır. FBiH Bankacılık Ajansı'nın temel görevleri arasında banka lisansları verme, düzenlemeleri uygulama, bankaları, mikrokredi kuruluşlarını ve finansal kiralama şirketlerini denetleme ve yasaya uygun olarak geçici yönetim başlatma ile banka tasfiye veya iflas işlemlerini başlatma yer almaktadır (Radzic ve Yuce, 2008).

Bankacılık sistemi 2000 yılından sonraya kadar oldukça zayıf ve yetersiz kalmıştır. Ancak bu tarihten sonra BiH bankacılık sektörüne hızlı bir yabancı doğrudan yatırım artışının zeminini hazırlamıştır. Bankacılık sektörünün reformu ve özelleştirilmesi, Bosna-Hersek ve bölgeye saygın yabancı bankaları getirmiştir. İlk gelenler Raiffeisen Bank ve Volksbank (Avusturya bankaları), Unicredito bank (İtalya), Ziraat Bank (Türkiye) ve Zagrebacka Banka (Hırvatistan) olmuştur (Hodovic ve Mehic, 2007).

Bankacılık sektörünün rehabilite edilmesinde özelleştirme önemli bir rol oynamıştır. Bu adım, yeni sermayeyi çekmiş ve yeniden yapılanmaya yardımcı olmuş, batılı bankalar önemli paylara sahip olmuştur. Yabancı bankalar, olumlu iş fırsatları ve piyasa koşulları nedeniyle pazara girmiş, Bosna-Hersek'e yeni iş yöntemleri ve bankacılık ürünleri sunmuştur (Dreca, 2012).

Bu reformlar, Stubos ve Tsikripis (2004, 2005) tarafından tanımlandığı şekliyle, ülkenin bankacılık peyzajını yeniden şekillendirmede önemli bir rol oynamıştır. Onlara göre, ana dönüşümler:

- İlk olarak, devlete ait bankaların özelleştirilmesi olmuştur. Bu durum bankaların devletten özel mülkiyete geçişi anlamına gelmektedir. Aynı zamanda, mali sektörün istikrarını sağlamak için batık bankalar kapatılmıştır;

- İkinci olarak, geri ödenmeyen veya tahsil edilemeyen krediler silinmiştir. Bu adım, bankaların defterlerini temizlemeyi ve finansal sağlıklarını artırmayı amaçlamaktadır;
- Üçüncü olarak, yabancı bankalar, ya bağımsız olarak kendi operasyonlarını kurarak ya da yerel bankaları devralarak sahneye girmiştir. Bu yabancı kurumların girişi, ülkeye yeni perspektifler ve bankacılık uygulamaları getirmiştir;
- Dördüncü olarak, Bosna-Hersek uluslararası standartlar ve en iyi uygulamalarla uyumlu düzenlemeleri benimsemiştir. Bu hamle, ülkenin bankacılık sisteminin küresel normlar ve gereksinimlerle uyumlu hale gelmesine yardımcı olmuştur;
- Son olarak, bankaların denetiminde önemli bir iyileşme yaşanmıştır. Merkez bankaları ve para kurulları, bankaların faaliyetlerini daha sağlam ve etkili bir şekilde izleme ve denetleme rolünü üstlenmiştir.

3.2. Bosna-Hersek'teki Bankaların İstikrarı

Bankacılık sektörünün finansal istikrarı, sistemin mevcut ve gelecekteki işleyişinde büyük bozulmalar olmadan ve ekonomi genelinde olumsuz etkiler yaratmadan şokları absorbe edebildiği bir durumu ifade etmektedir. Finansal piyasalardaki artan dalgalanma, bankacılık risklerinin artmasına yol açmaktadır (Kozarić ve Dželihodžić, 2020). Bir ülkenin finansal sisteminin işlevselliği, o ülkenin ekonomik gelişimi tarafından belirlenmektedir, ancak finansal sistem aynı zamanda ekonomik büyümeye önemli (ters) etki yapmaktadır. Kumar ve Gulati (2008), bankacılık sisteminin verimliliğinin bir ülkenin ekonomik büyümesini etkileyen önemli bir faktör olduğunu vurgulamaktadır.

Etkili bir kurumsal yönetim sistemi, sürdürülebilir ekonomik büyüme, ekonomik sistem verimliliğinin artması ve yabancı sermaye kaynaklarına daha kolay erişim için temel bir önkoşuldur. Bosna-Hersek'in finansal sistemi büyük ölçüde bankacılık temelli olup çoğunlukla yabancı şirketlere aittir. Bu sistem yüksek ölçüde sahiplik konsantrasyonu ve kapalı bir kurumsal yönetim yapısı ile karakterizedir.

Schinasi (2004), finansal istikrarı, bir ekonominin finansal risklerin fiyatlandırılması, tahsis edilmesi ve yönetilmesi mekanizmalarının ekonominin

performansına katkıda bulunacak kadar iyi çalıştığı bir durum olarak tanımlamaktadır. Dünya Bankası'nın tanımı ise ekonominin performansı konusunda daha spesifiktir ve şu şekildedir: 'Durağan bir finansal sistem, finansal araçları, piyasaları ve piyasa altyapısını içeren, kaynakları verimli bir şekilde tahsis eden, finansal riskleri değerlendiren ve yöneten, ekonominin doğal hızına yakın istihdam seviyelerini sürdüren ve parasal istikrarı veya istihdam seviyelerini etkileyebilecek gerçek veya finansal varlıkların göreceli fiyat hareketlerini ortadan kaldıran bir yapıya sahiptir' (Dünya Bankası Grubu, 2023).

Bir şirketin pazarda başarılı olabilmesi için etkili ve başarılı bir yönetim gereklidir. Kurumsal yönetimde iyi uygulamaların geliştirilmesi, şirketlerin başarısı için hayati öneme sahiptir. Kurumsal yönetimin ölçülmesi, sadece bankalar için değil, aynı zamanda diğer işletmeler için kurumsal yönetim sisteminin güçlü ve zayıf yönlerini açıkça göstermektedir. Bu durum Bosna-Hersek'in bankacılık sistemi ve genel ekonomik sisteminin uzun vadeli sürdürülebilirliğinin ve toplumsal sorumluluk taşıyan büyüme ve gelişiminin temelini oluşturmaktadır (Matic ve Papac, 2014; Clarke, 2007).

Bosna-Hersek'teki finansal kuruluşlar için istikrarlı bir pazar ortamının oluşturulması, bu ülkenin merkezi planlı bir ekonomiden piyasa odaklı bir ekonomiye geçişinde temel bir öneme sahiptir (Ganic, İsmic ve Ridic, 2015). Hasanovic ve diğerleri (2017), Bosna-Hersek'in gelişmemiş bir finansal piyasaya ve son derece zayıf bir interbank piyasasına sahip olduğunu vurgulamaktadırlar. Araştırmaları ile Bosna-Hersek'in bankacılık sektöründeki fazla likiditeyi etkileyen faktörleri belirlemeyi amaçlamışlardır. Bu amaç doğrultusunda 2006 ile 2015 yılları arasında faaliyet gösteren 19 ticari bankanın verilerini ve dinamik panel analizi ve GMM yöntemini kullanmışlardır. Ana bulgular, banka büyüklüğü, kötü krediler ve toplam kredilerin fazla likiditeyi belirlemedeki önemini ortaya koymuştur. Benzer bir şekilde, Delechat ve diğerleri (2012), ve, Efendic ve Avdic (2011), banka büyüklüğü, karlılık ve verimlilik gibi özgün faktörlerin likidite oranlarını belirlediği sonucuna varmaktadırlar. Husejinović (2019), analizi sonucunda 2016 ve 2017 yıllarında, büyük bankaların küçük bankalara göre daha yüksek verimliliğe sahip olduğunu bulmuştur. Küçük bankaların verimsizliği, Bosna-Hersek Federasyonu'ndaki küçük bankaların bir araya gelerek daha verimli olmalarını sağlayacak yeni satın almalar veya birleşmelerin yolunu açabilmektedir. Daha fazla verimlilik elde etmek için giriş faktörlerini (çalışanlar ve sermaye) azaltabilirlerken kredi ve mevduat gibi çıkış faktörlerini aynı seviyede tutmayı

düşünebilmektedirler. Alternatif olarak, çıkışları (kredi ve mevduat) artırabilirlerken giriş faktörlerini (çalışanlar ve sermaye) aynı düzeyde tutmayı tercih edebilmektedirler.

3.2.1. Bosna-Hersek'teki Bankaların Finansal Krizler Sırasındaki Durumu

Bosna-Hersek'teki (BiH) ekonomik faaliyetler, 2008 global finansal krizi ve COVID-19 pandemisi sonucunda azalmıştır. Bu dönemlerde, BiH'deki bankalar da kredi faaliyetlerini azaltmıştır. Bu iki krizin BiH'deki bankacılık sektörü üzerindeki etkisini karşılaştırdığımızda, dikkate değer farklılıklar bulunmaktadır. 2008'deki küresel finansal krizinin aksine, COVID-19 krizi sırasında BiH'deki bankalar kredi portföylerinin kalitesini korumayı başarmış ve sermaye yeterliliklerini artırmıştır. Bununla birlikte, her iki kriz de kredi faaliyetlerinin yavaşlamasına neden olmuş ve en büyük etki bankaların karlılığında görülmüştür (Živko ve diğerleri, 2021).

Yakın zamandaki küresel finansal kriz, Bosna-Hersek ve komşu ülkeleri etkileyerek bankacılık sektöründe zorluklara yol açmıştır. Bosna-Hersek'in finansal sisteminin önemli bir bileşeni olan bankacılık sektöründe yaşanan herhangi bir sorun, ülkenin genel finansal istikrarını potansiyel olarak tehdit edebilmektedir (Kozarić ve Dželihodžić, 2020).

3.2.1.1. Küresel Ekonomik Kriz Sırasında Bosna Bankalarının Durumu

Genellikle "Büyük Durgunluk" olarak anılan 2008 finansal krizi, küresel ekonomi tarihindeki çarpıcı olaylardan birisidir. Bu kriz, konut piyasası, bankacılık sektörü, finansal düzenlemeler ve küresel ekonomik dengesizlikler gibi çeşitli faktörlere dayanan karmaşık ve yaygın bir krizdir. Bu kriz, köken aldığı Amerika Birleşik Devletleri için olduğu kadar dünya genelinde de derin etkilere yol açmış, dünya ekonomilerini, finansal kurumları ve bireyleri etkileyen bir dizi olay zincirine neden olmuştur.

Mishkin (2011) tarafından belirtildiğine göre, bu küresel krizde iki aşama ayırt edilebilmektedir. İlk aşama, Ağustos 2007'den Ağustos 2008'e kadar olan dönemi kapsamaktadır ve özellikle ABD'nin küçük bir bölümünde, özellikle subprime konut kredilerinde kayıplarla karakterizedir. İkinci aşama Eylül 2008'in ortalarından itibaren başlamaktadır ve Lehman Brothers'ın iflası, AIG'nin çöküşü ve Reserve Primary Fund'da yaşanan düşüş gibi önemli olaylar gerçekleşmiştir. Bu aşamada finansal kriz şiddetlenmiştir.

Temelde, 2008 finansal krizi, büyük finansal kurumların çöküşü, ciddi kredi daralması, konut piyasasının çöküşü ve yüksek işsizlik oranları ile karakterize edilmiştir. Bu, küresel finansal sistemin zayıflıklarını ortaya koymuş ve modern finansal piyasaların birbirine bağıllığını vurgulamıştır. Dünya genelindeki hükümetler ve merkez bankaları, finansal sistemi istikrarlı hale getirmek, daha fazla ekonomik kötüleşmeyi önlemek ve yatırımcılar ile halk arasındaki güveni yeniden inşa etmek için olağanüstü önlemler almaya zorlanmışlardır.

Bankacılık krizlerinin gelişmekte olan ekonomilerde daha büyük ve daha kalıcı etkilere sahip olma nedeni, bu ülkelerin genellikle bankacılık dalgalanmalarına yol açan ve etkilerini artıran faktörlere daha fazla duyarlı olmalarıdır. Bu faktörler arasında bankaların ve özel aktörlerin döviz ve vade uyumsuzluğuna maruz kalması, uluslararası sermaye piyasalarında kesintiler, banka panikleri (Furceri ve Zdzienicka, 2010) ve sermaye girişlerinin ani durması (Calvo, 2006) gibi faktörler bulunmaktadır. Ayrıca, Živković ve Aktan (2009) gelişmekte olan ve gelişmiş piyasalar arasındaki farkları vurgulamaktadırlar. Yazarlar, gelişmekte olan ekonomilerin daha düşük likidite düzeyine, daha sık içsel ve dışsal şoklara ve daha yüksek içeriden ticaret nedenlerine maruz kaldığını belirtmektedirler.

Bošnjak ve diğerleri (2017) tarafından yapılan çalışmaya göre, 2008-2009 Küresel Mali Krizi öncesinde Bosna-Hersek ekonomisi kredi patlamaları yaşamıştır. Bulguları, kriz öncesinde bankacılık sektörünün daha iyi performans sergilediğini göstermektedir. Kriz sonrasında ise uzun süreli yavaş kredi büyümesi yaşanmış ve yüksek performans göstermeyen kredilere sahip olunmuştur.

Mevduatlar, bankacılık sektörünün önemli bir parçasını temsil etmektedir ve sistemin gücünü ölçmek için kullanılabilirken, sistemin sağlığının iyi bir göstergesi olarak hizmet etmektedir. Ayrıca, mevduatlar iş faaliyetlerini başlatma ve bankacılık sisteminin genel sağlığına katkıda bulunma konusunda kilit bir rol oynamaktadır.

Tablo 3'te, Bosna bankalarının 2005-2010 dönemine ait mevduatlarının gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH) oranları verilmektedir.

Tablo 3. BH Bankaların Toplam Mevduatları (GSYİH'nin %'si)

Yıl	Bosna-Hersek
2005	40.1
2006	45.7
2007	55.6
2008	48.1
2009	50.3
2010	51.6

Kaynak: CBBH, <https://cbbh.ba/> (2005-2010)

Tablo 3, mevduatların GSYİH'ye oranının genellikle pozitif büyüme oranları yaşadığını, ancak 2008 yılında mevduatlarda bir azalma olduğu istisnasıyla birlikte göstermektedir. Bu düşüş, başta global finans krizi olmak üzere Orta ve Doğu Avrupa (ODA) ülkelerinin finans sektörüne yansımaları olan küresel finans krizine dayandırılabilir. Sonraki yıllarda, bu ülkelerde mevduatlar tekrar büyümeye başlamıştır. Ancak bu büyüme hükümetlerin finansal durumu iyileştirmeye yönelik aldığı önlemlerin etkisiyle sınırlı şekilde kalmıştır. Finansal krizin başlangıcında birçok vatandaş, mevduatlarını bankalardan çekmiştir. Bu durum, bu ülkelerde mevduat seviyelerindeki düşüşün bir nedeni olarak açıklanabilmektedir. Avrupa krizinin de mevduatlara büyük etkisi olduğunu belirtmek gerekir.

Bosna-Hersek'te, mevduatlar 2005 ile 2007 yılları arasında büyüme kaydetmiştir ve bu dönemdeki mevduatın GSYİH içindeki ortalama payı %47,1'dir. Ancak finansal kriz dönemi ve sonrasında, mevduatın GSYİH içindeki ortalama katılımı %50'ye yükselmiştir. Bu durum, son üç yıldaki ortalama mevduat payının önceki döneme göre %2,9 daha fazla olduğunu göstermektedir.

2008'deki finansal kriz sırasında, mevduatlar %55,6'dan %48,1'e düşmüştür. Kriz sonrasında mevduatlar artış kaydetse de, önceki dönemdeki büyüme hızına geri dönmemiş ve 2007 seviyelerine ulaşamamıştır. 2007 yılında, mevduatın GSYİH içindeki payı 2005'e göre %15,5 daha yüksektir. Ancak 2010'da bu oran 2007 yılına göre %4 düşmüştür. En yüksek mevduat payı, özelleştirmeler ve hükümet mevduatlarının artışı nedeniyle 2007 yılında kaydedilmiştir.

3.2.1.2. COVID-19 Sırasında Bosna Bankalarının Durumu

Dünyanın içinden geçtiği en son krizlerden birisi Koronavirüs (Covid 19) krizidir. Koronavirüs, resmi olarak SARS-CoV-2 olarak adlandırılan ve COVID-19

pandemisinden sorumlu olan, 2019 yılının sonlarında başta Çin'in Hubei eyaletinin Wuhan şehri olmak üzere ortaya çıkan yeni bir bulaşıcı virüstür. Bu son derece bulaşıcı virüs, soğuk algınlığı gibi diğer patojenleri ve şiddetli akut solunum sendromu (SARS) gibi hastalıkları içeren koronavirüs ailesine aittir. COVID-19 pandemisi, son tarihlerde görülmeyen şekillerde kamu sağlığı, ekonomiler ve günlük yaşamı etkileyerek küresel çapta derin etkiler yaratmıştır. Pandemi, sadece önemli sağlık zorlukları ortaya çıkarmakla kalmamış, aynı zamanda küresel sağlık sistemlerinin, tedarik zincirlerinin ve acil durum tepki mekanizmalarının zayıflıklarını da gün yüzüne çıkarmıştır.

Ülkeler, pandemiye karşı farklı yaklaşımlar benimsemişlerdir ve bu, restoranlar, oteller veya üniversiteler gibi birçok endüstriyi etkilemiştir. Bu durum ekonomik bir düşüşe neden olmuştur (Ventriglio ve diğerleri, 2020; Gursoy ve Chi, 2020).

Bankalar, öncelikle kredi alan müşterilerinin yaşadığı zorluklar nedeniyle COVID-19'dan etkilenmiştir. Gerçek ekonomideki sorunların, birçok bankanın iflas etmesine ve bir finansal krize yol açabileceği endişeleri oluşmuştur. İşletmeler ve hanelerin kredi borçlarını ödeyemediği durumlarda bankaların kredi kayıplarıyla karşılaşma riski bulunmaktadır ve bu durum banka sermayesini tehlikeye sokabilmektedir (Berger ve Demirgüç-Kunt, 2021).

COVID-19'un ekonomi ve bankacılık sistemi üzerindeki etkisi, ulusal ve yerel halk sağlığı şokları ve hükümetin faaliyet kısıtlamaları şokları sonucunda meydana gelmiştir. Bu şoklar, firmalar, haneler ve bankalar tarafından kolayca tahmin edilmeyen dışsal etkiler olarak kabul edilmiştir. Bu şokların birçok ölçüsü, ulusal ve eyalet düzeylerinde birkaç kamuya açık kaynaktan temin edilebilir durumdadır. Bu ölçüler, hem araştırma hem de krizi tartışmak için oldukça kullanışlıdır.

Bu kriz döneminde bankalar, devlete, küçük ve büyük işletmelere ve bireylere destek sunarak toplumun pandemi ile başa çıkmasına yardımcı olma noktasında önemli bir rol üstlenmektedir. Şirketlerin, bireylerin ve diğer organizasyonların dayanıklılığına katkı sağlamak için bankalar, COVID-19 pandemisinin getirdiği zorluklara uyum sağlamalıdır. Ancak, Banka destekli bir ekonomik toparlanmanın ne kadar etkili olacağı, bankaların dayanıklılığı ve mali sağlığına bağlıdır (McKinsey ve Company, 2020).

2020 yılında en büyük risk, ani olarak ortaya çıkan koronavirüs pandemisinin küresel ekonomi, uluslararası finansal piyasalar ile AB ve euro bölgesi ekonomik büyümesine olan etkileri olmuştur. Jeopolitik riskler de 2020 yılı boyunca belirgin bir

şekilde görülmüştür. Özellikle İngiltere ile AB arasındaki ticaret ilişkilerinin düzenlenmesine dair son anlaşmanın belirsizliğinden kaynaklanan risk yıl sonuna gelindiğinde önemli ölçüde azalmıştır.

Finansal istikrar için ana riskler şunları içermektedir:

- Euro bölgesinde mali dengesizliklerin güçlü bir şekilde büyümesi, bazı üye ülkelerin kamu borçlarının sürdürülebilirliğine bir tehdit oluşturabilmektedir;
- Finansal olmayan şirketler ve hanelerin artan borçluluğu ve yükselen faiz oranları ve hükümetin destek önlemlerinin sona ermesi nedeniyle düzensiz borç ödeme riskinin artması;
- Düşük banka karlılığı ve beklenen kredi kayıpları için artan tahsislerin büyümesi; ve bankaların hükümet sektörüne yüksek maruziyeti.

2020 yılında, Bosna-Hersek bankacılık sektörü üzerinde, hareket kısıtlamalarının neden olduğu ekonomik aktivitenin azalması ve artan belirsizlikten kaynaklanan olumsuz etkileri olan koronavirüs pandemisi, olumsuz etkilere sebep olmuştur. Kurum Ajansları, pandeminin etkisini hafifletmek ve kredi kuruluşlarını sıçrama etkilerinden korumak amacıyla borç geri ödeme sürelerine yönelik vade uzatmalar gibi önlemler uygulamışlardır. Kredi büyümesinin olmaması, ekonomik zorluklar nedeniyle azalan kredi talebi ve daha katı kredi verme standartlarının bir sonucudur.

Bu zorluklara rağmen, Bosna-Hersek bankacılık sektörü, sağlıklı finansal göstergeleri sürdürmüştür. Bununla birlikte, ekonomik aktivite düşüşü, önceki yıllara göre net karın önemli ölçüde azalmasına yol açmıştır. Kurum tahvillerinin alımı nedeniyle hükümet sektörüne olan maruziyet artmıştır. Düşük faiz oranları nedeniyle yerel konut sektörünün mevduatları büyümeye devam etmiştir. Finansman kaynaklarının olumsuz vade yapısı, finansal istikrar için kritik bir risk olarak kalmaya devam etmiştir.

Bankacılık sektörünün sağlam sermaye pozisyonları ve bol likiditesi, gelecek dönemde Bosna-Hersek ekonomisinde pandeminin olumsuz etkilerini hafifletmede önemli bir rol oynamasına olanak sağlamıştır.

2020 yılında CBBH Finansal İstikrar Raporu'nda bulunan finansal istikrarın ana riskleri aşağıda belirtilmiştir:

- 2020 yılında, bankalar beklenen kredi kayıpları için artan tahsis maliyetleri ve düşük faiz oranları ortamında azalan faiz marjları nedeniyle karlılıkta dikkate değer bir düşüş yaşamıştır. Koronavirüs pandemisi tarafından tetiklenen olumsuz makroekonomik koşullar, bankaların son yıllarda gördüğü varlık kalitesi iyileştirme eğilimini durdurmuştur. Kurumsal şirketler arasında artan özsermaye riski ve hane halkı arasında artan kredi riski, kredi portföyü kalitesinin bozulmasına, faiz gelirlerinin azalmasına ve tahsis maliyetlerinin artmasına yol açmıştır. Euro bölgesi sistemik bankalarının özsermaye getirisi (ROE) toplamı, önceki yılın 5.16%'lik seviyesine kıyasla önemli bir düşüşle 1.53%'e düşmüştür;
- BH'de faaliyet gösteren çoğu euro bölgesi banka grubunun kredi notları değişmeden kalmıştır. Ancak pandeminin ekonomik ve finansal etkilerinden kaynaklanan euro bölgesi bankacılık sektöründeki artan riskler nedeniyle uzun vadeli banka borçlanma görünümü aşağı yönlü revize edilmiştir;
- 2020 yılında euro bölgesi bankalarının hisse senedi fiyatları, resesyon ve banka karlılığının azalması nedeniyle önemli bir düşüş kaydetmiştir.

Bosna-Hersek Merkez Bankası tarafından yayınlanan 2021 yılı finansal raporu, bankacılık sektörü tarafından sunulan aşağıdaki sonuçları listelemektedir:

- COVID-19 pandemisinin ardından bankacılık sektörü, güçlü finansal istikrar nedeniyle etkili bir şekilde riskleri azaltmayı başarmıştır. Sektörün özellikle sağlam bir sermaye tabanı ve bol likiditeye sahip olması, pandeminin ekonomik etkilerini hafifletmeyi amaçlayan düzenleyici önlemler tarafından desteklenmektedir;
- 2021 yılındaki ekonomik büyüme, normal bankacılık faaliyetlerinin yeniden sağlanmasında belirleyici bir rol oynamıştır. Çünkü karlılık ve kredi operasyonları toparlanmıştır. Bununla birlikte, kredi büyüme oranları nispeten yavaş bir kredi ortamını işaret etmiştir. Finansal döngü göstergeleri finansal döngünün negatif bir aşamasını işaret etmiştir ve finans sektöründe aşırı ısınma belirtileri görülmemiştir;
- Yerli sektörlerden gelen mevduatlar, finansman kaynaklarını domine ederek güçlü bir büyüme yaşamıştır. Uzun süreli düşük mevduat faiz oranları,

finansman kaynağının vade yapısındaki riski artırmıştır. Kredi faiz oranları düşük kalsa da, yılın başında banka kredi koşullarının hafifçe sıkılaştığı gözlemlenmiştir;

- Bankacılık sektörü, aşırı makroekonomik şoklara karşı direnç göstermiştir ve stres testleri, böyle etkileri absorbe etme yeteneğini doğrulamıştır. Ekonomi 2021 yılında mevcut kapasiteleri kullanarak kısmen toparlanmış, ancak bankaların bilançolarının önemli bir bileşeni olan kredi portföyünün büyümesi, nominal GSYİH büyümesine göre yavaş kalmış ve bu, bankacılık sektörünün varlıkları ve kredilerini GSYİH'nın bir yüzdesi olarak etkilemiştir;
- Küresel COVID-19 pandemisinin başlangıcından bu yana, özellikle hane halkı ve kurumsal sektörlerden daha yüksek tutarlı daha az sayıda mevduatın artışıyla birlikte, özel sektör mevduatları bilançonun büyümesinde baskın bir rol oynamıştır. Bu gelişmeler, bu tür krizlerin tipik özellikleri olan yatırımların gecikmiş olması ve tüketimin azalması etkisini göstermektedir. Belirli bir dönem boyunca sürekli bir büyüme kaydeden ve BH bankacılık sektörünün finansmanının ana kaynağı haline gelen hane halkı mevduatları, krizler sırasında istikrarsızdır ve çabucak çekilebilmektedir;
- 2022 yılının başlarında, Ukrayna'da savaşın başlamasıyla birlikte hane halkı mevduatlarının güçlü bir şekilde çekildiği gözlenmiştir. Bununla birlikte, bu çekilme geçici bir nitelik taşımış ve BH bankacılık sektörünün işleyişinde önemli bozulmalara neden olmamıştır;
- Küresel COVID-19 pandemisinin başlangıcından bu yana, özellikle hane halkı ve kurumsal sektörlerden daha yüksek tutarlı daha az sayıda mevduatın artışıyla birlikte, özel sektör mevduatları bilançonun büyümesinde baskın bir rol oynamıştır. Bu gelişmeler, bu tür krizlerin tipik özellikleri olan yatırımların gecikmiş olması ve tüketimin azalması etkisini göstermektedir. Belirli bir dönem boyunca sürekli bir büyüme kaydeden ve BH bankacılık sektörünün finansmanının ana kaynağı haline gelen hane halkı mevduatları, krizler sırasında istikrarsızdır ve çabucak çekilebilmektedir.

3.2.1.2.1. Küresel Ekonomik Kriz Sırasında Bosna Bankalarının Kredi Durumu

Müşteriler, finansal ihtiyaçları için başlıca finansman kaynağı olarak bankacılık hizmetlerini kullanmaktadırlar. Bosna-Hersek'teki bankalar, müşterilerine kredi sağlayarak kredi riskine ve potansiyel kayıplara maruz kalmaktadır.

Krediler, banka varlıklarının büyük bir bölümünü oluşturduğundan, kredilerin kalitesi, istikrar ve iş performansının en anlamlı belirleyicilerinden biridir. Bankacılık sektöründeki yüksek oranda kötü kredi (NPL) ve artan eğilim, bu krediler için tahsis edilen varlıkların artmasına yol açmaktadır. Sonuç olarak bu, bireysel bankaların ve tüm bankacılık sektörünün karlılık ve sermaye yeterliliğinde potansiyel bir düşüşe neden olabilmektedir (Kozarić ve Dželihodžić, 2020).

Dreca (2012), Živko, Grbavac ve Čolak (2018), 2008 mali krizinin bir sonraki yılda banka kredi faaliyetlerinde bir düşüşe neden olduğunu vurgulamışlardır. Bu düşüş, Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın istatistikleri tarafından desteklenmektedir ve bu istatistikler Tablo 4'de sunulmaktadır.

Tablo 4. BH Bankaların Toplam Kredileri (GSYİH'nin %'si)

Yıl	Bosna-Hersek
2005	44.0
2006	48.3
2007	54.9
2008	58.9
2009	58.7
2010	60.1

Kaynak: CBBH, <https://cbbh.ba/> (2005-2010)

Tablo 4, Bosna-Hersek'teki kredilerin zaman içinde pozitif bir büyüme eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Yalnızca 2009 yılında, krediler hafifçe azalmıştır. Özellikle çoğu insanın işini kaybetmesi ve finansal kriz nedeniyle daha az kredi almalarından kaynaklanmıştır. Ancak 2010'da krediler artmaya başlamıştır ve 2008 seviyelerine ulaşmıştır. Ayrıca, bankalar daha kısıtlayıcı politikalar uygulamaya başlamış ve bu da kredi büyümesini yavaşlatmıştır. Kredi büyümesini sınırlamada en önemli etken, ekonominin tamamına etki eden kriz olmuştur ve bu durum reel sektördeki koşulları daha da kötüleştirmiştir. Vatandaşların harcamalarında azalma yaşanmış ve bankaların daha kısıtlayıcı ve temkinli kredi politikaları benimsemesine

neden olmuştur. Kredilerin verilme aktivitesi 2008 boyunca azalmıştır ve bu eğilim 2008'in sonlarında başlayan bir sürecin devamı niteliğindedir. Küresel ekonomik kriz nedeniyle tüketim azalmış, yerli firmaların faaliyet hacmi düşmüş ve yeni kredi talepleri azalmıştır. Aynı zamanda kredi koşulları kötüleşmiş ve faiz oranları yükselmiştir. Müşteriler tarafından borç ödeme düzensizliği artmış ve bankalar kredi riski maruziyetine daha fazla dikkat göstermiştir.

Bosna-Hersek'te, kredilerin GSYİH içindeki payı zaman içinde artmıştır. Toplam kredi katılımı, 2009 ile karşılaştırıldığında 2008'e göre sadece %0,2 puan daha düşüktür. Karşılaştırmalı olarak, kredilerin GSYİH içindeki payı 2005'e göre %10,9 daha yüksektir ancak 2010'da 2007'ye göre %5,2 daha yüksektir, bu da daha yavaş bir büyüme hızını göstermektedir. En büyük artış 2007'de, 2006'ya göre %6,3'lük bir artışla yaşanmıştır. Ortalama olarak, krediler kriz sonrası dönemde GSYİH'nin %49,1'ini temsil etmektedir ve kriz sonrası dönemde bu pay %59,2'ye yükselmiştir. Bu da %10,1'lik bir artışı ifade etmektedir. Krediler, kriz öncesi döneme göre kriz sonrası dönemde daha yavaş bir büyüme oranı sergilemiştir. Bankalar, müşterilerin durumunu iyileştirmek için mevcut kredileri yeniden programlamıştır. Bunun nedeni, daha sıkı kredi kriterleri ve artan faiz oranlarıdır.

3.3. Bosna-Hersek Bankalarının Güncel Durumu

1996 yılında Bosna-Hersek, toplamda 76 bankaya sahiptir. Bunların 53'ü özel mülkiyeteyken 23'ü devlete aittir. Ancak banka sayısı yıllar içinde iflaslar ve birleşmeler gibi faktörler nedeniyle önemli ölçüde azalmıştır. 2005 yılına gelindiğinde, ülkede 33 banka kalmış ve bunların önemli bir kısmı yabancı sahipliğe geçmiştir. (Dreca, 2012). 2008 yılında, Bosna-Hersek'teki bankacılık sektörünün toplam sermayesinin yüzde 87'si yabancı sahiplik altındadır. Bosna-Hersek'in Sırp Cumhuriyeti (RS) bölgesindeki on bankanın tamamı özel bankadır. Bosna-Hersek Federasyonu'nda (FBiH) ise bankaların yüzde 78'i özel sahiplik altındadır (Živko, Grbavac ve Čolak, 2018). 2017 yılında FBiH'de faaliyet gösteren toplam banka sayısı 15'dir. Bu bankalardan 14'ü özel mülkiyete ait iken, bir tanesi devlete aittir (Husejinović, 2019).

2 Mart 2022 itibariyle Bosna-Hersek'te 21 ticari banka bulunmaktadır. Bazı bankalar birikmiş borçlar ve mali darboğaz nedeniyle lisanslarını kaybetmişken, diğerleri iflas etmiştir. Ayrıca, birleşme sürecinden geçen bankalar da bulunmaktadır. Tablo 5'te bu bankaların listesi bulunmaktadır.

Tablo 5. Bosna-Hersek'teki Bankaların Listesi

Mevcut Bankalar	Feshedilmiş bankalar	Birleştirilmiş bankalar
Bosna-Hersek Merkez Bankası	Banka Srpske - Banja Luka	BOR Banka – Sarajevo
Addiko Bank d.d.	Balkan Investment Bank - Banja Luka	Moja Banka – Sarajevo
ASA Banka	Bobar Banka - Bijeljina	FIMA Banka – Sarajevo
Bosna Bank International	IEFK Bank - Banja Luka	Volksbank a.d. - Banja Luka
Intesa Sanpaolo Banka	Postbank BH - Sarajevo	Volksbank d.d. – Sarajevo
Komercijalno-investiciona banka	Hercegovačka Banka - Mostar	NLB Tuzlanska Banka – Tuzla
MF Banka	Camelija banka - Bihać	Tuzlanska banka – Tuzla
Naša Banka	International Commercial Bank - Sarajevo	ABS Banka – Sarajevo
NLB Banka a.d.	VB banka - Banja Luka	Depozitna banka – Sarajevo
NLB Banka d.d.	Zepter Komerc bank - Banja Luka	Šeh-in banka – Zenica
Nova Banka	Privredna banka a.d. - East Sarajevo	Investicijska Banka Federacije BiH – Sarajevo
Poštanska štedionica		LT Gospodarska banka – Sarajevo
Privredna banka Sarajevo		Ljubljanska banka – Sarajevo
ProCredit Bank		Sberbank BH – Sarajevo
Raiffeisen Bank		Central Profit Banka – Sarajevo
Razvojna banka Federacije BiH		Universal banka – Sarajevo
Sparkasse Bank		HVB CPB Banka – Sarajevo
UniCredit Bank a.d.		HVB Banka Bosna i Hercegovina – Sarajevo
UniCredit Bank d.d.		Nova Banjalučka banka - Banja Luka
Union Banka		UPI banka – Sarajevo
ZiraatBank BH		CBS Bank – Sarajevo
		Commercebank – Sarajevo
		Una banka – Bihać
		Auro Banka – Mostar
		Gospodarska banka – Mostar
		Mostarska gospodarska banka – Mostar
		Vakufska banka – Sarajevo
		Sberbank a.d. - Banja Luka

3.4. Mali Tabloların Rolü ve Önemi

Şirketin mali tablolarını incelediğinde, finansal sağlığı, analiz edilen dönemlerdeki operasyonel dinamikleri ve gelecekteki beklentilerine dair öngörüler elde edilmektedir. Çeşitli mali raporların analizi ve yorumlamasıyla, şirketlerin nasıl bir mali duruma sahip olduğu belirlenmektedir (Hasanaj ve Kuqi, 2019).

Muhasebe, ekonomik bilgileri toplamak, işlemek ve sunmak için mali tabloları araç olarak kullanmaktadır. Bu tablolar, finansal durumu ve değişiklikleri anlama konusunda öngörü sunarak, yönetsel karar alma sürecinde temel bir dayanak oluşturmaktadır (Asllanaj, 2008).

Mali tablolar ya ulusal ya da uluslararası standartlara bağlıdır. Herhangi bir ekonomik varlıktan gelen bilgiyi kullanan her bireyin karar verme sürecinde önem taşımaktadır; sağlanan bilginin kalitesi ve derinliği bu duruma bağlıdır (Cioca, 2020).

UMS 1, mali tabloların sunumunu belirleyerek, bunları bir işletmenin finansal durumunun ve işlemlerinin yapılandırılmış bir temsili olarak tanımlamaktadır. Kapsamlı bir yıllık mali rapor seti şunları içermektedir:

1. Bilanço - kontrol edilen ekonomik varlıklar (faaliyetler) ve finansman yapısını (sahiplik ve öz sermaye) kullanarak kuruluşların finansal durumunu göstermektedir.
2. Gelir tablosu - gelir, giderler ve sonuçlar aracılığıyla performansı sergilemektedir.
3. Öz sermaye değişiklikleri tablosu - öz sermaye bileşenlerini detaylandırarak finansal durumdaki değişiklikleri göstermektedir.
4. Nakit akış tablosu - işletmenin nakit akışlarıyla (girişler ve çıkışlar) finansal durumdaki değişiklikleri tasvir etmektedir.
5. Yıllık mali tablolara eşlik eden dipnotlar - mali tablolar veya benimsenen muhasebe politikalarıyla ilgili detayları anlatımla veya tablo formunda sunmaktadır.

3.5. UFRS'yi Benimsemenin Mali Tablolara Etkileri

Muhasebe bilgileri, ilgili ve güvenilir özelliklere sahip olmalıdır. Bilginin ilgili olabilmesi için üç alt özelliği bulunmalıdır: tahmin değeri, doğrulama değeri ve önemlilik; sadakatle temsil edilmesi için ise bilgi eksiksiz ve tarafsız olmalı ve hata içermemelidir (Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu, 2010).

Genellikle mali raporlar aracılığıyla sunulan muhasebe bilgileri, organizasyonlardaki karar alma sürecinde hayati bir rol oynamaktadır (Gafarov, 2009; Stvilia ve diğerleri 2007).

Farklı ülkelerin finansal muhasebe kurallarına göre hazırlanan mali tablolar genellikle karşılaştırılabilir değildir. Birçok farklı ulusal muhasebe standartları olduğundan, aynı şirketin finansal bilgileri bir ülkenin muhasebe standartlarına göre hazırlanmışsa kar sağlayabilirken, başka bir ülkenin muhasebe standartlarına göre hazırlanmışsa zarar gösterebilmektedir. Evrensel bir set haline getirilmiş bir muhasebe kuralları seti bu sorunu çözecektir.

Soderstorm ve diğerleri (2007), UFRS benimseme sonrası muhasebe kalitesinin üç faktöre bağlı olduğunu savunmaktadırlar:

1. Standartların kalitesi;
2. Bir ülkenin yasal ve siyasi sistemi;
3. Finansal raporlama teşvikleri.

UFRS'nin benimsenmesi öncesi ve sonrası dönemler arasında bir karşılaştırma yapıldığında, kesitsel veriler kullanılarak muhasebe bilgilerinin ilgililiği konusunda önemli bir fark olduğu görülmektedir (Alashi ve Dumlu, 2015).

Schipper (2005), UFRS'nin AB'deki benimsenmesinin muhasebe kalitesinin belirleyicilerini ve ekonomik sonuçlarını test etmek için daha güçlü bir ortam sağladığını savunmaktadır, çünkü AB ülkeleri arasındaki muhasebe standartları aynıdır.

Barth, Landsman ve Lang (2005), UFRS'nin uygulanmasının kazanç manipülasyonunun azalmasına, zararların daha hızlı tespit edilmesine ve muhasebe verilerinin daha fazla değere odaklanmasına yol açtığını vurgulamışlardır. Sonuç olarak, UFRS'nin benimsenmesinin finansal tabloların geliştirilmesine katkıda bulunduğu karar vermişlerdir.

Petreski (2006), UFRS'nin şirketler üzerindeki etkilerini, şirket yönetimine etkisi ve finansal tablolar üzerindeki etkisi olmak üzere iki farklı bakış açısından incelemiştir. En baskın ve dikkate değer etkinin, UFRS'nin benimsenmesinin finansal tabloların ve şirketin genel değerinin iyileştirilmesinden kaynaklandığını iddia etmiştir.

UFRS'nin benimsenmesinin firmaların bilançosunu etkilediğini ve aşağıdaki temel değişikliklere yol açtığını bulmuştur:

- Hissedarlarının özsermayesinde azalma;
- Borçta artış;
- Finansal kaldıraç oranında artış;
- Mülk, tesis ve teçhizatta artış.

Ball ve diğerleri (2003) ile Soderstrom ve Sun (2007), bir ülkedeki muhasebe standartlarının yalnızca raporlama kalitesini iyileştirmek için yetersiz olacağını savunmaktadırlar. Bu yazarlara göre ülke düzeyindeki uygulama faktörlerinin, özellikle zorunlu UFRS benimsenmesinin ardından, kazanç yönetimi üzerinde güçlü bir etkisi olması muhtemeldir. Ancak muhasebe standartlarının uygulanması farklı ülkelerde farklı şekillerde gerçekleştiği için ölçümü ve niceliksel olarak değerlendirmesi zordur.

UFRS'nin tanıtımının, firmaların raporlanan mali tabloları üzerinde önemli bir etkisi olduğu görünmektedir. Özellikle İngiltere'de yerel GKMİ'lerin UFRS'ye benzer olarak görüldüğü bir ortamda, bazı firmaların mali raporları UFRS altında büyük ölçüde değişmiştir. Örneğin, De George ve diğerleri (2016), Vodafone'un UFRS ve İngiltere GKMİ altında karlarının uzlaştırmasında, 2005 mali yılı için UFRS'ye göre 6.5 milyar sterlin net kar ve İngiltere GKMİ altında 6.9 milyar sterlin net zarar açıkladığını bulmuşlardır, fark büyük ölçüde sadece goodwill amortismanıyla açıklanmıştır. British Airways da benzer şekilde, UFRS altında emeklilik yükümlülüklerini bilançoda tanımlamak zorunda kaldığı için hissedarların özsermayesinde neredeyse üçte iki oranında bir düşüş rapor etmektedir. İngiltere GKMİ altında, şirket bu yükümlülükleri dipnotlarda açıklamaktadır. Bu örnekler, bir veya iki muhasebe kaleminin bile bir şirketin bildirilen karlarını büyük ölçüde etkileyebileceğini açıkça göstermektedir. Bu durum, UFRS'nin benimsenmesinin, benzer olan ülkelerde bile, firmaların finansal raporları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Finansal tablolarda sunulan bilgilerin artan kalitesinin sonuçlarını araştırmak için daha fazla çalışma yapılması gerekmektedir.

3.5.1. UFRS'nin Sermaye Maliyeti Üzerindeki Etkileri

UFRS'nin benimsenmesine yönelik çoğu argüman, sermaye piyasaları ve yatırımcılar üzerindeki etkilere odaklanmaktadır. Düzenleyiciler ve standart belirleyiciler, UFRS benimsemenin sermaye maliyetini düşüreceğine ve çeşitlendirme olanaklarını artırarak yatırım getirilerini iyileştireceğine dair görüşü dile getirmişlerdir. Destekleyiciler, şeffaflıkta artış, daha büyük muhasebe kalitesi ve geliştirilmiş karşılaştırılabilirlik gibi unsurların yol açtığı artışın, likidite artışının ve öz sermaye maliyetinde düşüşün yolunu açtığına dikkat çekmektedirler.

UFRS'yi benimsemenin sermaye piyasalarını belirgin bir şekilde etkilemesi için raporlama uygulamalarının önceden belirlenmiş yerel GKMİ'den önemli ölçüde farklı olması gerekmektedir (De George ve diğerleri, 2016).

Şirketlerin şeffaflık ve açıklama taahhütlerini artırması, sermaye piyasalarındaki bilgi asimetrisini azaltabilmektedir ve böylece yatırımcıların işlem yapma istekliliğini artırarak hisse fiyatını yükseltebilmektedir (Lambert ve diğerleri, 2007). Dahası, daha iyi kalitede kurumsal raporlama, tahmin riskini azaltabilmektedir ve ekonomide risk paylaşımını iyileştirebilmektedir, böylece şirketlerin maliyetini düşürebilmektedir (Barry ve Brown, 1985).

UFRS taraftarları sürekli olarak, UFRS altında daha büyük finansal raporlama kalitesi ve finansal raporların daha iyi karşılaştırılabilirliğinin, sermaye akışlarının daha fazla sınırları aşmasına ve sermaye piyasalarının daha iyi entegrasyonuna yol açtığını iddia etmişlerdir (örneğin, Avrupa Parlamentosu 1606/2002 Tüzüğü).

Armstrong ve diğerleri (2010), Avrupa borsalarında işlem gören özsermayesi olan şirketler üzerinde bir çalışma yapmışlardır. Yapılan kesitsel analiz, daha düşük bilgi kalitesine ve daha yüksek bilgi asimetrisine sahip firmaların daha belirgin bir şekilde pozitif bir piyasa tepkisi yaşadığını ortaya koymuştur. İlginç bir şekilde, benimsemeden önce yüksek kaliteli bilgiye sahip olan firmalar bile pozitif bir hisse fiyatı tepkisi göstermiştir. Bu, muhasebe standartlarının uyumundan kaynaklanan faydaların, kısmen UFRS benimsemesi tarafından etkilenmesiyle sadece raporlama kalitesini iyileştirmekle sınırlı olmadığını göstermektedir.

UFRS benimseme ve uluslararası sermaye akışları üzerine odaklanan araştırmalar, yabancı yatırımcılar için UFRS benimsemenin potansiyel önemine dair üç temel neden sunmaktadır. İlk olarak, UFRS'nin benimsenmesi, yabancı ülkelerin raporlama standartlarını tek bir set haline getirebilmektedir ve mali tabloları yabancı yatırımcılar için daha erişilebilir ve tanıdık hale getirebilmektedir. Bu durum yabancı firmaların ve piyasaların değerlendirilmelerini kolaylaştırabilmektedir (Amiram, 2012).

İkinci olarak, UFRS'nin, birçok yerel GKMİ'ye göre daha fazla şeffaflık sağladığı algısıyla yabancı yatırımcılar arasında güveni artırabilmektedir. Son olarak, birlikte kullanılan muhasebe standartları, uzak yatırımların görünürlüğünü artırabilmekte ve bu tür hisseleri yatırımcıların dikkatine sunabilmektedir.

Hisse senedi piyasalarında, potansiyel alıcılar ve satıcılar arasındaki bilgi asimetrisi olumsuz seçim unsurlarını getirebilmektedir ve piyasa likiditesini azaltabilmektedir. Azalan likidite, hisse fiyatlarının düşmesine neden olabilmektedir. Ancak şirketler, yatırımcılar arasındaki bilgi asimetrisini azaltan açıklamaların seviyesini veya kesinliğini artırarak bu maliyeti azaltabilmekte ve böylece sermaye maliyetlerini düşürebilmektedir (Amihud ve Mendelson, 1986; Diamond ve Verrecchia, 1991; Easley ve diğerleri, 2004).

Leuz ve Verrecchia (2000) ile Barth ve diğerleri (2012) dahil olmak üzere çeşitli çalışmalar, daha yüksek finansal raporlama kalitesi ile düşük sermaye maliyeti arasında bir bağlantı olduğunu ortaya koymaktadır.

Muhasebe standartlarında yapılan değişiklikler ve bunların raporlama kalitesine olan etkisi, kurumsal karar alma üzerinde etkili olacağı beklenmektedir. Daha iyi raporlama kalitesinin, içeridekilerle dışarıdakiler arasındaki bilgi asimetrisini azaltarak sermayeyi olumlu net bugünkü değere sahip projelere çektiği ve yatırımcılar için gereken getirileri azaltarak yatırım fırsatlarını artırdığı birçok çalışma ile gösterilmiştir (Biddle ve diğerleri, 2009; Goodman ve diğerleri, 2014).

3.6. UFRS'nin Merkez Bankalarının Mali Tablolarına Etkileri

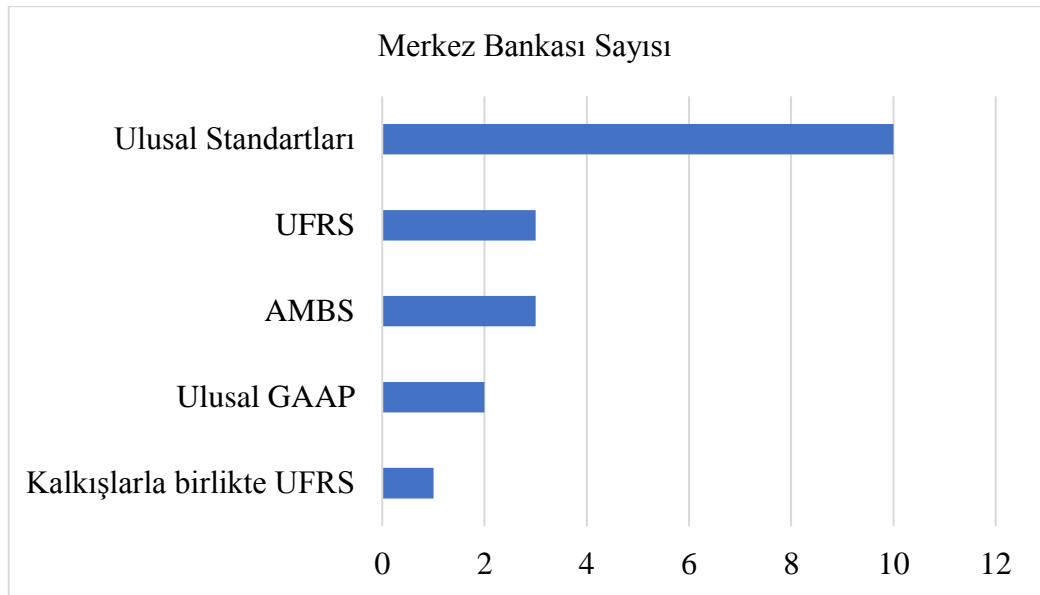
Bankalar için UFRS'nin uygulanması, finansal tablolar üzerinde olumlu ve olumsuz etkilere neden olmaktadır. Nijerya (Yahaya ve diğerleri, 2015) ve Polonya (Bolibok, 2014) gibi ülkelerde yapılan araştırmalar, UFRS'nin uygulanmasının karlılık, büyüme potansiyeli ve mali raporlama uygulamaları üzerinde olumlu etkileri olduğunu ortaya koymuştur. Bununla birlikte, gelir tablosu rakamlarında istikrarsızlık ve muhasebe verilerinin değer açısından anlamsız değişiklikler içermesi gibi dezavantajları da ortaya çıkarmıştır. Buna karşılık, Avrupa bankalarında zorunlu olarak UFRS'nin benimsenmesi, gelir düzeltmelerinin azalması ve beklenen zararların gecikmeli tanınmasıyla ilişkilendirilmiştir (Gebhardt ve Novotny-Farkas, 2011). Bu sonuçlar, UFRS'nin belirli finansal raporlama yönlerini geliştirebileceğini ancak yeni zorluklar da getirebileceğini düşündürmektedir.

3.6.1. Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (ESCB)

Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (EMBS), kendi muhasebe çerçevesini UFRS'den önce geliştirmiştir. Bu çerçeve, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve Euro Bölgesi'ndeki tüm merkez bankaları tarafından kabul edilmiş ve EMBS merkez bankalarıyla birlikte AB dışındaki bazı diğer merkez bankaları tarafından da benimsenmiştir. Merkez bankalarının hesaplarının geniş kapsamlı bir ilgi çekmesini gerektiren en az altı neden vardır (ESCB, <https://www.ecb.europa.eu/>, 2023):

1. Merkez bankası hesapları, hesap verebilirlik ve şeffaflığın önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu bankalar, kamu fonlarının önemli bir kısmından sorumlu olup ekonomide büyük bir rol oynamaktadır. Ancak, diğer kamu kurumlarına göre daha bağımsız olmaları nedeniyle genellikle aynı denetim düzeyine tabi değildirler. Bu nedenle, merkez bankalarının hesapları, bankaların kamuya açık ve hesap verebilir olmalarını sağlayan önemli bir araçtır;
2. Merkez bankası mali tabloları, büyük politika müdahalelerini yansıttığı için önemlidir. Örneğin, finansal krizlere yanıt olarak Japonya, ABD, İngiltere ve Euro Bölgesi'ndeki merkez bankaları, bilançolarını genişletmek için varlık alımları yaparak yeni yükümlülükler (yeni para) ihraç etmişlerdir;
3. Merkez bankası muhasebesi, diğer firmaların muhasebesinden farklıdır ve merkez bankalarının oynadığı benzersiz rolü yansıtmaktadır. Örneğin, diğer bireyler ve firmalar için varlıklar olan merkez bankası notları ve mevduatı, merkez bankalarının bilançolarında yükümlülükler olarak sınıflandırılmaktadır;
4. Merkez bankası muhasebesi dağıtıcı sonuçlar doğurmaktadır. Merkez bankalarının mali sonuçlarını nasıl kaydettikleri, genellikle hükümet gibi dış paydaşlara dağıtılabılır fazlayı etkilemektedir;
5. Merkez bankası muhasebesi farklıdır ve ülkeden ülkeye değişmektedir çünkü global bir standart yoktur;
6. Merkez bankası hesapları, güvenilirliği ya da zayıflığını oluşturabilmektedir. Bir merkez bankasının mali gücü, finansal tablolarında doğru bir şekilde yansıtılmazsa, ekonomi üzerinde bir güven krizi yaratabilmektedir.

Şekil 1. Seçilmiş Merkez Bankaları Tarafından Benimsenen Muhasebe Çerçevesi

Kaynak: Merkez bankalarının web sitelerinde yayınlanan yıllık raporlar (Yazar tarafından derlenmiştir, Aralık 2023)

Şekil 1’de temsil edilen 19 yargı alanı aşağıdakileri içermektedir: Avrupa Birliği (EMBS); Fransa (EMBS); İtalya (EMBS); Amerika Birleşik Devletleri (Ulusal GKMİ); Birleşik Krallık (UFRS); Kanada (UFRS); Brezilya (UFRS); Güney Afrika (UFRS ile sapmalar); Almanya (Ulusal GKMİ); Japonya (Ulusal standartlar); Avustralya (Ulusal standartlar); Hindistan (Ulusal standartlar); Rusya (Ulusal standartlar); Güney Kore (Ulusal standartlar); Suudi Arabistan (Ulusal standartlar); Meksika (Ulusal standartlar); Türkiye (Ulusal standartlar); Arjantin (Ulusal standartlar); ve Endonezya (Ulusal standartlar).

3.6.2. Bosna-Hersek Merkez Bankası’nın Rolü

Bosna Hersek'in mali sistemi "banka hakimiyetindedir", bu da bankaların (kredi kurumlarının) mali sistemdeki baskın mali kurumlar olduğu anlamına gelmektedir. Bosna Hersek'in finans sektörü şunları içermektedir: bankalar, yatırım fonları, finansal kiralama şirketleri ve mikro kredi kuruluşları. Mali piyasalar, tasarruf gelirlerinin açık veren birimlere aktarılmasında önemli bir role sahiptir (Mishkin, 2011).

Bosna-Hersek Merkez Bankası, 20 Haziran 1997 tarihinde Bosna-Hersek Parlamentosu'nda kabul edilen yasa uyarınca kurulmuştur. Merkez Bankası faaliyetlerine 11 Ağustos 1997 tarihinde başlamıştır.

Bosna-Hersek Dönüştürülebilir Markı (KM), Bosna-Hersek'in para birimidir. Dönüştürülebilir Bosna-Hersek markının kodu KM'dir. Yugoslavya'nın dağılmasının ardından bağımsızlığını ilan eden Bosna-Hersek, 1997 yılına kadar para birimi olarak kabul edilen Dinar'ı terk ederek ulusal para birimi olarak dönüştürülebilir markı (KM) benimsemiştir. Sabit döviz kuru sistemi, Bosna-Hersek'te 1 Euro: 1,95583 KM olarak uygulanmaktadır.

Bosna-Hersek Merkez Bankası, Serbest Dönüştürülebilir Yabancı Değişim Fonları ile tamamen desteklenen para birimini (1 KM: 0,51129 EURO) Döviz Kurulu düzenlemesi doğrultusunda ihraç ederek para istikrarını sağlamaktadır. Merkez Bankası, Bosna-Hersek'in para politikasını tanımlamaktadır ve uygulamasını denetlemektedir. Ayrıca uygun ödeme ve uzlaşma sistemlerini desteklemektedir ve sürdürmektedir. Aynı zamanda banka lisanslama ve denetiminden sorumlu olan Bosna-Hersek Bölge Bankacılık Ajanslarının faaliyetlerini koordine etmektedir.

Bosna Hersek'te finans piyasasının düşük düzeyde gelişmesinin yalnızca makroekonomik durumun bir sonucu olmadığı sonucuna varılabilmektedir (Živko ve diğerleri, 2016). Finansal piyasaların gelişimi başka önlemler ve faaliyetler gerektirmektedir: iş geliştirme, kurumsal ve düzenleyici çerçeve, finansal piyasalara destek olarak gelişmiş eğitim altyapısı ve finansal piyasalarda şeffaflık.

Özetle, Merkez Bankası, para politikasını düzenleme, para stabilitelerini sağlama, finansal kurumları denetleme ve güçlü bir finansal piyasanın büyümesine katkıda bulunma gibi çeşitli sorumlulukları üstlenmektedir. Kararları ve stratejileri ülkenin ekonomik refahını ve istikrarını büyük ölçüde etkilemektedir.

3.6.3. Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın Organizasyonu

Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın en üst düzey yönetim organı Yönetim Kurulu'dur ve bu organ, Kanun tarafından verilen yetkilere göre Merkez Bankası'nın para politikasını oluşturma, denetleme, örgüt ve stratejilerini belirleme görevini üstlenmektedir. İlk altı yıl boyunca Yönetim Kurulu, Yönetim Kurulu Başkanı olan Vali ve iki üye (Boşnak ve Hırvat) ile Federasyon'un bir üyesi ve bir üye (Sırp) olmak üzere

toplam üç üyeden oluşmuştur. Bunun ardından CBBH Kanunu'na göre, Yönetim Kurulu, BH Başkanlığı tarafından altı yıllık bir süre için atanan beş kişiden oluşmaktadır. Merkez Bankası Yönetimi, Vali ve Yönetim Kurulu'nun onayı ile Vali tarafından atanan üç Yardımcı Vali'den oluşmaktadır. Yönetimin görevi, Merkez Bankası işlerinin operasyonel yönetimidir. Her Yardımcı Vali, Merkez Bankası'nın bir sektörünün operasyonlarından doğrudan sorumludur (CBBH, <https://cbbh.ba/>, 2023).

Merkez Bankası'nda baş ofis, üç ana birim ve iki şube bulunmaktadır. Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın Baş Ofisi Saraybosna'dadır. Ana Birimler, Ana Birim Saraybosna, Republika Srpska CBBH Banja Luka Ana Bankası ve Ana Birim Mostar'dır. Şubeler ise Brčko'daki CBBH Şubesi ve Pale'deki CBBH Şubesi olarak adlandırılmaktadır (Bosna-Hersek Merkez Bankası, 2023).

3.6.4. Bosna Merkez Bankası ve Avrupa İlişkileri

Bosna-Hersek Merkez Bankası (BHMB), stabilizasyon ve ortaklık anlaşması çerçevesinde taahhüt edilen yükümlülüklerin izlenmesi amacıyla oluşturulan yapılar aracılığıyla Bosna-Hersek'in (BH) Avrupa Birliği (AB) entegrasyonuna önemli destek sağlamakta ve katkıda bulunmaktadır. AB Koordinasyonu için BH Bakanlar Kurulu Kararı çerçevesinde, AB Entegrasyonu için Çalışma Grupları, Ekonomi, Mali İşler ve İstatistikler Alt Komitesi ve İç Pazar ve Rekabet Alt Komitesi gibi yapılar vasıtasıyla bu destek sağlanmaktadır.

AB'ye raporlama çerçevesinde, Bosna-Hersek Merkez Bankası yetki alanındaki bilgi ve verileri sağlayarak BH stratejik belgelerine katkıda bulunmakta, ülke raporu ve Ekonomik Reform Programı dahil olmak üzere belgeleri desteklemektedir.

Sürekli AB kurumlarıyla işbirliği içerisinde olan BHMB uzmanları, Eurostat ve Avrupa Merkez Bankaları Sistemi (AMBS) forumları ve çalışma gruplarında aktif rol alarak, sistemsel bağlantıların geliştirilmesi, bilgi transferi ve en iyi merkez bankacılığı uygulamalarının oluşturulması alanlarında faaliyet göstermektedirler.

AB standartlarına uyum sürecinde, Bosna-Hersek Merkez Bankası, AB üyeliği ile ilgili karşılaşılan zorluklar ve gereksinimlere uygun olarak gerekli fonksiyonel değişiklikleri uygulama konusunda proaktif bir yaklaşım benimsemektedir. 2007 yılından itibaren, Avrupa Merkez Bankası (AMB) ve AMBS, teknik işbirliği aracılığıyla AB ve uluslararası standartlarla uyum sağlama hazırlıklarında BHMB'ye güçlü destek

sağlamaktadır. 26 Mart 2019 tarihinde, sonuçlar ve olumlu deneyimlere dayanarak, Avrupa Komisyonu ve Deutsche Bundesbank, Batı Balkanlar'daki merkez bankası kapasitelerini güçlendirmeye yönelik iki yıllık bir bölgesel programı başlatmıştır. Bu program, aday ve potansiyel AB aday ülkelerinin merkez bankaları ve bankacılık denetim otoriteleri lehine Avrupa Merkez Bankaları Sistemi'ne entegrasyon amacıyla yürütülmektedir. Program kapsamında Deutsche Bundesbank, 19 ulusal merkez bankası işbirliği ve AB desteğiyle bankacılık denetimi, finansal istikrar, tüketici koruması ve finansal dahil edilme, iyileştirme ve çözünürlük, para politikası, ödeme sistemleri, istatistikler, uyum ve AB entegrasyonu, yönetim politikaları, muhasebe ve iç denetim alanlarında bölgesel bir eğitim programı düzenlemektedir.

İstatistik alanındaki AB IPA çok taraflı programlarına ek olarak, diğer uluslararası teknik işbirliği programları: İsviçre Ekonomi İşleri Genel Sekreterliği (SECO) İkili Yardım ve Merkez Bankaları Kapasite Geliştirme Programı ile EU programlarıyla tamamlayıcı ve koordineli bir yaklaşım ile yürütülen USAID FINRA projesi, BHMB'nin kurumsal kapasitelerini güçlendirmede son derece önemlidir.

BÖLÜM 4

UFRS UYGULAMASININ BOSNA-HERSEK BANKALARININ FİNANSAL ORANLARINA ETKİLERİ

4.1. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı, Bosna-Hersek'teki bankaların mali raporları üzerinde Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın (UFRS) uygulanmasının ardından meydana gelmiş herhangi bir etkinin olup olmadığını analiz etmektir. Bu doğrultuda söz konusu bankaların iflas olasılığında herhangi bir değişiklik olup olmadığı incelenmiştir.

Bu çalışmanın hipotezleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Sıfır Hipotezi (H 0):

ABD GKMİ'den UFRS'ye geçiş, 2006 yılında UFRS'nin kabul benimsenmesinden sonra Bosna-Hersek ABD GKMİ ve UFRS Bosna-Hersek bankalarının mali raporları arasındaki karşılaştırılabilirliği değiştirmemektedir.

Alternatif Hipotez (H 1):

ABD GKMİ'den UFRS'ye geçiş, 2006 yılında UFRS'nin kabul benimsenmesinden sonra Bosna-Hersek ABD GKMİ ve UFRS Bosna-Hersek bankalarının mali raporları arasındaki karşılaştırılabilirliği değiştirmektedir.

4.2. Araştırmanın Yöntemi ve Tasarımı

Araştırmada UFRS'ye geçişin Bosna bankacılık sektörüne etkilerini ölçmek amacıyla üç ayrı model kullanılmıştır. Bu modellerin temel özellikleri ve uygulama şekli aşağıda açıklanmıştır.

4.2.1. Altman Z-Skor Modeli

Altman Z-skoru, halka açık bir üretim şirketinin iflas etme olasılığını ölçen bir kredi gücü testinin çıktısıdır. Z-skoru modeli ilk olarak 1968 yılında Edward I. Altman tarafından tanıtılmıştır. Z-Skor, bir şirketin mali sağlığını değerlendirmek için birden fazla kurumsal gelir ve bilanço değerini kullanmaktadır. Z-Skor, dört veya beş yaygın

işletme oranının belirli katsayılarla ağırlıklandırılmış şekilde doğrusal bir kombinasyonudur (Agarwal, 2018).

Bir bankanın iflas etme olasılığının yüksek olup olmadığını tahmin etmek için aşağıdaki oranlar kullanılmaktadır (Chotalia, 2012):

$$Z = 6.56A + 3.26B + 6.72C + 1.05D$$

$$A = \text{İşletme Sermayesi} / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$B = \text{Dağıtılmamış Kazançlar} / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$C = \text{Faiz Vergi Önceki Kâr} / \text{Toplam Varlıklar}$$

$$D = \text{Öz Sermayenin Defter Değeri} / \text{Toplam Yükümlülükler}$$

Eğer Z skoru 1.10'dan düşükse, banka iflas adayı olarak kabul edilmektedir; Z skoru 2.60'nın üzerindeyse, banka iflas riski dışındadır; Z skoru 1.10 ile 2.60 arasında ise, banka gri bölgede bulunur ve iflas olasılığını tahmin etmek zordur.

Açıklanan Değişkenler

- **A = İşletme Sermayesi / Toplam Varlıklar**

İşletme Sermayesi, dönen varlıklardan kısa vadeli borçların çıkarılmasıyla elde edilen değerdir ve pozitif veya negatif bir değere sahip olabilmektedir. Bu likidite oranı, bankanın kısa vadeli yükümlülüklerini finanse etme yeteneğini hesaplamaktadır. Artan bir likidite rakamı olumlu bir işareti göstermektedir.

- **B = Dağıtılmamış Kazançlar / Toplam Varlıklar**

Dağıtılmamış kazançlar, hissedarlara tahsis edilmeyen kârları temsil etmektedir. Bu karlar şirket bünyesinde tutulurlar ve gelecekteki faaliyetlerin finansmanında kullanılırlar. Dağıtılmamış kazançlar, toplam varlıklara bölünerek, hissedarlara temettü olarak tahsis edilmeyen kazançlar aracılığıyla toplam varlıkların finansmanını ölçmektedir. Aynı zamanda bir organizasyonun kaldıraç derecesinin (borç finansmanı) bir göstergesidir.

- **C = Faiz Vergi Öncesi Kâr / Toplam Varlıklar**

Faiz Vergi Öncesi Kazançlar aynı zamanda firmanın işletme geliri olarak adlandırılır ve incelenen şirketin işletme faaliyetlerinden elde edilen kazançları ifade etmektedir. Bu oran, varlıkların işletme faaliyetlerinden kar elde etmedeki etkinliğini

ölçmektedir. Düşük bir oran durumunda, şirketin varlıklarını kar üretmek için verimli bir şekilde kullanmadığı anlamına gelmektedir. Ayrıca, kreditoörlere, hissedarlara ve hükümete tahsis edilmek üzere genellikle mevcut nakit arzını tahmin etmektedir.

- **D = Öz Sermayenin Defter Değeri / Toplam Yükümlülükler**

Özsermayenin Defter Değeri'nin Yükümlülüklerin Toplamına Bölünmesi, şirketin varlıklarının yükümlülüklerin değerinden düşebileceği ölçüsünü verir, bu da şirketi olası iflas durumuna yönlendirmektedir.

4.2.2. Fulmer H-Skor Modeli

Fulmer H faktörü, iflası öngörme konusunda geniş çapta tanınan bir modeldir; 60 şirket üzerinde 40 finansal oranın analizi üzerine oluşturulmuştur ve bu şirketler 30 iflas etmiş ve 30 iflas etmemiş işletmeler arasında eşit olarak dağılmıştır. Bu model, iflas riskini değerlendirmek için bir regresyon denklemi kurmaktadır (Ege ve diğlerleri, 2017).

$$H = 5.528X1 + 0.212X2 + 0.73X3 + 1.27X4 - 0.12X5 + 2.335X6 + 0.575X7 + 1.083X8 + 0.894X9 - 6.075$$

$$X1 = \text{Ortalama Dağıtılmamış Kârlar} / \text{Ortalama Toplam Varlıklar}$$

$$X2 = \text{Gelirler} / \text{Ortalama Toplam Varlıklar}$$

$$X3 = \text{Faiz Vergi Önceki Kâr} / \text{Toplam Özsermaye}$$

$$X4 = \text{Faaliyetlerden Nakit Akışları} / \text{Ortalama Toplam Borç}$$

$$X5 = \text{Ortalama Toplam Borç} / \text{Toplam Özsermaye}$$

$$X6 = \text{Toplam Kısa Vadeli Yükümlülükler} / \text{Ortalama Toplam Varlıklar}$$

$$X7 = \log(\text{Ortalama Maddi Duran Varlıklar})$$

$$X8 = \text{Ortalama İşletme Sermayesi} / \text{Ortalama Toplam Borç}$$

$$X9 = \log(\text{Faiz Vergi Önceki Kâr}) / \text{Faiz Gideri}$$

Modele göre, bir firma puanı sıfırın altındaysa iflas etmiş olarak sınıflandırılmalıdır ve puan sıfırın üzerindeyse iflas etmemiş olarak sınıflandırılmalıdır.

4.2.3. Springate S-Skor Modeli

Springate modeli, 1978'de Gordon L.V. Springate tarafından tanıtılmış olup, Çoklu Ayırıcı Analiz (MDA) yöntemini kullanmıştır. Bu yaklaşım, 19 finansal oran

arasından dört temel finansal oranı seçerek mali sıkıntının en etkili belirleyicilerini belirlemeyi amaçlamıştır. Springate modelini diğer modellerden ayıran şey, mali açıdan sağlam ve iflas etmiş şirketler arasındaki farkı belirleme yeteneğidir. Diğer modellerin aksine, Springate modeli Altman'ın Çoklu Ayırıcı Analiz (MDA) formülünü amacına daha uygun hale getirmiştir. Özellikle, Springate modelinin analizi Kanada'daki şirketlere odaklanmışken, Altman modeli Amerika'daki şirketleri incelemiştir. Bu farklılık, örneklemedeki farklılığı ve Springate modelinin Kanada kurumsal ortamına özgü uygulamasını vurgulamaktadır (Muzanni ve Yuliana, 2021).

Springate S-skor modelinin formülü şu şekildedir:

$$S = 1.03 X1 + 3.07 X2 + 0.66 X3 + 0.4 X4$$

X1: Çalışma Sermayesi / Toplam Varlık;

X2: Faiz Vergi Öncesi Kâr / Toplam Varlık;

X3: Vergi Öncesi Kâr / Kısa Vadeli Yükümlülükler;

X4: Satışlar / Toplam Varlık.

Bu modelin kesme değeri 0,862'dir. Eğer S değeri 0,862'den küçük olursa, şirket iflas etmiş olarak kabul edilmektedir. Eğer S değeri 0,862'den büyük olursa, şirket iflas etmiş olarak kabul edilmemektedir.

4.3. Araştırmanın Kapsamı ve Veri Seti

2023 yılı itibariyle Bosna-Hersek'te faaliyet gösteren 21 ticari banka ve ayrıca Bosna-Hersek Merkez Bankası bulunmaktadır. Bosna-Hersek Merkez Bankası Haziran 1997'de kurulmuştur. Bosna'da fiili ticari bankaların 20'si UFRS'nin uygulamaya konduğu 2006 yılından önce kurulmuşken, diğer 1'i (MF Banka) 2006'dan sonra UFRS'nin uygulamaya girmesinden sonra kurulmuştur.

Toplamda, Bosna-Hersek Merkez Bankası da dahil olmak üzere 12 banka analiz edilmiştir. 2006 yılı öncesinde kurulan 22 bankadan (Bosna-Hersek Merkez Bankası dahil) sadece 4'ünün UFRS'nin 2006 yılında uygulamaya konulmasından önceki yıllık raporları bulunabilmektedir. Bu veriler doğrudan bankaların resmi web sitelerinden alınmıştır ve aynı zamanda Bosna borsaları olan SASE (Saraybosna Borsası) ve BLSE'de (Banja Luka Borsası) de bulunabilmektedir. Ayrıca bu bankaların finansal oranlarının devamlılığını görmek amacıyla 8 banka daha bu çalışmaya dahil edilmiştir.

Analiz edilen oranlar ise bankalar için Altman Z skoru, Fulmer H skoru ve Springate S skoru modeline ait oranlardır.

Bu çalışmada kullanılan veriler, analiz edilen 12 bankanın resmi web sitelerinde yayımlanan yıllık raporlardan alınmıştır. UFRS'nin 2006 yılında uygulanması öncesinde bazı bankaların yıllık raporları bulunamadığı için, bu bankalar için Z skorları, H skorları ve S skorları UFRS uygulama yılından sonra analiz edilmiştir; böylece bu bankaların Z skorlarının, H skorlarının ve S skorlarının herhangi bir artış gösterip göstermediği incelenmiştir.

Analiz edilen bankalar aşağıda belirtilmiştir:

1. Bosna-Hersek Merkez Bankası;
2. Intesa San Paolo Banka;
3. NLB Banka – Tuzla;
4. Sparkasse Bank;
5. UniCredit Bank – Mostar;
6. Bosna Bank International;
7. BOR Banka;
8. MF Banka;
9. Razvojna Banka;
10. Union Banka – Saraybosna;
11. UniCredit Bank – Banja Luka;
12. Addiko Bank – Banja Luka.

4.4. Araştırmanın Bulguları

4.4.1. Altman Z-Skoru Bulguları

Bosna-Hersek bankaları için UFRS'nin uygulanmasından önce ve sonra Altman Z-Skoru sonuçları tablo 6'da özetlenmiştir.

Tablo 6. Bosna-Hersek Bankaları İçin Altman Z-Skorları (2002-2012)

Bankanın Adı	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulandıktan Sonra							
	Altman Z-Skoru				Altman Z-Skoru							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Bosna-Hersek Merkez Bankası	0.62	0.59	0.61	0.55	0.29	0.2	-0.28	-0.52	0.8	0.87	0.74	
Intesa Sanpaolo Banka	0.02	1.03	0.96	1.18	0.71	0.71	0.57	-0.28	0.28	-0.33	0.34	
NLB Banka Tuzla	1.46	0.98	-0.06	0.8	-0.04	-0.3	-0.08	0.32	-0.05	-0.13	0.57	
Sparkasse Bank	-	-	1.01	0.62	1.62	0.44	0.87	0.69	0.55	1.27	1.52	
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	-0.26	-0.18	-0.38	-0.06	-0.12	0.3	0.15	
Bosna Bank International	-	-	-	-	2.29	2.24	2.4	0.69	0.28	0.56	1.63	
BOR Banka	-	-	-	-	-	-	3.6	2.91	1.58	0.7	1.25	
MF Banka	-	-	-	-	-	-	3.68	3.88	5.34	0.6	0.1	
Razvojna Banka	-	-	-	-	-	-	2.96	2.63	2.6	3.87	4.38	
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	2.15	2.32	1.76	1.94	
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	-0.47	-0.68	-0.33	-0.34	
Addiko Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0.69	0.44	0.89	0.58	

Z-Skoru 1.10'un altında olan şirketlerin muhtemelen iflasa gidiyor olduğu, 2.60'nın üzerindeki skorların ise iflas olasılığının düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Altman Z-Skorlarının Yorumlanması:

- Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın Z-skorlarına bakıldığında hem Bosna'da UFRS'ye geçilmeden önce (2006'da) hem de sonrasında 1,10 eşik değerinin altında olduğu görülmektedir. Bu, bankanın iflas bölgesine anlamına gelmektedir. Bosna Merkez Bankası en düşük Z-Skor değerleri büyük durgunluk dönemine düşmesi denk gelen 2007-2009 yıllarında yaşanmıştır.
- Intesa Sanpaolo bankasının Z-skoru oldukça dalgalı görünmektedir. İlk olarak, 2002 yılında bu bankanın Z-skoru düşük bir değer olan 0.02 ile iflas adayı gibi görünmektedir. Ancak ardından, 2005 yılında (UFRS'nin Bosna-Hersek'te uygulanmadan bir dönem önce) Z-skoru (1.18) "gri bölge"de görünmektedir, bu da bankaların orta düzeyde bir iflas olasılığına sahip olduğu anlamına gelir. UFRS'nin uygulanmasının ardından 2006-2012 dönemine bakıldığında, Z-skorlarının tekrar 1.10 değerinin altına düştüğü görülmektedir.

- İlk yılda (2002) NLB Banka Tuzla'nın 1,46'lık Z-skoru orta derecede iflas riskini göstermektedir. Ancak ilerleyen yıllarda Z-skorlarının düşmesi bu bankanın iflas riskiyle karşı karşıya olduğu sonucunu doğurmaktadır.
- Sparkasse Bank'ın Z-puanları çoğu yıl iflas riski bölgesine girmektedir. Ancak 2006, 2011 ve 2012 yıllarında sırasıyla 1,62, 1,27 ve 1,52 Z-skorlarıyla bankanın iflas riski orta düzeyde görünmektedir.
- Bosna Bank International, 2006-2008 dönemi boyunca orta düzeyde bir iflas riski taşımıştır. Sonra üç yıl (2009-2011) boyunca iflas riskine sahip olmuş ve 2012 yılında 1.63 skoru ile "gri bölge"de yer almıştır.
- UniCredit Bank – Mostar, Addiko – Banja Luka ve UniCredit – Banja Luka, tüm yıllar boyunca (2006 sonrası) iflas riskiyle karşı karşıya görünmektedir.
- BOR Banka - Saraybosna, 2008 yılında 3.60 ve 2009 yılında 2.91 Z-skorlarına sahiptir, bu da bankanın "güvenli bölge"de olduğunu ve iflas riskinin altında olduğunu gösterir. Ancak, 2010 yılında Z-skorları "gri bölge"de yer almış ve ardından 2011'de "risk bölgesine" düşmüş, ancak 2012'de tekrar "gri bölge"ye dönmüştür.
- Razvojna Banka Saraybosna, olumlu Z-Skor değerlerine sahiptir; 2008'de 2.96, 2009'da 2.63, 2010'da 2.60, 2011'de 3.87 ve 2012'de 4.38. Bu skorlar, bankanın bu dönem boyunca iflas riski altında olmadığını göstermektedir.
- Union Banka Sarajevo'nun Z-puanları 2009-2012 döneminde orta düzeyde bir iflas riskine işaret etmektedir.
- MF Banka, 2008-2010 döneminde incelenen tüm bankalar arasında en yüksek Z-Skoruna sahip bankadır. Bu puanlar da sağlıklı bir finansal istikrara işaret edecek kadar yüksektir. Ancak bu puanlar 2011'de ve ardından 2012'de ciddi bir düşüş göstererek bankayı iflas riski bölgesine sokmaktadır.

Tablodaki bankaların Z skorlarına ilişkin ayrıntılı açıklamalar yapıldıktan sonra UFRS'ye geçişin bankacılık sektörü finansal tablolarına etkisini bir bütün olarak değerlendirmek gerekecektir. Buna göre Z skorları açısından değerlendirildiğinde, 2006 yılındaki UFRS'ye geçişin bankaların finansal oranları üzerinde önemli bir değişiklik yaratmadığı söylenebilir.

Tablo 7 'deki Altman Z-Skorlarını oluşturan Altman Z-Skorları değişkenleri (A, B, C, D) aşağıdaki tablolarda ayrıntılı olarak ortaya konmuştur.

Tablo 7. İşletme Sermayesi / Toplam Varlıklar (A değerleri)

Bankanın Adı	A = 6.56 × (İşletme Sermayesi / Toplam Varlıklar)										
	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulandıktan Sonra						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bosna-Hersek Merkez Bankası	0.35	0.37	0.32	0.29	-0.02	-0.16	-0.79	-0.94	0.45	0.48	0.37
Intesa Sanpaolo Banka	-0.21	0.73	0.72	0.94	0.53	0.45	0.16	-0.64	-0.09	-0.61	-0.02
NLB Banka Tuzla	1.15	0.64	-0.22	0.55	-0.14	-0.47	-0.28	0.21	-0.13	-0.26	0.39
Sparkasse Bank	-	-	0.8	0.3	1.21	0.19	0.83	0.65	0.4	1.06	1.3
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	-0.57	-0.52	-0.75	-0.44	-0.53	-0.23	-0.42
Bosna Bank International	-	-	-	-	1.84	1.79	2.09	0.44	0.09	0.31	1.42
BOR Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	2.3	1.81	1.02	0.34	0.92
Razvojna Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	1.93	1.57	1.56	2.1	1.93
MF Banka	-	-	-	-	-	-	3.07	4.66	3.06	0.84	-0.02
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	1.64	1.85	1.35	1.36
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	-0.62	-0.84	-0.63	-0.65
Addiko Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0.52	0.57	0.52	0.27

İşletme sermayesi oranı likiditenin oldukça temel bir ölçüsüdür. Bu oran, bir şirketin mevcut finansal yükümlülüklerini ne kadar karşılayabileceğini göstermeyi amaçlar ve bir şirketin temel mali sağlamlığının bir ölçüsüdür. Net işletme sermayesi veya işletme sermayesi oranı olarak da bilinen işletme sermayesini belirlemede, işletme mali tablolarında veya bilançolarında bulunan cari varlıklar ve cari borçlar rakamları kullanılmaktadır.

A'nın pozitif değerleri daha sağlıklı bir mali durumu ve daha düşük bir iflas riskini gösterirken, A'nın negatif değerleri daha yüksek bir iflas riskini işaret eder; çünkü işletme sermayesi, toplam varlıkların önemli bir bölümünü karşılamak için yeterli değildir.

Altman Z-Skorunun imalat veya finansal olmayan şirketlere uygulandığında daha doğru sonuçlar verdiği unutulmamalıdır. Bankalara doğrudan uygulandığında sonuçlar diğer sektörlerden farklı olabilmektedir; çünkü bankaların finansal yapıları ve risk faktörleri diğer sektörlerden farklıdır. Ayrıca, Z-Skor değerlerinin özel yorumu, sektör standartlarına ve bölgesel ekonomik koşullara göre değişebilmektedir.

Tablo 7 incelendiğinde, çoğu bankanın toplam varlıklara karşı pozitif bir işletme sermayesi oranı sergilediği açıktır. Ancak, belirli bankalar bu oranda değişiklikler yaşamıştır ve pozitif değerlerden negatiflere geçiş yapmıştır. Negatif değerler, bankaların likiditesinde bir düşüşü simgelmektedir; kısa vadeli borçlarını karşılamak için yeterli fonları olmadığını göstermektedir. Bosna-Hersek Merkez Bankası, 2002-2005 döneminde (UFRS uygulaması öncesi) olumlu likidite oranları sergilemiştir. Bununla birlikte, UFRS uygulandığı yıl (2006) ve sonraki bazı yıllarda negatif oranlar görülmüştür, ardından pozitif rakamlara dönmüştür. Sparkasse Bank, UFRS uygulamasından önce ve sonra sürekli olarak pozitif oranları korurken, Bosna Bank International, BOR Banka, Razvojna Banka, Union Banka ve Addiko Bank da aynı şekilde pozitif oranları sürdürmüştür. Buna karşılık, Unicredit Bank Mostar ve Unicredit Banja Luka gözlemlenen dönem boyunca sürekli olarak negatif oranlar sergilemiştir.

Tablo 8. Dağıtılmamış Kazançlar / Toplam Varlıklar (B Değerleri)

Bankanın Adı	B = 3.26 × (Dağıtılmamış Kazançlar / Toplam Varlıklar)											
	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulanmasından Sonra							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Bosna-Hersek Merkez Bankası	0.04	0.06	0.16	0.14	0.15	-0.16	0.21	0.23	0.23	0.24	0.24	
Intesa Sanpaolo Banka	0.05	0.08	0.08	0.1	0.09	0.15	0.25	0.22	0.21	0.08	0.11	
NLB Banka Tuzla	0.1	0.12	0.01	0.04	0	0.03	0.03	0.01	0	0.01	0.02	
Sparkasse Bank	-	-	0.04	0.07	0.09	0.07	-0.04	-0.03	0.01	0.02	0.02	
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	0.11	0.14	0.17	0.19	0.21	0.26	0.29	
Bosna Bank International	-	-	-	-	-0.06	-0.04	-0.03	-0.02	-0.01	0.01	0.02	
MF Banka	-	-	-	-	-	-	-0.23	-0.86	0.27	-0.74	-0.18	
BOR Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.5	0.44	0.07	0.03	0.04	
Razvojna Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.03	0.03	0.09	0.09	0.1	
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	0.01	0.02	0.01	0.21	
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0	0	0.04	0.05	
Addiko Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0	-0.1	0.05	0.05	

Bu formül, bir bankanın dağıtılmamış kazançlarının toplam varlıklara oranını ölçmektedir. Dağıtılmamış kazançlar, bankanın geçmiş yıllardaki karlarını ne kadar dağıttığını ve ne kadarını içerde tuttuğunu göstermektedir. Dağıtılmamış kazançların toplam varlıklara oranı, bankanın içerde ne kadar kazanç biriktirdiğini gösterir ve bu da bir finansal sağlık göstergesi olarak kullanılabilir.

Bosna Merkez Bankası'na benzer şekilde, diğer tüm ticari bankalar da düşük özsermaye/aktif oranları sergilemektedir. Bu durum, bankaların özsermayeden ziyade ödünç alarak sermaye harcamalarını finanse ettiklerini göstermektedir. Bu bankalar arasında, BOR Banka, varlıklarına oranla en yüksek özsermaye miktarına sahip olan kuruluş olarak öne çıkmaktadır ve 2008'de 0.50, 2009'da ise 0.44 olarak kaydedilmiştir. Bu, 2008'de bankanın varlıklarının %50'sini özsermayeden, 2009'da ise %44'ünü özsermayeden finanse ettiği anlamına gelirken, geri kalan %56'sı borçlar ve sermaye sahipleri tarafından sağlanan sermaye ile karşılanmıştır.

Tablo 9. Faiz Vergi Öncesi Kazanç / Toplam Varlıklar (C Değerleri)

Bankanın Adı	C = 6.72 × (Faiz Vergi Öncesi Kazanç / Toplam Varlıklar)											
	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulanmasından Sonra							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Bosna-Hersek Merkez Bankası	0.15	0.08	0.07	0.06	0.1	0.14	0.21	0.1	0.03	0.05	0.03	
Intesa Sanpaolo Banka	0.04	0.09	0.06	0.05	0.01	0.01	0.02	0.02	0.04	0.06	0.09	
NLB Banka Tuzla	0.05	0.08	0.03	0.1	0.02	0.06	0.08	0.02	0	0.03	0.05	
Sparkasse Bank	-	-	0.02	0.09	0.07	0.03	-0.07	-0.07	0.02	0.05	0.06	
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	0.11	0.11	0.08	0.07	0.07	0.11	0.11	
Bosna Bank International	-	-	-	-	0	0.03	0	0.01	0.01	0.05	0.04	
MF Banka	-	-	-	-	-	-	-0.61	-1.17	0.18	-0.07	0.04	
BOR Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.07	0.05	0.07	0.05	0.07	
Razvojna Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.06	0.07	0.08	0.12	0.15	
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	0.03	0.05	0.03	0.03	
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0.02	0.01	0.09	0.11	
Addiko Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0.02	-0.2	0.12	0.04	

Faiz Vergi Öncesi Kazançların Toplam Varlıklara Oranı'nın amacı, bir işletmenin varlıklarını gelir elde etmek için ne kadar etkili bir şekilde kullandığını belirlemektir. Bu oran ne kadar yüksekse, şirketin varlıklarını gelir elde etmek için o kadar etkili bir şekilde kullandığı anlamına gelmektedir.

Bosna Merkez Bankası gibi, diğer bankaların da belirgin bir şekilde düşük FVÖK-aktif oranlarına sahip olduğunu gözlemlenmektedir. Bu, bankaların varlıklarından yeterli kazanç elde etmediklerini göstermektedir.

Tablo 10. Öz Sermayenin Defter Değeri / Toplam Yükümlülükler (D Değerleri)

Bankanın Adı	D = 1.05 × (Öz Sermayenin Defter Değeri / Toplam Yükümlülükler)										
	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulanmasından Sonra						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bosna-Hersek Merkez Bankası	0.08	0.08	0.06	0.06	0.06	0.06	0.09	0.09	0.09	0.1	0.1
Intesa Sanpaolo Banka	0.14	0.13	0.1	0.09	0.08	0.1	0.14	0.12	0.12	0.14	0.16
NLB Banka Tuzla	0.16	0.14	0.12	0.11	0.08	0.08	0.09	0.08	0.08	0.09	0.11
Sparkasse Bank	-	-	0.15	0.16	0.25	0.15	0.15	0.14	0.12	0.14	0.14
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	0.09	0.09	0.12	0.12	0.13	0.16	0.17
Bosna Bank International	-	-	-	-	0.51	0.46	0.34	0.26	0.2	0.19	0.15
MF Bank	-	-	-	-	-	-	1.45	1.25	1.83	0.57	0.26
BOR Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.73	0.61	0.42	0.28	0.22
Razvojnja Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.94	0.96	0.87	1.56	2.2
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	0.47	0.4	0.37	0.34
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0.13	0.15	0.17	0.15
Addiko Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0.15	0.17	0.2	0.22

Özkaynak Değerinin Toplam Yükümlülükler Oranı, bir şirketin finansmanının yükümlülüklerden (borçlar) gelen kısmının, özkaynaklardan gelen kısmına oranını değerlendirmek için kullanılmaktadır. Bu oran, bir şirketin finansal yapısı, risk profili ve finansal zorluklara karşı direnme yeteneği hakkında öngörü sağlamaktadır. Yatırımcılar, alacaklılar ve analistler tarafından bir şirketin kaldıraç etkisi ve ödeme gücünü değerlendirmek amacıyla yaygın olarak kullanılmaktadır.

Eğer oran 1'den düşükse, bu, şirketin özkaynaktan daha fazla borca sahip olduğunu ve ödünç kaynaklara daha fazla bağımlı olduğunu gösterir, bu da şirketin daha yüksek finansal risk taşıdığını işaret etmektedir.

Eğer oran 1'den büyükse, şirketin özkaynağının borçlarından daha fazla olduğunu ve daha güçlü bir sermaye temeline sahip olduğunu ima eder, bu da daha düşük bir finansal risk taşıdığını göstermektedir.

Eğer oran 1'e yakınsa, bu, borç ve özkaynak finansmanının dengeli bir karışımını işaret etmektedir.

Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın Özsermaye-Borç Oranı yıllar içinde istikrarlı bir seyir izlemiştir. Bu oranın 1'den düşük olması, şirketin borçlarının özsermayesinden

daha yüksek olduğunu ve nispeten borç kaynaklarına bağımlı olduğunu göstermektedir. Bu, şirketin finansal riskini yüksek bir seviyede tutma eğilimini yansıtabilmektedir. Bosna Merkez Bankası gibi, 2008-2010 yılları arasında MF Bank ve 2011-2012 yılları arasında Razvojna Banka hariç diğer bankalar önemli ölçüde düşük özsermaye-borç oranlarına sahiptir. Daha net bir ifadeyle, 2008-2010 yılları arasında MF Bank ve 2011-2012 yılları arasında Razvojna Banka, özsermayelerine borçlarından daha fazla bağımlıdır.

Altman Z-Skorlarını oluşturan Altman Z-Skorları değişkenleri (A, B, C, D) açısından da ayrı ayrı değerlendirildiğinde UFRS'ye geçiş bankaların finansal oranları üzerinde önemli bir etki yaratmamaktadır.

4.4.2. Fulmer H-Skoru Bulguları

UFRS'nin uygulanmasından önce ve sonraki dönemlerde Bosna-Hersek bankaları için hesaplanan Fulmer H-Skorları Tablo 11'de gösterilmiştir.

Tablo 11. Bosna-Hersek Bankaları İçin Fulmer H-Skorları (2002-2012)

Bankanın Adı	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulanmasından Sonra							
	Fulmer H-Skoru				Fulmer H-Skoru							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Bosna-Hersek Merkez Bankası	-1.05	-1.06	-1.45	-1.23	-3.49	-3.04	-2.55	-2.35	-2.12	-2.04	-2	
Intesa Sanpaolo Banka	-2.73	-2.79	-2.63	-2.99	-3.1	-3.19	-3	-2.54	-3.06	-2.82	-2.92	
NLB Banka Tuzla	-2.65	-2.85	-2.89	-2.96	-3.16	-3.32	-3.47	-3.16	-3.45	-3.4	-3.3	
Sparkasse Bank	-	-	-2.79	-3.04	-2.53	-3.06	-3.92	-3.17	-3.06	-2.98	-3.15	
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	-3.02	-2.53	-2.67	-2.33	-2.29	-2.31	-1.91	
Bosna Bank International	-	-	-	-	-2.45	-2.58	-2.44	-2.38	-2.95	-2.98	-3.13	
MF Banka	-	-	-	-	-	-	-1.84	-1.85	-2.77	-3.18	-2.79	
BOR Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-2.7	-4.77	-3.76	-3.62	-4.09	
Razvojna Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-2.79	-2.77	-2.63	-2.62	-2.52	
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	-3.48	-3.77	-2.82	-2.79	
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	-3.08	-3.33	-2.98	-2.94	
Addiko Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	-2.76	-2.22	-2.27	-2.29	

Tablo 11, Bosna-Hersek'teki tüm mevcut bankalar için Fulmer H Faktörü'nün tüm yıllarda sürekli olarak sıfırın altında kaldığını göstermektedir. Bu negatif puanlar, önemli bir iflas riskini işaret etmektedir. Dolayısıyla çalışmada incelenen bankaların,

finansal sıkıntı ve iflas maliyetlerinin yüksek olduğu ve finansal olarak başarısız oldukları belirlenmiştir.

Tüm bankaların H-Skoru sıfırın altında olsa da, Bosna'da UFRS uygulamasından önce en yüksek puanlar Bosna-Hersek Merkez Bankası'na aittir. Ancak, Bosna'da UFRS'nin uygulanmasından sonra, özellikle 2006 yılında, Bosna-Hersek Merkez Bankası'nın H-Skoru diğer bankalardan daha düşüktür.

UFRS'ye geçişin bankacılık sektörü finansal tablolarına etkisi H skorları açısından değerlendirildiğinde; Bosna-Hersek Merkez bankası ve NLB Banka Tuzla'da geçiş öncesi ile sonrası H skorlarında değişiklik göze çarpsa da, bir bütün olarak geçişin bankaların finansal oranları üzerinde anlamlı bir değişiklik yaratmadığı söylenebilir

Analiz edilen bankaların H puanlarının düşük olma nedenlerinden biri, yüksek borç-özsermaye oranıdır; bu oran, Fulmer H faktör formülünde bulunmaktadır.

Borç-özsermaye oranı, şirketlerin mali stratejilerini değerlendirmek için kullandıkları bir araçtır ve işletme finansmanı için daha çok borç mu yoksa özsermaye mi kullandıklarını ortaya koyar. Bu oran, iki türe ayrılabilir:

- Yüksek Borç-Özsermaye Oranı: Yüksek borç-özsermaye oranı, artan riski işaret etmektedir. Bu durum, bir şirketin büyüme çabalarını finanse etmek için piyasadan borç almasından kaynaklanmaktadır. Başka bir deyişle, yüksek borç-özsermaye oranı, ödünç alınan borca önemli bir bağımlılığı göstermektedir.
- Düşük Borç-Özsermaye Oranı: Tam tersine, düşük borç-özsermaye oranı, şirketin özsermayesinin, hissedarlar tarafından sağlanan sermayesinin borcunu aştığını göstermektedir. Bu durumlarda şirket, işletme faaliyetlerini ve büyümesini finanse etmek için ağırlıklı olarak ödünç alınan fonlara bağlı değildir. Basitçe söylemek gerekirse, ödünç alınan borçtan daha çok sahip olunan sermayeye sahip olan bir şirket genellikle düşük bir borç-özsermaye oranına sahiptir.

Tablo 12. Bosna-Hersek Bankaları İçin Borç-Özsermaye Oranları (2002-2012)

Bankanın Adı	X5 = Ortalama Toplam Borç / Toplam Özsermaye										
	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulanmasından Sonra						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Bosna-Hersek Merkez Bankası	-1.56	-1.47	-2.22	-1.98	-2.07	-1.98	-1.41	-1.38	-1.35	-1.3	-1.25
Intesa Sanpaolo Banka	-0.88	-0.94	-1.25	-1.33	-1.52	-1.3	-0.87	-1.01	-1.07	-0.89	-0.8
NLB Banka Tuzla	-0.8	-0.9	-1.07	-1.15	-1.49	-1.5	-1.45	-1.47	-1.62	-1.4	-1.12
Sparkasse Bank	-	-	-0.82	-0.8	-0.49	-0.84	-0.83	-0.87	-1.02	-0.88	-0.9
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	-1.38	-1.34	-1.05	-1	-0.96	-0.78	-0.74
Bosna Bank International	-	-	-	-	-0.24	-0.27	-0.37	-0.48	-0.63	-0.66	-0.83
MF Banka	-	-	-	-	-	-	-0.17	-0.21	-0.3	-0.45	-0.56
BOR Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-0.09	-0.08	-0.07	-0.22	-0.49
Razvojna Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-0.13	-0.13	-0.14	-0.08	-0.06
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	-0.82	-0.74	-0.62	-0.57
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	-0.93	-0.86	-0.73	-0.85
Addiko Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	-0.27	-0.31	-0.33	-0.37

Tablo 12'te, 2002-2012 döneminde genellikle en yüksek borç/özsermaye oranlarına sahip olan bankanın BH Merkez Bankası olduğu görülmektedir. Bu durum, BH Merkez Bankası'nın finansal gereksinimlerini ve faaliyetlerini çoğunlukla üçüncü taraflardan borç alarak finanse ettiği anlamına gelmektedir.

Bazı bankaların borç-özsermaye oranlarının 1'den düşük olduğu (borçlar ziyade kendi öz sermayeleriyle ihtiyaçlarını finanse ettikleri anlamına gelen) bir gerçek olsa da, bu bankaların istikrar sorunlarını etkileyen diğer faktörler bulunmaktadır. H puanlarının düşük olma nedenlerinden biri de düşük işletme sermayesi/borç oranlarıdır.

İşletme sermayesi ile borç oranı, yatırım analizinde kullanılan bir ölçüdür ve bir şirketin toplam borcunu sadece işletme sermayesi kullanarak ödeme kapasitesini değerlendirmeye yöneliktir. Genellikle, 1.0 ile 2.0 arasında değişen bir işletme sermayesi ile borç oranı olumlu olarak kabul edilmektedir. Yüksek bir işletme sermayesi ile borç oranı, önemli bir likidite seviyesini gösterirken, düşük bir oran şirketin mali sıkıntı veya iflas durumuna yaklaşabileceğini göstermektedir.

Tablo 13. Bosna-Hersek Bankaları İçin İşletme Sermayesi-Borç Oranları

Bankanın Adı	X8 = Ortalama İşletme Sermayesi / Ortalama Toplam Borç											
	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulanmasından Sonra							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Bosna-Hersek Merkez Bankası	0.06	0.07	0.05	0.05	0.51	0.48	-0.14	-0.16	0.08	0.08	0.07	
Intesa Sanpaolo Banka	-0.04	0.14	0.13	0.17	0.09	0.08	0.03	-0.12	-0.02	-0.11	0	
NLB Banka Tuzla	0.22	0.12	-0.04	0.1	-0.02	-0.08	-0.05	0.04	-0.02	-0.05	0.07	
Sparkasse Bank	-	-	0.15	0.11	0.25	0.04	0.16	0.12	0.07	0.2	0.24	
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	-0.1	-0.09	-0.14	-0.08	-0.1	-0.04	-0.08	
Bosna Bank International	-	-	-	-	0.45	0.42	0.46	0.09	0.01	0.06	0.27	
MF Banka	-	-	-	-	-	-	0.64	0.47	0.23	0.07	0.18	
BOR Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	1.44	1.69	1.39	0.21	0	
Razvojna Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.6	0.5	0.47	0.86	0.98	
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	0.1	0.11	0.1	0.05	
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	-0.11	-0.16	-0.12	-0.12	
Addiko Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0.39	0.42	0.3	0.3	

Çalışma sermayesi ile borç oranı konusunda, 13. tablodaki veriler açıkça göstermektedir ki, 2008-2010 dönemi hariç olmak üzere Bosna bankalarının değerleri oldukça düşük ve tatmin edici olmayan seviyelerdedir. Bu durum, Bosna bankalarının likidite düzeyinin azaldığını gösterir ve finansal sıkıntı veya iflaseya yaklaştıkları konusunda endişelere neden olmaktadır.

4.4.3. Springate S-Skoru Bulguları

UFRS'nin uygulanmasından önce ve sonraki dönemlerde Bosna-Hersek bankaları için hesaplanan Springate S-Skorları Tablo 14'te gösterilmiştir.

Tablo 14. Bosna-Hersek Bankaları İçin Springate S-Skorları (2002-2012)

Bankanın Adı	UFRS'nin Uygulanmasından Önce				UFRS'nin Uygulanmasından Sonra							
	Springate S-Skoru				Springate S-Skoru							
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	
Bosna-Hersek Merkez Bankası	0.15	0.14	0.1	0.1	0.07	0.07	0.01	-0.08	0.08	0.09	0.07	
Intesa Sanpaolo Banka	0.01	0.19	0.17	0.2	0.08	0.07	0.03	-0.09	0.02	-0.03	0.07	
NLB Banka Tuzla	0.25	0.17	-0.01	0.15	0	-0.02	0.02	0.05	-0.02	-0.02	0.08	
Sparkasse Bank	-	-	0.17	0.18	0.26	0.07	0.13	0.08	0.09	0.21	0.25	
Unicredit Bank Mostar	-	-	-	-	-0.02	0.01	-0.05	-0.01	-0.02	0.05	0.01	
Bosna Bank International	-	-	-	-	0.29	0.3	0.33	0.07	0.01	0.09	0.26	
MF Banka	-	-	-	-	-	-	0.44	0.36	0.23	0.09	0.19	
BOR Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.32	-0.73	0.64	0.09	0.08	
Razvojna Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	0.37	0.33	0.34	0.41	0.46	
Union Banka Saraybosna	-	-	-	-	-	-	-	0.1	-0.05	0.17	0.08	
Unicredit Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	-0.07	-0.11	-0.03	-0.01	
Addiko Bank Banja Luka	-	-	-	-	-	-	-	0.32	0.36	0.23	0.24	

Springate modelinin hesaplama sonuçlarına göre, incelenen on iki bankanın tamamının iflas etmesi tahmin edilmektedir. Bu bankaların bazıları için Faiz Vergi Öncesi Kâr / TA ve İşletme Sermayesi / Toplam Varlıklar değerleri negatif çıkmıştır. Bu durum, bu şirketlerin vergi ve faiz öncesi net gelir elde etmek için varlıklarını yönetemediklerini ve kısa vadeli borçlarını finanse edemediklerini göstermektedir.

Tablo 14'te gösterildiği gibi, S skorları UFRS'nin uygulanmasından sonra bile 0,862 olan kesim değerinin altında kalmaya devam etmektedir. Bu bulgulara göre Bosna bankalarının iflası UFRS'nin yürürlüğe girmesinden sonra da (2006 ve sonrası) devam etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışma Bosna-Hersek'teki bankaların finansal raporları üzerinde Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın (UFRS) uygulanmasının etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır; özellikle iflas olasılığındaki değişikliklere odaklanmıştır. Toplamda, Bosna-Hersek Merkez Bankası dahil, 12 banka incelenmiştir ve araştırma, bazı bankaların, hem UFRS öncesi hem de sonrasındaki dönemlerini kapsamaktadır.

Analiz, Bosna'nın toplam mevcut 21 bankasından verisi analiz için uygun olan 12 ticari bankayı içermektedir. Veriler, resmi banka web sitelerindeki yıllık raporlardan ve Bosna borsaları SASE ve BLSE'den elde edilmiştir. Kapsamlı bir anlayış sağlamak ve finansal oranların sürekliliğini gözlemlemek için çalışmaya sekiz ek banka dahil edilmiştir.

Altman Z-Skoru, Fulmer H-Skoru ve Springate S-Skor'u kullanılan çalışmada, Bosna bankalarının finansal oranlarının UFRS'nin benimsenmesinden sonra herhangi bir iyileşme gösterip göstermediğini belirlemek amaçlanmıştır. Ancak, her üç modelden elde edilen bulgular, incelenen bankaların finansal oranlarında belirgin bir artış olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, Fulmer S-Skoru'nun bulgularının dikkate değer olduğunu belirtmek gerekmektedir. Bu bulgular, analiz edilen on iki banka arasında, belirtilen dönemlerde (MF Banka 2008-2010, BOR Banka 2009-2010, Razvojna Banka 2008-2012), üçünün iflas riskinin dışında olduğunu gösterilmektedir. Bu nedenle, UFRS'nin uygulanmasının, Altman Z-Skoru, Fulmer H-Skoru ve Springate S-Skoru puanlarında olumlu değişikliklerin olmaması nedeniyle, Bosna bankalarının finansal performansını önemli ölçüde iyileştirmediği sonucuna varılabilmektedir. Bosna bankalarının yıllık raporlarından elde edilen finansal oranlardaki sabitlik, Bosna'nın ulusal standartlarının UFRS ile uyumlu olmasına veya benzer uygulamaların benimsenmiş olmasına bağlanabilmektedir.

Gelecekteki araştırmalar, analizi genişletmeli, daha geniş bir banka örneğini göz önüne almalı ve nitel yöntemleri dahil ederek UFRS'nin Bosna bankalarının finansal oranları üzerindeki etkisini derinleştirmelidir. Diğer ülkelerdeki bankalarla karşılaştırmalı çalışmalar, sektöre özgü analizler ve finansal oranlara makroekonomik etkilerin incelenmesi daha kapsamlı bir anlayış sağlayabilecektir. Araştırmacılar, gelecekteki UFRS revizyonlarını yakından takip etmeli, bireysel bankalar üzerine derinlemesine vaka çalışmaları yapmalı ve araştırma bulgularının derinliğini ve

genişliğini artırmak için disiplinler arası işbirliğini teşvik etmelidir. Bu unsurlara odaklanarak, gelecekteki araştırmacılar, UFRS'nin finansal yapı üzerindeki etkilerini daha kapsamlı bir şekilde anlamaya katkıda bulunabilecektir.

KAYNAKLAR

- Agarwal, S., ve Singh, G. (2018). “Altman Z Score With Reference To Public Sector Banks In India”. *International Journal of Research and Analytical Reviews*, 5(4), 955-963.
- Ahmed, A. S., Neel, M., ve Wang, D. (2013). “Does Mandatory Adoption Of IFRS Improve Accounting Quality? Preliminary Evidence”. *Contemporary Accounting Research*, 30(4), 1344–1372. <https://doi.org/10.1111/j.1911-3846.2012.01193.x>
- Alashi, M., and Dumlu, T. (2015). “Relevancy Of Accounting Information Under IFRS At Borsa Istanbul (BIST) For Manufacturing Firms”.
- Alkan, G., ve Doğan, O. (2012). “Muhasebe Ve Finansman Dergisi Uluslararası Finansal Raporlama Standartları'nın Finansal Rasyolara Kısa Ve Uzun Dönemli Etkileri: İMKB’de Bir Araştırma”.
- Amihud, Y., & Mendelson, H. (1986). “Liquidity And Stock Returns”. *Financial Analysts Journal*, 42(3), 43-48.
- Amiram, D. (2012). “Financial Information Globalization And Foreign Investment Decisions”. *Journal of International Accounting Research*, 11(2), 57–81. <https://doi.org/10.2308/jiar-50282>
- Armstrong, C. S., Barth, M. E., Jagolinzer, A. D., ve Riedl, E. J. (2010). “Market Reaction To The Adoption Of IFRS İn Europe”. In *Accounting Review* (Vol. 85, Issue 1, pp. 31–61). <https://doi.org/10.2308/accr.2010.85.1.31>
- Ashbaugh, H., ve Pincus, M. (2001). “Domestic Accounting Standards, International Accounting Standards, And The Predictability Of Earnings”. In *Journal of Accounting Research* (Vol. 39).
- Asllanaj, R. (2008). “Financial Accounting”, *University of Pristina*, 50-68, 581-586.
- Ataman, B., ve Özden, E. A. (2009). “Tek Düzen Hesap Planına Göre Hazırlanan Finansal Tabloların UFRS'ye Uyarlanması Ve Rasyo Yöntemi İle Analizi”. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (44), 59-73.
- Ball, R. (2006). “International Financial Reporting Standards (IFRS): Pros And Cons For Investors”. *Accounting and Business Research*, 36 (SPEC. ISS), 5–27.
- Ball, R., Robin, A., ve Wu, J. S. (2003). “Incentives Versus Standards: Properties Of Accounting Income In Four East Asian Countries”. *Journal of Accounting and Economics*, 36(1-3 SPEC. ISS.), 235–270. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2003.10.003>

- Barry, C. B., ve Brown, S. J. (1985). "Differential Information And Security Market Equilibrium". *Journal of financial and quantitative analysis*, 20(4), 407-422.
- Barth, M. E., Landsman, W. R., Lang, M., ve Williams, C. (2012). "Are IFRS-Based And US GAAP-Based Accounting Amounts Comparable?". *Journal of Accounting and Economics*, 54(1), 68–93. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2012.03.001>
- Barth, M., Landsman, W., ve Lang, M. (2005). "International Accounting Standards And Accounting Quality" (Working Paper).
- Bartov, E., Goldberg, S. R., ve Kim, M. (2005). "Comparative Value Relevance Among German, U.S., And International Accounting Standards: A German Stock Market Perspective". In *Journal of Accounting, Auditing and Finance* (Vol. 20, Issue 2, pp. 95–119). SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.1177/0148558X0502000201>
- Berger, A. N., ve Demirgüç-Kunt, A. (2021). "Banking Research In The Time Of COVID-19". *Journal of Financial Stability*, 57. <https://doi.org/10.1016/j.jfs.2021.100939>
- Biddle, G. C., Hilary, G., ve Verdi, R. S. (2009). "How Does Financial Reporting Quality Relate To Investment Efficiency?". *Journal of Accounting and Economics*, 48(2–3), 112–131. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2009.09.001>
- Bolibok, P. (2014). "The Impact Of IFRS On The Value Relevance Of Accounting Data Of Banks Listed On The Warsaw Stock Exchange". *Copernican Journal of Finance & Accounting*, 3(1), 33-43.
- Bošnjak, A., Hassan, A., ve James, K. (2017). "Analysis Of The Banking Sector Performance In Bosnia And Herzegovina, Montenegro And Serbia Before And After The Global Financial Crisis". In *ECONOMICS* (Vol. 5, Issue 2, pp. 83–101). Sciendo. <https://doi.org/10.1515/eoik-2017-0029>
- Bradshaw, M., Callahan, C., Ciesielski, J., Gordon, E. A., Hodder, L., Hopkins, P. E., Kohlbeck, M., Laux, R., McVay, S., Stober, T., Stocken, P., ve Yohn, T. L. (2010). "Response To The SEC's Proposed Rule-Roadmap For The Potential Use Of Financial Statements Prepared In Accordance With International Financial Reporting Standards (IFRS) By U.S. Issuers". In *Accounting Horizons* (Vol. 24, Issue 1, pp. 117–128). <https://doi.org/10.2308/acch.2010.24.1.117>
- Büyükşalvarci, A., ve Uyar, S. (2012). "Muhasebe Ve Finansman Dergisi Farklı Muhasebe Düzenlemelerine Göre Hazırlanan Mali Tablolardan Elde Edilen Finansal Oranlar İle Şirketlerin Hisse Senedi Getirileri Ve Piyasa Değerleri Arasındaki İlişki".
- Cai, L., Rahman, A., ve Courtenay, S. (2012). "Is It IFRS Adoption Or Convergence To IFRS That Matters?".

- Calvo G. (2006). “Monetary Policy Challenges In Emerging Markets: Sudden Stop, Liability Dollarization And Lender Of Last Resort”. *NBER Working Papers*, 12788, <http://www.nber.org/papers/w12788.pdf>
- Cascino, S., ve Gassen, J. (2010). “Mandatory IFRS Adoption And Accounting Comparability”. <http://sfb649.wiwi.hu-berlin.de>
- Cascino, S., ve Gassen, J. (2015). “What Drives The Comparability Effect Of Mandatory IFRS Adoption?”. *Review of Accounting Studies*, 20(1), 242–282. <https://doi.org/10.1007/s11142-014-9296-5>
- Chotalia, P. (2012). “Evaluation of financial health of sampled private sector banks with Altman Z-score model”. *Circulation in more than 85 countries*, 7.
- Chua, Y. L., Cheong, C. S., ve Gould, G. (2012). “The Impact Of Mandatory IFRS Adoption On Accounting Quality: Evidence From Australia”. *Journal of International Accounting Research*, 11(1), 119–146. <https://doi.org/10.2308/jiar-10212>
- Cioca, I. C. (2020). “The Importance Of Financial Statements In The Decision-Making Process”. *Annales Universitatis Apulensis Series Oeconomica*, 1(22), 73-83.
- Clarke, T. (2007). “International Corporate Governance: A Comparative Approach”. *New York, NY: Routledge*.
- Cole, V., Branson, J., ve Breesch, D. (2009). “How To Measure The Comparability Of Financial Statements?”. *International Journal of Managerial and Financial Accounting*, 1(4), 379. <https://doi.org/10.1504/ijmfa.2009.515660>
- Çelik, M., Aygören, H., ve Uyar, S. (2007, March). “The Impact Of International Financial Reporting Standards On Financial Statements And Financial Ratios”. In *The Balkan Countries 1st Conference on Accounting and Auditing, Edirne* (pp. 834-835).
- Daske, H. (2006). “Economic Benefits Of Adopting IFRS Or US-GAAP - Have The Expected Cost Of Equity Capital Really Decreased”. In *Journal of Business Finance and Accounting* (Vol. 33, Issues 3–4, pp. 329–373). <https://doi.org/10.1111/j.1468-5957.2006.00611.x>
- De Franco, G., Kothari, S. P., ve Verdi, R. S. (2011). “The Benefits Of Financial Statement Comparability”. *Journal of Accounting Research*, 49(4), 895–931. <https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2011.00415.x>
- De George, E. T., Li, X., ve Shivakumar, L. (2016). “A Review Of The IFRS Adoption Literature”. In *Review of Accounting Studies* (Vol. 21, Issue 3, pp. 898–1004). Springer New York LLC. <https://doi.org/10.1007/s11142-016-9363-1>

- De Lima, V. S., de Lima, G. A. S. F., de Carvalho, L. N. G., & Lima, I. S. (2010). "Toward IFRS: Economic Consequences Of Accounting Convergence In An Emerging Economy". In *Research in Accounting in Emerging Economies* (Vol. 10, pp. 251-295). Emerald Group Publishing Limited.
- Dechow, P., Ge, W., ve Schrand, C. (2010). "Understanding Earnings Quality: A Review Of The Proxies, Their Determinants And Their Consequences". *Journal of Accounting and Economics*, 50(2-3), 344-401. <https://doi.org/10.1016/j.jacceco.2010.09.001>
- Delechat, C., Henao C., Muthoora, P. and Vtyurina, S.(2012). "The Determinants Of Banks' Liquidity Buffers In Central America". *IMF working paper WP/12/301*.
- Diamond, D. W., ve Verrecchia, R. E. (1991). "Disclosure, Liquidity, And The Cost Of Capital". *The Journal of Finance*, 46(4), 1325-1359. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6261.1991.tb04620.x>
- Diehl, K. A. (2010). "The Real Cost Of IFRS: The Relationship Between IFRS Implementation And Audit, Tax, And Other Auditor Fees". *International Research Journal of Finance and Economics*, 37(March), 96-101.
- Dreca, N. (2012). "Evaluation Of Financial Performance Of Banking Sector: Evidence From Bosnia And Herzegovina, Croatia, Serbia And Slovenia".
- Dvořák, M., ve Vašek, L. (2015). "Are IFRS Really Global Standards Of Financial Reporting? Analysis Of Worldwide Jurisdiction Profiles". *Procedia Economics and Finance*, 25, 156-165. [https://doi.org/10.1016/s2212-5671\(15\)00724-8](https://doi.org/10.1016/s2212-5671(15)00724-8)
- Easley, D., O'hara, M., Admati, A., Gadarowski, C., Green, R., Hass, J., Hvidkjaer, S., Ibbotson, R., Kandel, E., Keiber, K., Ferson, W., ve Stulz, R. (2004). "Information And The Cost Of Capital". In *The Journal Of Finance: Vol. LIX* (Issue 4). www.nasdaq.com.
- Ebimobowei, A. (2012). "Convergence Of Accounting Standards: The Continuing Debate". *Asian Journal of Business Management*, 4(2), 159-165.
- Efendic V. & Avdic A. (2011). "An Analysis On The Efficiency Of Banks In Bosnia And Herzegovina Using DEA Method". *Rad receziran i prihvaćen za objavu u časopisu TTEM – Technics Technologies Eduaction Management*, Vol 6, No 1, pp. 147-158
- Ege, İ., Topaloğlu, E.E. ve Erkol, A.Y. (2017) "Fulmer Modeline Dayalı Finansal Başarısızlık İle Finansal Performans İlişkisi: İmalat Sanayi Üzerine Bir Uygulama". *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (74), pp. 119-132. doi:10.25095/mufad.396862.
- Ergun, U., ve Öztürk, E. (2013). "Perceptions Of Small And Medium Enterprises On IFRS Adaptation Process: A Case Study In Federation Of Bosnia And

- Herzegovina”. *Journal of Business Administration Research*, 2(1).
<https://doi.org/10.5430/jbar.v2n1p43>
- Furceri D., Zdziencka A. (2010). “Banking Crisis And Short And Medium Term Output Loses In Developing Countries: The Role Of Structural And Policy Variables”. *MPRA working paper* 22078,
[http://mpra.ub.unimuenchen.de/22078/2/Banking Crises and Short and Medium Term Output Losses in Developing Countries MRPA.pdf](http://mpra.ub.unimuenchen.de/22078/2/Banking_Crises_and_Short_and_Medium_Term_Output_Losses_in_Developing_Countries_MRAPA.pdf)
- Gafarov, T. (2009), “Information Filters–Factors Influencing On Accounting Information”.
- Ganić, M., Ismić, B., & Ridić, O. (2015). “What Drives The Profitability Of The Banking Sector? An Empirical Evidence From Bosnia & Herzegovina”. *The Romanian Economic Journal*, 3(17), 39-56.
- Gebhardt, G. U., & Novotny-Farkas, Z. (2011). “Mandatory IFRS Adoption And Accounting Quality Of European Banks”. *Journal of business finance & accounting*, 38(3-4), 289-333.
- Goodman, T. H., Neamtiu, M., Shroff, N., & White, H. D. (2014). “Management Forecast Quality And Capital Investment Decisions”. *The accounting review*, 89(1), 331-365.
- Gursoy, D., ve Chi, C. G. (2020). “Effects Of COVID-19 Pandemic On Hospitality Industry: Review Of The Current Situations And A Research Agenda”. *Journal of Hospitality Marketing ve Management*, 29(5), 527-529.
doi.org/10.1080/19368623.2020.1788231
- Hasanaj, P., & Kuqi, B. (2019). “Analysis Of Financial Statements”. *Humanities and Social Science Research*, 2(2), p17-p27.
- Hasanović, E. ;, ve Latić, T. (2017). “The Determinants Of Excess Liquidity In The Banking Sector Of Bosnia And Herzegovina Standard”. *Nutzungsbedingungen*. <http://hdl.handle.net/10419/184714>
- Hines, T. M. (2007). “International Financial Reporting Standards: A Guide To Sources For International Accounting Standards”. In *Journal of Business and Finance Librarianship* (Vol. 12, Issue 3, pp. 3–26).
https://doi.org/10.1300/J109v12n03_02
- Hodovic, V., & Mehic, E. (2007). “Effects Of Mergers And Acquisitions On B&H Banking Sector Development”. *JGSM–Journal of Global Strategic Management*, (1).
- Holthausen, R. W. (2009). “Accounting Standards, Financial Reporting Outcomes, And Enforcement”. *Source: Journal of Accounting Research*, 47(2), 447–458.
<https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2009.00330.x>

- Hung, M., ve Subramanyam, K. R. (2007). “Financial Statement Effects Of Adopting International Accounting Standards: The Case Of Germany”. *Review of Accounting Studies*, 12(4), 623–657. <https://doi.org/10.1007/s11142-007-9049-9>
- Husejinović, A. (2019). “Sustainable Engineering And Innovation Efficiency Of Commercial Banks Operating In Federation Of Bosnia And Herzegovina Using DEA Method”. 1(2), 106–111. <https://ssrn.com/abstract=3519131>
- Hussey, R., ve Ong, A. (2005). “A Substantive Model Of The Annual Financial Reporting Exercise In A Non-Market Corporate”. *Qualitative Research in Accounting ve Management*, 2(2), 152–170. <https://doi.org/10.1108/11766090510635424>
- Jamal, K., ve Tan, H. T. (2010). “Joint Effects Of Principles-Based Versus Rules-Based Standards And Auditor Type In Constraining Financial Managers’ Aggressive Reporting”. *Accounting Review*, 85(4), 1325–1346. <https://doi.org/10.2308/accr.2010.85.4.1325>
- Jarolim, N., ve Öppinger, C. (2012). “Fair Value Accounting In Times Of Financial Crisis”. *ACRN Journal of Finance and Risk Perspectives*, 1, 67–90.
- Kaya, D., ve Koch, M. (2015). “Countries Adoption Of The International Financial Reporting Standard For Small And Medium-Sized Entities (IFRS For SMEs) - Early Empirical Evidence”. *Accounting and Business Research*, 45(1), 93–120. <https://doi.org/10.1080/00014788.2014.969188>
- Kozarić, K., & Dželihodžić, E. Ž. (2020). “Effects of macroeconomic environment on non-performing loans and financial stability: Case of Bosnia and Herzegovina”. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 9(2), 5-17.
- Kumar S., Gulati R., (2008.), “An Examination Of Technical, Pure Technical, And Scale Efficiencies In Indian Public Sector Banks Using Data Envelopment Analysis”. *Euroasian Journal of Business and Economics*, 1 (2), 33-69.
- Lambert, R., Leuz, C., ve Verrecchia, R. E. (2007). “Accounting Information, Disclosure, And The Cost Of Capital”. *Journal of Accounting Research*, 45(2), 385–420. <https://doi.org/10.1111/j.1475-679X.2007.00238.x>
- Lang, M., Maffett, M., ve Owens, E. (2010). “Earnings Comovement And Accounting Comparability: The Effects Of Mandatory IFRS Adoption”. <http://ssrn.com/abstract=1676937>
- Leuz, C., ve Verrecchia, R. E. (2000). “The Economic Consequences Of Increased Disclosure”. In *Journal of Accounting Research* (Vol. 38).
- Liao, Q., Sellhorn, T., ve Skaife, H. A. (2012). “The Cross-Country Comparability Of IFRS Earnings And Book Values: Evidence From France And Germany”. *Journal of International Accounting Research*, 11(1), 155–184. <https://doi.org/10.2308/jiar-10215>

- Lin, S., Riccardi, W. N., Wang, C., Hopkins, P. E., & Kabureck, G. (2019). "Relative Effects Of IFRS Adoption And IFRS Convergence On Financial Statement Comparability". *Contemporary Accounting Research*, 36(2), 588-628.
- Lin, S., Riccardi, W., ve Wang, C. (2012). "Does Accounting Quality Change Following A Switch From U.S. GAAP To IFRS? Evidence From Germany". *Journal of Accounting and Public Policy*, 31(6), 641-657. <https://doi.org/10.1016/j.jaccpubpol.2012.10.006>
- Matić, B., & Papac, N. (2014). "Measuring The Quality Of Corporate Governance In The Banking Sector Of Bosnia And Herzegovina". *Economic research-Ekonomska istraživanja*, 27(1), 784-798.
- McKinsey ve Company (2020). "Banking System Resilience In The Time Of COVID-19". <https://www.mckinsey.com/industries/financial-services/ourinsights/banking-system-resilience-in-the-time-of-COVID-19>
- Mishkin, F. S. (2011). "Monetary Policy Strategy: Lessons From The Crisis". *National Bureau of Economic Research* (No. w16755).
- Mita, A. F., Utama, S., Fitriany, F., ve Wulandari, E. R. (2018). "The Adoption Of IFRS, Comparability Of Financial Statements And Foreign Investors' Ownership". *Asian Review of Accounting*, 26(3), 391-411. <https://doi.org/10.1108/ARA-04-2017-0064>
- Mulyadi, M. S., Soepriyanto, G., & Anwar, Y. (2012). "IFRS Adoption And Taxation Issue". *International Journal of Arts and Commerce*, 1(7), 159-165.
- Muzani, M., & Yuliana, I. (2021). "Comparative Analysis Of Altman, Springate And Zmijewski Models In Predicting The Bankruptcy Of Retail Companies In Indonesia And Singapore". *TIJAB (The International Journal of Applied Business)*, 5(1), 81-93.
- Nobes, C. (2006). "The Survival Of International Differences Under IFRS: Towards A Research Agenda". *Accounting and Business Research*, 36(3), 233-245. <https://doi.org/10.1080/00014788.2006.9730023>
- Nobes, C., & Parker, R. (2004). "Financial Reporting In Nine Other Important Countries". *Comparative International Accounting*, 8th ed., London: Pearson Education, 303-332.
- Petreski, M. (2006). "The Impact Of International Accounting Standards On Firms".
- Radzic, J. and Yuce, A. (2008). "Banking Development In The Former Yugoslavian Republics". *International Business ve Economics Research Journal*, Vol 7. No.9, pp.35-48

- Ray, S. (2011). “Emergence Of International Financial Reporting Standard In India’s Accounting Scenario” (Vol. 2). In *Research Journal of Finance and Accounting*. www.iiste.org
- Rezaee, Z., Smith, L. M., ve Szendi, J. Z. (2010). “Convergence In Accounting Standards: Insights From Academicians And Practitioners”. *Advances in Accounting*, 26(1), 142–154. <https://doi.org/10.1016/j.adiac.2010.01.001>
- Sabuncu, B., ve Popić, I. (2022). “Comparison Of In Terms Of Accounting Standards, Regulations And Regulating Bodies Turkey With Bosnia And Herzegovina”. In *Journal of Yasar University* (Vol. 17).
- Schinasi, G. J. (2004) “Defining Financial Stability”. <https://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2004/wp04187.pdf>
- Schipper, K. (2005). “The Introduction Of International Accounting Standards In Europe: Implications For International Convergence”. *European Accounting Review*, 14(1), 101–126. <https://doi.org/10.1080/0963818042000338013>
- Shalih, R. A., & Kusumawati, F. (2019). “Prediction Of Financial Distress In Manufacturing Company: A Comparative Analysis Of Springate Model And Fulmer Model”. *Journal of Auditing, Finance, and Forensic Accounting*, 7(2), 63-72.
- Soderstrom, N. S., ve Sun, K. J. (2007). “IFRS Adoption And Accounting Quality: A Review”. In *European Accounting Review* (Vol. 16, Issue 4, pp. 675–702). <https://doi.org/10.1080/09638180701706732>
- Stojilković, M. (2011). “Towards A Criticism Of Fair Value Accounting”. In *Economics and Organization* (Vol. 8, Issue 1).
- Stubos, G. and Tsikripis, I.(2004). “Banking Sector Developments In South–Eastern Europe”. *Working Paper No.44, ELIAMEP, WP4, Regional Cooperation, ELIAMEP, Athens, Retrieved* <http://balkan-observatory.net/archive/stubos.pdf>
- Stubos, G. and Tsikripis, I.(2005). “Regional Integration Challenges In South East Europe: Banking Sector Trends”. *Working Paper, Bank of Greece Retrieved*, 26 <http://www.bankofgreece.gr/BogEkdoseis/Paper200524.pdf>
- Stvilia, B., Gasser, L., Twidale, M. B., ve Smith, L. C. (2007). “A Framework For Information Quality Assessment”. *Journal of the American society for information science and technology*, 58(12), 1720-1733.
- Tsalavoutas, I., and Evans, L. (2010). “Transition To IFRS In Greece: Financial Statement Effects And Auditor Size”. *Managerial Auditing Journal*, 25(8), 814–842. <https://doi.org/10.1108/02686901011069560>
- Van Tendeloo, B., ve Vanstraelen, A. (2005). “Earnings Management Under German GAAP Versus IFRS”. *European Accounting Review*, 14(1), 155–180. <https://doi.org/10.1080/0963818042000338988>

- Ventriglio, A., Watson, C., ve Bhugra, D. (2020). "Pandemics, Panic And Prevention: Stages In The Life Of COVID-19 Pandemic". *International Journal of Social Psychiatry*, 66(8), 733-734. <https://doi.org/10.1177/0020764020924449>
- Whittington, G. (2005). "The Adoption Of International Accounting Standards In The European Union". *European Accounting Review*, 14(1), 127–153. <https://doi.org/10.1080/0963818042000338022>
- Yahaya, O. A., Yusuf, M. J., & Dania, I. S. (2015). "International Financial Reporting Standards' Adoption And Financial Statement Effects: Evidence From Listed Deposit Money Banks In Nigeria". *Research Journal of Finance and Accounting*, 6(12), 107-122.
- Yip, R. W. Y., ve Young, D. (2012). "Does Mandatory IFRS Adoption Improve Information Comparability?". *Accounting Review*, 87(5), 1767–1789. <https://doi.org/10.2308/accr-50192>
- Živko, I., Grbavac, J., ve Čolak, A. (2016). "Financial Markets In Bosnia And Herzegovina: Current Situation And Trends". In *Economy ve Business ISSN* (Vol. 10). www.scientific-publications.net
- Živko, I., Grbavac, J., ve Čolak, A. (2018). "Credit Risk And Profitability In Banking Sector In Bosnia And Herzegovina". In *Economy ve Business ISSN* (Vol. 12). www.scientific-publications.net
- Živko, I., Marijanović, Z., & Šantić, Ž. (2021). "Banking Sector In Bosnia And Herzegovina Between Global Financial Crisis And Covid-19". *Zbornik radova Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, (Posebno izdanje)*, 187-196.
- Živković S., Aktan B. (2009), "Global Financial Crisis And VaR Performance In Emerging Markets: A Case Of EU Candidate States – Turkey And Croatia, The Proceedings Of Rijeka Faculty Of Economics". *Journal of Economics and Business*, vol. 27 (1), p. 149-170